

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี-ไทย

เล่ม ๒๖

(บาลี ภาค ๙ ตอนที่ ๒)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKAṬṬHAKATHĀ

Pāli - Thai

Volume XXVI

(Pāli Part IX Second Section)

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๕๗

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับภูมิพลโลกิขุ

คำย่อ		คำเต็ม
วิ. มหาวิภังค.	วินยปิฎก	มหาวิภังค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. ส.	ทีฆนิกาย	สีลขุณฑวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคค
ม. มู.	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
ลั. ส.	ลัษฺยุตตนิคาย	สคาวถวคค
ลั. นิ.	ลัษฺยุตตนิคาย	นิทานวคค
ลั. ขนฺธ.	ลัษฺยุตตนิคาย	ขนฺธวารวคค
ลั. สฬ้า.	ลัษฺยุตตนิคาย	สฬ้ายตนวคค
ลั. มหา.	ลัษฺยุตตนิคาย	มหาวารวคค
อจ. เอกก.	อจฺจุตตรนิกาย	เอกกนิปาท
อจ. ทุก.	อจฺจุตตรนิกาย	ทุกนิปาท
อจ. ติก.	อจฺจุตตรนิกาย	ติกนิปาท
อจ. จตุกก.	อจฺจุตตรนิกาย	จตุกกนิปาท
อจ. ปญจก.	อจฺจุตตรนิกาย	ปญจกนิปาท
อจ. ฉกก.	อจฺจุตตรนิกาย	ฉกกนิปาท
อจ. สตุตก.	อจฺจุตตรนิกาย	สตุตกนิปาท
อจ. อฏฺฐก.	อจฺจุตตรนิกาย	อฏฺฐกนิปาท
อจ. นวก.	อจฺจุตตรนิกาย	นวกนิปาท

คำย่อ

คำเต็ม

อง. ทสก.	องค์ตตรนิกาย	ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องค์ตตรนิกาย	เอกาทสกนิปาต
ขุ. ขุ.	ขุทฺทกนิกาย	ขุทฺทกปาฐ
ขุ. ฐ.	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทคําถา
ขุ. อุ.	ขุทฺทกนิกาย	อุทาน
ขุ. อิติ.	ขุทฺทกนิกาย	อิตฺตฺตฺตก
ขุ. สฺ.	ขุทฺทกนิกาย	สฺตฺตฺตนิปาต
ขุ. วิ.	ขุทฺทกนิกาย	วิมานวตฺต
ขุ. เปต.	ขุทฺทกนิกาย	เปตวตฺต
ขุ. เถร.	ขุทฺทกนิกาย	เถรคําถา
ขุ. เถรี.	ขุทฺทกนิกาย	เถรีคําถา
ขุ. ชา.	ขุทฺทกนิกาย	ชาตก
ขุ. มหา.	ขุทฺทกนิกาย	มหานิทฺต
ขุ. จุฬ.	ขุทฺทกนิกาย	จุฬินิทฺต
ขุ. ป.	ขุทฺทกนิกาย	ปฏิสสมภิทามคฺค
ขุ. อ.	ขุทฺทกนิกาย	อปทาน
ขุ. พุทฺธ.	ขุทฺทกนิกาย	พุทฺธวํส
ขุ. จริยา.	ขุทฺทกนิกาย	จริยาปิฎก
อภิ. สํ.	อภิธมฺมปิฎก	ธมฺมสงฺคณี
อภิ. วิ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺค
อภิ. ธา.	อภิธมฺมปิฎก	ธาตฺตถา
อภิ. ปุ.	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคคฺลปภฺยตฺตติ
อภิ. ก.	อภิธมฺมปิฎก	กถาวตฺต
อภิ. ย.	อภิธมฺมปิฎก	ยมก
อภิ. ป.	อภิธมฺมปิฎก	ปฏฺจาน

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม	
สี.	สีหฬโปกฺก	(ฉบับสิงห์)
ม.	มรุมโปกฺก	(ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฏฺสงคฺติโปกฺก	(ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามณฺญโปกฺก	(ฉบับมอญ)
ไป.	ไปราณโปกฺก	(ฉบับไบลานเก่า)
อิ.	อิญฺคฺลิสโปกฺก	(ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ย่อว่า ย.)
ก.	กตฺถจฺโปกฺก	(คัมภีร์บางฉบับ)

(๖๔)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET

As used in this pāli text

of

THE BHŪMIBALOBHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

ะ a ำ ā ิ i ี ī , u , ū ะ e ो o

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง ria
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฉ jha	ญ ña
ฎ ṭa	จ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ผ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	ม̐ ṃ	

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
กู ku	กู kū	เก ke	โก ko

สารบัญ
พระคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดก
บาลี-ไทย
เล่ม ๒๖
(บาลี ภาค ๙ ตอนที่ ๒)

เรื่อง

หน้า

มหานิบาต

๓. สุวรรณสามชาดก (๕๔๐)	๑
๓. พรรณนาสุวรรณสามชาดก (๕๔๐)	๒๘
๔. เนมิราชชาดก (๕๔๑)	๑๑๖
๔. พรรณนาเนมิราชชาดก (๕๔๑)	๑๖๑

พระบาลีสถิตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต

๓. สุธรรณสามชาดก (๕๔๐)

๒๙๖. "โก นุ มํ อสุณา วิชฺฌิ
ปมตฺตํ อุตฺถาริกํ^๑
ขตฺติโย พุราหมณฺเณ เวสฺสโธ
โก มํ วิทฺธา นิสฺสัยสิ.

๒๙๗. น เม มํสาณิ ขุชฺชานิ
จฺมเมตฺตโถ น วิชฺชติ
อถ เกณ นุ วณฺณเณน
วิทฺเธยฺยํ มํ อมณฺณถ.

๒๙๘. โโก วา ตฺวํ กสฺส วา ปฺตฺโต
กถิ ชาเนมฺมํ ตํ มยํ
ปฺภุจฺโจะ เม สมนฺนํ อกฺุขาหิ
กิ มํ วิทฺธา นิสฺสัยสิ.

๓. สุธรรณสามชาดก (๕๔๐)

(ว่าด้วยสุวรรณสามบำเพ็ญ
เมตตาบารมี)

๒๙๖. "ใครหนอยิ่งเราผู้ประมาท กำลัง
แบกหม้อน้ำมา ด้วยลูกศร
กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คนไหน
ยิ่งเรา แล้วแอบอยู่.

๒๙๗. เนื้อของเราก็กินไม่ได้ ประโยชน์
ด้วยหนังก็ไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้
คนที่ยิ่ง เข้าใจว่าเราเป็นผู้ควร
จะยิ่ง ด้วยเหตุอะไรหนอ.

๒๙๘. ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร
เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร ดูกร
สหาย เราถามแล้ว ขอท่านจง
บอกเถิด ท่านยิ่งเราแล้ว แอบอยู่
ทำไมเล่า.

^๑ อ. อุทธาริก.

๒๙๙. ราชาหมสมิ กาสินี
ปิลยกุโชติ มัง วิหุ
โลภา รฎุจํ ปหิตวาน
มิดเมสํ จรามหํ.
๓๐๐. อิสฺสตุเถ จสมิ กุสโล
ทพฺพธมฺเมติ วิสฺสุโต
นาโคปิ เม น มุญฺเจยฺย
อาคโต อุตฺปาตนํ.
๓๐๑. โก วา ตวํ กสฺส วา ปฺตุโต^๑
กถํ ชาเนมฺม ตํ มยํ
ปิตฺโน อตฺตโน จาปิ
นามโคตฺตํ ปเวทย.
๓๐๒. เนสาทปฺตุโต ภาทฺทนฺเต
สาโม อิติ มํ ภาตโย
อามนฺตยีสฺส ชีวฺนตํ
สฺวาชฺเชวํคโต^๒ สเย.
๓๐๓. วิหฺโรสมิ ปุณฺสฺสเลน
สฺวิเสน ยถา มิโค
๒๙๙. เราเป็นพระราชา ของชนชาวกาสิ
ชนทั้งหลายเรียกเราว่า พระเจ้า
ปิลยักร์ เราละแฉ่นแคว้นมาเที่ยว
แสวงหามฤคเพราะความโลภ.
๓๐๐. อนึ่ง เราเป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
ปรากฏว่าแม่นย้า หนักแน่น
แม้ช้าง มาสู่ระยะลูกศรของเรา
ก็ไม่พียงพันไปได้.
๓๐๑. ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร
เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร ขอท่าน
จงบอกนามและโคตรของบิดาท่าน
และตัวของท่านเถิด.
๓๐๒. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
เป็นบุตรของฤาษี ผู้เป็นบุตรของ
นายพราน ญาติทั้งหลายเรียก
ข้าพระองค์ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ว่า
"สามะ" วันนี้ ข้าพระองค์ถึง
ปากมรณะ นอนอยู่อย่างนี้.
๓๐๓. ข้าพระองค์ ถูกพระองค์ยิงแล้ว
ด้วยลูกศรอันใหญ่ อาบยาพิษ
เหมือนมฤค ที่ถูกพรานปายิงแล้ว
ข้าแต่พระราชา เชิญพระองค์

^๑ ส. อ. ตวํ จ กสฺส วา ปฺตุโตสิ.

^๒ ฉ. สฺวาชฺเชวํ คโต.

สกมฺหิ โลหิตเต ราช
ปสฺส เสมิ ปริปฺลฺโต.

ทอดพระเนตรข้าพระองค์ ผู้นอน
เปื้อนโลหิตของตน.

๓๐๔. ปฏิวามคตํ สลฺลํ
ปสฺส ติมุหามิ^๑ โลหิตํ
อาตุโร ตฺยานุปฺจฺฉามิ
กี มํ วิทฺฐา นิลียสิ.

๓๐๔. เชิญทอดพระเนตรดูลูกศร อัน
แล่นเข้าข้างขวา ทะลุออกข้าง
ซ้าย ข้าพระองค์กำลังบ้วนเลือดอยู่
เป็นผู้กระสับกระส่าย ขอทูลถาม
พระองค์ว่า พระองค์ทรงยิงข้า
พระองค์แล้ว จะแอบอยู่ทำไม.

๓๐๕. อชินฺมุหิ หนฺนฺเต ทีปํ
นาโค ทนฺเตหิ หนฺนฺเต
อถ เกน นฺ วนฺนฺเนน
วิทฺฐเยยฺมํ มํ อมฺนฺนฺถ.

๓๐๕. เลือดเหลืองถูกเขามา เพราะหน้
ข้างถูกเขามาก็เพราะงา เมื่อเป็น
อย่างนี้ พระองค์เข้าพระทัยว่า
ข้าพระองค์ อันพระองค์ควรยิง
ด้วยเหตุอะไรหนอ.

๓๐๖. มิโค อฺปฺภุจฺจิตฺ อาสิ
อาคโต อฺสุปฺปัตนํ
ตํ ทิสฺวา อฺพพิชฺชิตฺ สาม
เตน โโกโร มฺมาวิสิ.

๓๐๖. ดูกรสามะ มฤคปรากฏแล้ว มาสู่
ระยะยิงลูกศร มฤคเห็นท่านแล้ว
ก็นิ่งไป เพราะเหตุนั้น เราจึงเกิด
ความโกรธ.

๓๐๗. ยโต สรามี อตฺตํ
ยโต ปตฺโตสฺมิ วิณฺญตํ
น มํ มิคา อุตฺตสนฺติ^๒
อรวฺณฺเว สาปทานิปี.

๓๐๗. จำเดิมแต่ข้าพระองค์จำความได้
รู้จักถูกและผิด ผู้งมฤคในป่า
แม้ดูร้าย ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
ข้าพระองค์.

^๑ ฉ. ติมุหามิ. วิหามิตฺติ.

^๒ ฉ. อุตฺตสนฺติ. เอวมฺปริปี.

๓๐๘. ยโต นิธี ปริหารี
 ยโต ปตโตสุมิ โยพพนั
 น มํ มิคา อุตฺราสนฺติ
 อรณฺเณ สาปทานิปี.

๓๐๙. ภีรุ กิปริสา ราช
 ปพฺพเต คนฺธมาทเน
 สมฺโมทมานา คจฺจาม
 ปพฺพตานิ วนานิ จ.

๓๑๐. อถ เกน นุ วนฺณณ
 อุตฺราสนฺติ มิคา มมํ.

๓๑๑. น ตํ ตส^๑ มิโค สาม
 กิณฺดาหํ อลิกํ ภณ
 โภธโลภาภิกฺขุตาหํ
 อสุํ เต ตํ อวิสุสซี^๒.

๓๑๒. กุโต นุ สาม อาคมฺ
 กสฺส วา ปหิตโต ตูว
 อุกฺหาโร นที คจฺจ
 อาคโต มิคสมฺมตํ.

๓๑๓. อนฺธา มาตาปีตา มยุหํ
 เต ภรามิ พุรฺหาเว.

๓๐๘. จำเดิมแต่ข้าพระองค์นุ่งผ้าเปลือก
 ไม้ ตั้งอยู่ในปฐมวัย ผุ่งมฤคในป่า
 แม้ดูร้าย ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
 ข้าพระองค์.

๓๐๙. ข้าแต่พระราชา ผุ่งกินนรผู้ขลาด
 อยู่ที่ภูเขาคันธมาทน์ เห็นข้า
 พระองค์แล้ว ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
 เราทั้งหลาย ชื่นชมต่อกัน ไปสู่
 ภูเขาและป่า.

๓๑๐. เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุอะไรหนอ
 ผุ่งมฤคจึงสะดุ้งกลัวข้าพระองค์.

๓๑๑. ดูกรพ่อสามะ เนื้อหาได้สะดุ้งกลัว
 ท่านไม่ เรากล่าวเท็จแก่ท่านดอก
 เรา ถูกความโกรธและความโลภ
 ครอบงำแล้ว จึงยิงท่านด้วยลูกศร
 นั้น.

๓๑๒. ดูกรพ่อสามะ ท่านมาจากไหน
 หรือใครใช้ให้ท่านมา ท่านผู้จะ
 ตักน้ำ จึงไปยังแม่น้ำมิดสัมมตา
 แล้วกลับมา.

๓๑๓. มารดาและบิดา ของข้าพระองค์
 ตาบอด ข้าพระองค์เลี้ยงท่าน

^๑ น ตททสา อิติปี.

^๒ จ. อวิสุสซี.

เตสาลี อุทกหาโร
 อาคโต มิคสम्मตตี.

ทั้งสองนั้น ในป่าใหญ่ ข้าพระองค์
 ไปดักน้ำมาแล้ว จากแม่น้ำ
 มิคสम्मตตาเพื่อท่านทั้งสองนั้น.

๓๑๔. อตฺถิ เนลฺลํ อุตฺตมตฺตํ
 อถ สาสฺส สิวิตํ
 อุทกสฺส อลาภาน
 มนุญฺเอบ อนฺธธา มริสฺสเว.

๓๑๔. อาหารของท่านทั้งสองยังพอมีอยู่
 เมื่อเป็นเช่นนั้น ชีวิตของท่าน
 ทั้งสองนั้น จักดำรงอยู่ได้เพียง
 ๖ วัน ท่านทั้งสองตาบอด เห็นจัก
 ตายเสีย เพราะไม่ได้น้ำ.

๓๑๕. น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ
 ลพฺภา หิ ปุมนฺา อิทํ
 ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสสามิ
 ตํ เม ทุกฺขตรํ อิตฺโต.

๓๑๕. ความทุกข์ เพราะถูกพระองค์ยิง
 ด้วยลูกศรนี้ ไม่เป็นความทุกข์ของ
 ข้าพระองค์นัก เพราะความทุกข์
 เช่นนี้ บุรุษจะต้องได้ประสบ
 ความทุกข์ที่ข้าพระองค์ไม่ได้เห็น
 มารดานั้น เป็นความทุกข์ของ
 ข้าพระองค์ ยิ่งกว่าความทุกข์
 เพราะถูกพระองค์ยิงด้วยลูกศรนั้น
 เสียอีก.

๓๑๖. น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ
 ลพฺภา หิ ปุมนฺา อิทํ
 ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสสามิ
 ตํ เม ทุกฺขตรํ อิตฺโต.

๓๑๖. ความทุกข์ เพราะถูกพระองค์ยิง
 ด้วยลูกศรนี้ ไม่เป็นความทุกข์ของ
 ข้าพระองค์นัก เพราะความทุกข์
 เช่นนี้ บุรุษจะต้องได้ประสบ
 ความทุกข์ที่ข้าพระองค์ไม่ได้เห็น
 บิดานั้น เป็นความทุกข์ของ
 ข้าพระองค์ ยิ่งกว่าความทุกข์
 เพราะถูกพระองค์ยิงด้วยลูกศรนั้น
 เสียอีก.

๓๑๗. สา นูน กปณมา อมฺมา
จิริ รตฺตตาย รุจฺจติ
อฑฺฒมรตฺเตว รตฺเต วา
นทิว อวสุสฺสติ^๑

๓๑๘. โส นูน กปณเ ตาโต
จิริ รตฺตตาย รุจฺจติ
อฑฺฒมรตฺเตว รตฺเต วา
นทิว อวสุสฺสติ.

๓๑๙. อฏฺฐานปาทจิริยาย^๒
ราช สมฺพาหนสฺส จ^๓
สาม ตาต วิลปฺนฺตา
หิณฺมุทิสฺสนฺติ พุรทาวเน.

๓๒๐. อิทฺมุปี ทฺติยํ สลฺลํ
กมฺเปติ ททฺยํ มม
ยญฺจ อนฺนฺธ น ปสฺสสามิ
มณฺเฑ หิสฺสสามิ ชีวิตฺ.

๓๒๑. มา พาฬฺหิ ปรีเทเวสิ
สาม กลฺยาณทสฺสน

๓๑๗. มารดานั้นจะเป็นกำพร้าร้องให้อยู่
ตลอดราตรีนานแน่ จักเหือดแห้ง
ไปในกึ่งราตรี หรือหนึ่งราตรี ดุจ
แม่น้ำน้อยในคิมหันตฤดู เหือดแห้ง
ไป ฉะนั้น.

๓๑๘. บิดานั้นจะเป็นกำพร้า ร้องให้อยู่
ตลอดราตรีนานแน่ จักเหือดแห้ง
ไปในกึ่งราตรี หรือหนึ่งราตรี ดุจ
แม่น้ำน้อยในคิมหันตฤดู เหือดแห้ง
ไป ฉะนั้น.

๓๑๙. ข้าแต่พระราชา ข้าพระองค์เคย
หมั่นบีบนวดมือและเท้าของมารดา
และบิดา ท่านทั้งสองนั้น จะบ่น
เรียกหาข้าพระองค์ว่า พ่อสามะ
เที่ยวอยู่ในป่าใหญ่.

๓๒๐. ลูกศร คือความโศกที่สองนี้แล ยัง
หัวใจของข้าพระองค์ ให้วันไหน
ข้าพระองค์ไม่เห็นท่านทั้งสอง ผู้มี
ตาบอด ข้าพระองค์เห็นจะต้อง
ละชีวิตไป.

๓๒๑. ดูกรสามะ ผู้งดงามนำดู ท่าน
อย่าคร่ำครวญให้มากนักเลย เรา

^๑ อ. อวสุจฺจติ. เอมฺปริปิ.

^๒ ส. อ. ปาริจิริยาย. ^๓ อ. ปาทสมฺพาหนสฺส จ.

อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสนฺเต พฺรหฺมาเน.

จักยอมทำงาน เลี้ยงมารดาและ
บิดาของท่านในป่าใหญ่.

๓๒๒. อิศฺสตุเถ จสฺมิ กุสฺโล
ทพฺพธมฺไมติ วิสฺสุโต
อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสนฺเต พฺรหฺมาเน.

๓๒๒. เราเป็นผู้ฉลาดในรูปศิลปะ ปราภฏ
ว่าแม่นยำนักแน่น เราจักยอมทำ
งานเลี้ยงมารดาและบิดาของท่าน
ในป่าใหญ่.

๓๒๓. มิคานํ วิฆาสมนฺนุเวสํ
วนมฺลผลานิ จ
อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสนฺเต พฺรหฺมาเน.

๓๒๓. เราจักเที่ยวแสวงหาของที่เป็นเดน
ของเหล่ามฤค และมุลผลาผลไม้
ในป่า และยอมทำงานเลี้ยงมารดา
และบิดาของท่านในป่าใหญ่.

๓๒๔. กตมฺนฺตํ วนํ สาม
ยตฺถ มาตาปิตา ตว
อหนฺเต ตถา ภริสฺสํ
ยถา เต อภี ติวํ.

๓๒๔. ดูกรสามะ ป่าอันเป็นที่อยู่ แห่ง
มารดาและบิดาของท่านอยู่ที่ไหน
เราจักเลี้ยงมารดาและบิดาของท่าน
ให้เหมือนอย่างที่ท่านได้เลี้ยงมา
ฉะนั้น.

๓๒๕. อยํ เอกปที ราช
โยยํ อฺสุสฺสีสเก มม
อิโต คนฺตุวา อชฺฌมโฆสํ^๑
ตตฺถ เนสํ อคารกํ
ยตฺถ มาตาปิตา มยฺหิ

๓๒๕. ข้าแต่พระราชา หนทางที่เดินเฉพาะ
คนเดียว มีอยู่ทางหัวนอนของ
ข้าพระองค์ พระองค์เสด็จดำเนิน
ไปแต่นี้สิ้นระยะกึ่งเสียดงู ก็จะถึง
เรือนที่อยู่แห่งมารดาและบิดา ของ
ข้าพระองค์ ขอเชิญพระองค์เสด็จ
ดำเนินแต่ที่นี้ ไปเลี้ยงมารดา

^๑ น. อชฺฌมโกลิ.

- เต ภารสุสุ อิตโต คโต.
๓๒๖. นโม เต กาสีราชตถุ
นโม เต กาสีวฑฺฒน
อนุธา มาตาปิตา มยุหิ
เต ภารสุสุ พุทธาวเน.
๓๒๗. อญฺชลินฺนเต ปคฺคณฺหามิ
กาสิราช นมตถุ เต
มาตริ ปิตริ มยุหิ
วุตฺโต วชฺชชาสิ วนฺทนี.
๓๒๘. อิทํ วตฺวาน ไส สามี
ยุวา กลฺยาณทสฺสโน
มุจฺฉิตโต วิสเวเคน
วิสญฺณี สมปชฺชถ.
๓๒๙. ส ราชา ปริเทเวสิ
พฺหุ การุญฺญสญฺหิติ
อชฺรามโรหิ อาสิ
อชฺเชตฺถิ ฌามิ โน ปุเร
- และบิดาของข้าพระองค์ในสถานที่
นั้น เกิด.
๓๒๖. ข้าแต่พระเจ้ากาสิ ข้าพระบาท
ขอถวายบังคมแด่พระองค์ ข้าแต่
พระองค์ ผู้ผดุงแคว้นกาสิ ข้า-
พระบาทขอถวายบังคมแด่พระองค์
ขอพระองค์ โปรดทรงเลี้ยงดูมารดา
และบิดาผู้ตาบอดของข้าพระองค์
ในป่าใหญ่ด้วยเถิด.
๓๒๗. ข้าพระบาท ขอประคองอัญชลี
แด่พระองค์ ข้าแต่พระเจ้ากาสิ
ข้าพระบาท ขอน้อมเกล้าบังคม
แด่พระองค์ ข้าพระองค์ขอทูลสั่ง
ขอได้โปรดตรัสบอกการกราบลา
ของข้าพระองค์กะมารดาและบิดา
ด้วยเถิด พระเจ้าข้า.
๓๒๘. สามบัณฑิตกำลังห่มนุ่งแต่งงาม
นำดู ครั้นกล่าวคำนี้แล้ว อันกำลัง
แห่งพิชชาบชานแล้ว ได้ถึงวิสัยญี
(สลับไป).
๓๒๙. พระราชานั้น ทรงคร่ำครวญ
นำสงสารเป็นอันมากกว่าเราเป็นผู้
สำคัญว่าจะไม่แก่ไม่ตายเราได้เห็น
สามบัณฑิต ทำกาลกิริยาในวันนี้.

<p>สาม กาลกตํ ทิสฺวา
นตฺถิ มจฺจสฺส นาคโม.</p>	<p>จึงได้รู้ความแก่ และความตายนี้
แต่ก่อนหารู้ไม่ ความไม่มาแห่ง
มฤตยู ย่อมไม่มี.</p>
<p>๓๓๐. ยสฺส มํ ปฏิมฺนุเตติ
สฺวิเสณ สมปฺปิโต
สฺวาชฺเชวํคเต กาลे
น กิณฺจิมภิกาสติ.</p>	<p>๓๓๐. สามบัณฑิต อันลูกศรอาบยาพิษ
ซึ่มซาบแล้ว พุดกะเราอยู่บัดนี้
ครั้นกาลล่วงไปอย่างนี้ ในวันนี้
สามบัณฑิตนั้น ไม่พุดอะไรๆ เลย.</p>
<p>๓๓๑. นิริยํ นฺน คจฺจามิ
เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย
ตทา หิ ปกตํ ปาปํ
จิวํ รตฺตตาย กิพฺพิสํ.</p>	<p>๓๓๑. เราจะต้องไปสู่นรกแน่นอนเราไม่มี
ความสงสัยในข้อนี้เลย เพราะว่า
บาปหยาบซ้า อันเราทำแล้ว
ตลอดราตรีนานในกาลนั้น.</p>
<p>๓๓๒. ภวณฺติ ตสฺส วตฺตาโร
คาเม กิพฺพิสการโก
อรรณฺเณ นิมนฺนสฺสสมฺหิ
โก มํ วตฺตุมรหติ.</p>	<p>๓๓๒. คนทั้งหลาย ย่อมติเตียนเรา
เพราะเราทำกรรมอันหยาบซ้า ใน
บ้านเมือง ใครเล่า จะควรกล่าว
ติเตียนเราในป่าอันหามนุษย์มิได้.</p>
<p>๓๓๓. สारยณฺติ หิ กมฺมานิ
คาเม สงฺคจฺจ มาณวา
อรรณฺเณ นิมนฺนสฺสสมฺหิ
โก นุ มํ สารยิสฺสติ.</p>	<p>๓๓๓. ก็คนทั้งหลาย ประชุมกันในบ้าน
เมือง จะยังกันและกันให้ระลึกถึง
กรรม ในป่าอันหามนุษย์มิได้ ใคร
เล่าหนอ จะโจษนาว่ากล่าว
เอาโทษเรา.</p>
<p>๓๓๔. ส่า เทวตา อนุตฺรหิตา
ปพฺพเต คณฺฐมาทเน
รณฺเณว อนุกมฺพาย
อิม่า คาถา อภาสถ.</p>	<p>๓๓๔. นางเทพธิดานั้น หายไปจากภูเข
คันธมาทน์ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
เพื่อความอนุเคราะห์แก่พระราชา
โดยเฉพาะ.</p>

๓๓๕. อาคัง กิร มหาราช
 อกริ กมฺมทุกฺกฏี
 อหุสกา ปิตาปุตฺตา
 ตโย เอกุสุณา หตา.

๓๓๖. เอหิ ตัง อนุสิฏฺขามิ
 ยถา เต สุขฺตี สียา
 ธมฺเมนนฺนฺเวเน โปส
 มณฺเฒหนัง สุขฺตี สียา^๑.

๓๓๗. ส ราชา ปริเทเวติววา
 พหุํ การุญฺณสณฺหิตัง
 อหฺกกฺกมฺภมาทาย
 ปกฺกคามิ ทกฺขิณามุโข.

๓๓๘. กสฺส นุ เอโส ปทสทฺโท
 มนุสฺสสฺสเสว อาคโต
 เนโส สามสฺส นิคฺโขโส
 โโก นุ ตวมฺสิ มาริส.

๓๓๙. สนฺตัง หิ สาโม วชฺติ
 สนฺตัง ปาทานิ เนยฺติ

๓๓๕. ดูกรมหาราช ได้ยินว่า พระองค์
 ทรงทำความผิด อันเป็นกรรมชั่ว
 มารดาบิดาและบุตร รวม ๓ คน
 ผู้หาความประทุษร้ายมิได้ พระองค์
 ฆ่าเสียแล้วด้วยลูกศรลูกเดียว.

๓๓๖. เชิญเสด็จมาเถิด ข้าพเจ้าจะพร่ำ
 สอนพระองค์ ด้วยวิธีที่พระองค์
 จะพึงมีคติดี ขอพระองค์จงทรง
 เลี้ยงดูมารดาและบิดาทั้งสองนั้น
 ผู้ตาบอดโดยธรรม ข้าพเจ้าเข้าใจ
 ว่า สุขคติจะพึงมีแก่พระองค์.

๓๓๗. พระราชานั้น ทรงคร่ำครวญอย่าง
 น่าสงสารเป็นอันมาก ทรงถือ
 หม้อน้ำ มุ่งพระพักตร์เฉพาะทิศ
 ทักษิณ เสด็จหลีกไป.

๓๓๘. นั้นเสียงฝีเท้าของใครหนอ นี่เป็น
 เสียงฝีเท้ามนุษย์ เดินมาเป็นแน่
 เสียงฝีเท้านี้เป็นของสามะบุตรเรา
 ก็หาไม่ เสียงฝีเท้าของสามะบุตร
 เราไม่ดัง ดูกรท่านผู้เฝ้าทุกข์ ท่าน
 เป็นใครหนอ.

๓๓๙. ก็สามะบุตรเราเดินเบา วางเท้าเบา
 เสียงนี้หาใช่เสียงฝีเท้าของสามะ

^๑ ฉ. ตยา.

เนโส สามสฺส นิคฺโขโส
โก นุ ตวมสิ มาริส.

บุตรเราไม่ เสี่ยงผีเท้าของสามะ
บุตรเราไม่ตั้ง ดูกรท่านผู้บริสุทธิ
ท่านเป็นใครหนอ.

๓๔๐. ราชามหสมฺมิ กาสินี
ปิลยกุโขติ มํ วิฑู
โลภา รฏฺจํ ปหิตฺวาน
มิกเมสฺสํ จรามหํ.

๓๔๐. ข้าพเจ้าเป็นราชา ของชนชาวกาสิ
ชนทั้งหลาย รู้จักข้าพเจ้าว่า
พระเจ้าปิลยักษ์ ข้าพเจ้าจะ
แวนแคว้นมา เทียวแสวงหาเนื้อ
เพราะความโลภ.

๓๔๑. อิสฺสตุเถ จสฺมิ กุสโล
ทพฺพหฺมเมติ วิสฺสุโต
นาโคปิ เม น มุญฺเจยฺย
อาคโต อสุปาทนํ.

๓๔๑. ข้าพเจ้า เป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
ปรากฏว่าเป็นผู้แม่นยำหนักแน่น
แม้ช้าง มาสู่ระยะลูกศรของเรา
ก็ไม่พึงพันไปได้.

๓๔๒. สุวาคตฺนฺเต มหาราช
อโถ เต อทฺวาคตํ
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต
ยํ อิตฺตฺติ ปเวทย.

๓๔๒. ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์เสด็จ
มาดีแล้ว อนึ่ง พระองค์มิได้เสด็จ
มาร้าย พระองค์ผู้เป็นใหญ่ เสด็จ
มาถึงแล้ว ขอจงทรงทราบสิ่งที่มี
อยู่ในที่นี้.

๓๔๓. ตินฺนุฑฺดกานิ ปิยาลานิ
มธุเก กาสมาริโย
ผลานิ ชุฑฺทกฺปฺพานิ
ภฺวชฺช ราช วริ วริ.

๓๔๓. ข้าแต่พระราชาเชิญเสวยผลมะพลับ
ผลมะหาด ผลมะทราง และผล
หมากเม็ด อันเป็นผลไม้เล็กน้อย
ขอได้ทรงเลือกเสวยแต่ผลที่ดี ๆ
เถิด.

๓๔๔. อิทฺมปิ ปานีโย สิตํ
อาภตํ คิริคพฺภฺรา

๓๔๔. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอจงทรง
ดื่มน้ำเย็น อันนำมาจากแม่น้ำ

- อิโต^๑ ปิว มหาราช
สเจ ตวั อภิกงฺขสิ.
๓๔๕. นาลิ ออนุธา วเน ทฎฺจํ
โก นุ โว ผลมาหริ
อนนฺธสุเสวายิ สมฺมา
นิวาไป มยฺห ขายติ.
๓๔๖. ทหโร ยฺวา นาติพฺรหฺมา
สาโม กลฺยาณทสฺสนิ
ทิมฺมสุสฺส เกสา อสิตา
อโถ สุนคฺคเวลฺลิตา.
๓๔๗. โส หเว ผลมาหริตฺวา
อิโต อาทาย กิมนฺฑลํ
นทึ คโต อุตฺทหาโร
มณฺเฑ น พุรฺมาคโต.
๓๔๘. อหฺนุตฺติ อวธิ สามิ
โย ตฺยหิ ปริจารโก
ยิ กุมาริ ปเวเทถ
สามิ กลฺยาณทสฺสนิ.
๓๔๙. ทิมฺมสุสฺส เกสา อสิตา
อโถ สุนคฺคเวลฺลิตา
- มิดสฺสมมตาซึ่งไหลออกจากชอกเขา
ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์.
๓๔๕. ท่านทั้งสองตาบอด ไม่สามารถ
จะเห็นอะไร ๆ ในป่า ใครหนอ
นำผลาผลมา เพื่อท่านทั้งสอง
การเก็บผลาผลไว้โดยเรียบร้อยนี้
ปรากฏแก่ข้าพเจ้า เหมือนการเก็บ
ของคนตาดี ฉะนั้น.
๓๔๖. สามะหนุ่มน้อยรูปร่างสันตัดงดงาม
นำดูผมของเธอยาว ดำ เลื้อยลงมา
มีปลายงอนขึ้นขึ้นเบื้องบน.
๓๔๗. เธอนั้นแหละ นำผลไม้มา ถือหม้อ
น้ำ ออกไปจากที่นี่ ไปสู่แม่น้ำ
ตักน้ำมา เห็นจะมาใกล้แล้ว
ขอเดชะ.
๓๔๘. ข้าพเจ้าได้ฆ่าสามกุมาร ผู้บำรุง-
บำเรอท่านเสียแล้ว พระคุณเจ้า
กล่าวถึงสามกุมารผู้งดงามนำดูได้.
๓๔๙. ผมของสามกุมารนั้น ยาว ดำ
มีปลายงอนขึ้นขึ้นเบื้องบน เลื้อย

^๑ น. ตโต:

- ตเมกปุตตมาติมิหิ
อโกธํ อานุ ปณฺชิตา.
๓๕๕. มา พาฬุหิ ปริเทเวถ
หโต สาโมติ วาทีนา
อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสุสามี พุรฺหาเวเน.
๓๕๖. อีสฺสตุเถ จสฺมิ กุสโล
ทพฺพหฺมโมติ วิสฺสุโต
อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสุสามี พุรฺหาเวเน.
๓๕๗. มิคานํ วิฆาสมเนวสํ
วนฺมุตฺตลานิ จ
อหิ กมฺมกโร หุตฺวา
ภริสฺสุสามี พุรฺหาเวเน.
๓๕๘. เนส ธมฺโม มหาราช
เนตฺติ อเมหฺสุ กปฺปติ
ราชา ตฺวมฺสึ อมฺหากํ
ปาเท วฺนฺทาม เต มยฺ.
๓๕๙. ธมฺมํ เนสาท ภาณถ
กตา อปฺจิตฺติ ตยา
- บัณฑิตทั้งหลาย สรรเสริญคน
ผู้ไม่โกรธในบุคคลผู้มาบุตรสุดที่รัก
คนเดียวเท่านั้น.
๓๕๕. เพราะข้าพเจ้ากล่าวว่ ข้าพเจ้าฆ่า
สามกุมารเสียแล้ว พระคุณเจ้า
ทั้งสอง อย่าคร่ำครวญให้มากนัก
เลย ข้าพเจ้าจักยอมทำงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่.
๓๕๖. ข้าพเจ้า เป็นผู้ฉลาดในอนุศิลป์
ปรากฏว่าเป็นผู้แม่นยำ หนักแน่น
ข้าพเจ้าจักยอมทำการงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่.
๓๕๗. ข้าพเจ้าจักแสวงหาสิ่งของ ที่เป็น
เดนของฝูงเนื้อ และมูลมันผลไม้
ในป่า ยอมทำการงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่.
๓๕๘. ดูกรมหาราชเจ้า เหตุนี้มันไม่สมควร
การทรงทำการงานนั้น ไม่สมควร
ในอาตมาทั้งสอง พระองค์เป็น
พระราชอาตมาทั้งสอง อาตมา
ทั้งสอง ขอถวายบังคมพระยุคลบาท
ของพระองค์.
๓๕๙. ข้าแต่ท่านผู้เชื้อชาติเนสาทะ พระ-
คุณเจ้ากล่าวเป็นธรรม พระคุณเจ้า

ยตุถ สาโม หโต เสติ
สุริโยว ปติโต ฉมา.

ปานนั้นเป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วย
พาลมฤค ปรากฏเหมือนที่สุด
อากาศ.

๓๖๔. พุรหา วาฬิมิคากิณฺณํ
อากาสนุตฺวํ ทิสฺสติ
ยตุถ สาโม หโต เสติ
ปัสฺสุนา ปริกฺขณฺจฺจิตฺตํ^๑

๓๖๔. สามกุมารภูทกษา นอนอยู่ที่ป่าใด
เปื้อนด้วยฝุ่นละออง ปานนั้นเป็น
ป่าใหญ่ ชุกชุมด้วยพาลมฤค
ปรากฏเหมือนที่สุดอากาศ.

๓๖๕. พุรหา วาฬิมิคากิณฺณํ
อากาสนุตฺวํ ทิสฺสติ
ยตุถ สาโม หโต เสติ
อิธว วสถสฺสเม.

๓๖๕. สามกุมารภูทกษา นอนอยู่ที่ป่าใด
ปานนั้นเป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วย
พาลมฤค ปรากฏเหมือนที่สุด
อากาศ พระคุณเจ้าทั้งสอง
จงอยู่ในอาศรมนี้เถิด.

๓๖๖. ยถิ ตตุถ สหสฺสสุณานิ
สตานิ นนฺตฺตานิ^๒ จ
เนวฺมุหํ กั ภิยฺ โภจ
วเน วาฬิสฺสุ วิชฺชติ.

๓๖๖. ถ้าในปานนั้นจะมีพาลมฤค นับริ้อย
นับพัน และนับหมื่นในไร่ อดมา
ทั้งสอง ไม่มีควมกลัวในพาลมฤค
ทั้งหลายในป่าไหน ๆ เลย.

๓๖๗. ตโต อนุชานมาทาย
กาสิราชา พุรหาเว
หตฺถे คเหตุวา ปุกฺกามิ
ยตุถ สาโม หโต อหุ.

๓๖๗. ในกาลนั้น พระเจ้ากาสิ ทรงพา
ดาบทั้งสอง ผู้ดาบอดไปในป่า
ใหญ่ ทรงจูงมือดาบทั้งสองไป
ในที่ที่สามกุมารภูทกษา.

^๑ ฉ. ปติกฺขณฺจฺจิตฺต.

^๒ ฉ. นินฺตฺตานิ.

๓๖๘. ทิสฺวาน ปติตฺ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺจติ
 อปฺวิหฺรํ พุรฺหารณฺเณ
 จนฺทวํ ปติตฺ จมา.

๓๖๙. ทิสฺวาน ปติตฺ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺจติ
 อปฺวิหฺรํ พุรฺหารณฺเณ
 สุริยํ ปติตฺ จมา.

๓๗๐. ทิสฺวาน ปติตฺ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺจติ
 อปฺวิหฺรํ พุรฺหารณฺเณ
 กลฺลํ ปรีเทวฺยํ.

๓๗๑. ทิสฺวาน ปติตฺ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺจติ
 พาหา ปคฺคฺยห ปกฺกนฺทํ
 อธฺมโม กิร โภ อิติ.

๓๗๒. พาฬฺหํ โข ตวํ ปมฺตฺโตสิ
 สาม กลฺยาณทสฺสน
 โย อชฺชเววฺจเต กาเล
 น กิลฺยจิมภิกาสฺสิ.

๓๗๓. พาฬฺหํ โข ตวํ ปทิตฺโตสิ
 สาม กลฺยาณทสฺสน

๓๖๘. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้เป็น
 บุตรนอนเปื้อนฝุ่นละอองถูกทิ้งอยู่
 ในป่าใหญ่ ดังดวงจันทร์ ตกอยู่
 เหนือแผ่นดิน ฉะนั้น.

๓๖๙. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้เป็น
 บุตรนอนเปื้อนฝุ่นละอองถูกทิ้งอยู่
 ในป่าใหญ่ ดังดวงอาทิตย์ ตกอยู่
 เหนือแผ่นดิน ฉะนั้น.

๓๗๐. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้เป็น
 บุตรนอนเปื้อนฝุ่นละออง ถูกทิ้ง
 อยู่ในป่าใหญ่ ก็คร่ำครวญ
 นำสงสารนัก.

๓๗๑. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้
 เป็นบุตร นอนเปื้อนฝุ่นละอองอยู่
 ประคองแขนทั้งสองขึ้น คร่ำครวญ
 ว่า ผู้เจริญ ได้ยินว่า ความไม่เป็น
 ธรรม ย่อมเป็นไปในโลกนี้.

๓๗๒. ดูกรลูกสามะ ผู้ดงาม น่าดู
 เจ้ามีวเมามากนักแล ไม่พูดอะไรๆ
 ในเมื่อกาลล่วงไปแล้วอย่างนี้ ใน
 วันนี้.

๓๗๓. ดูกรลูกสามะ ผู้ดงาม น่าดู
 เจ้าเคลิบเคลิ้มมากนักแล ไม่พูด

- โย อชฺชเวรฺกเต กาลे
น กิณฺจิมภิกาสสิ.
๓๗๔. พาทุหิ โข ตฺวํ ปกฺกฺวโรสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกเต กาลे
น กิณฺจิมภิกาสสิ.
๓๗๕. พาทุหิ โข ตฺวํ ปสฺสุโตสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกเต กาลे
น กิณฺจิมภิกาสสิ.
๓๗๖. พาทุหิ โข ตฺวํ วิมฺโนสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกเต กาลे
น กิณฺจิมภิกาสสิ.
๓๗๗. ชฎิ วลีนํ ปัสฺสคตํ
โกทานิ สฺนฺตเปสฺสตี^๑
สาโม อยํ กาลกโต^๒
อนฺธานํ ปริจารโก^๓.
๓๗๘. โก โน สฺมฺมชฺชมาทาย^๔
สฺมฺมชฺชิสฺสตี อสฺสมํ
- อะไร ๆ ในเมื่อกาลล่วงไปแล้ว
อย่างนี้ ในวันนี้.
๓๗๔. ดูกรลูกสามะ ผู้งดามนำดู เจ้า
ซัดเคื่องมากนักแล ไม่พูดอะไร ๆ
ในเมื่อกาลล่วงไปแล้วอย่างนี้ ใน
วันนี้.
๓๗๕. ดูกรลูกสามะ ผู้งดามนำดู เจ้า
ช่างหลับเอาเสียจริง ๆ ไม่พูดอะไร ๆ
ในเมื่อกาลล่วงไปแล้วอย่างนี้ ใน
วันนี้.
๓๗๖. ดูกรลูกสามะ ผู้งดามนำดู เจ้า
เป็นผู้มีใจเลื้อยนอนลอยเสียจริง ๆ
ไม่พูดอะไร ๆ ในเมื่อกาลล่วงไปแล้ว
อย่างนี้ในวันนี้.
๓๗๗. บัดนี้ ใครเล่าจักชำระชฎา อัน
หม่นหมองเปื้อนฝุ่นละออง ลูกสามะ
นี้ เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.
๓๗๘. ใครเล่าจักจับไม้กวาด กวาด
อาศรมของเราทั้งสอง ลูกสามะนี้

^๑ ก. สนฺตเปสฺสตี.

^๒ ฉ. กาลงฺกโต. เวมฺปริปี.

^๓ ฉ. ปริจารโก. เวมฺปริปี.

^๔ ฉ. เม สฺมฺมชฺชมาทาย.

สาโม อัย กาลกโต
อนุธานิ ปริจาริกो.

เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.

๓๗๙. โกทานิ นุหาปยิสฺสูติ
สีเตนุโณหฺทเคน ๑
สาโม อัย กาลกโต
อนุธานิ ปริจาริกो.

๓๗๙. บัดนี้ ใครเล่าจักจัดน้ำเย็นและ
น้ำร้อน มาให้เราทั้งสองอาบ
ลูกสามะนี้ เลี้ยงดูเราทั้งสอง
ผู้ตาบอด มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.

๓๘๐. โกทานิ โภชยิสฺสูติ
วณฺมุลผลานิ ๑
สาโม อัย กาลกโต
อนุธานิ ปริจาริกो.

๓๘๐. บัดนี้ ใครเล่าจะให้เราบริโภคแห่ง
มันและผลไม้ในป่า ลูกสามะนี้
เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.

๓๘๑. ทิสฺสุวาน ปติตํ สามํ
ปุตฺตํ ปีสฺสุณฺนุจิตํ
อภฺภูติตา ปตฺตโสเคน
มาตา สจฺจํ อภาสภ.

๓๘๑. มารดาผู้สะอึกสะอื้นด้วยความโศก
เพราะบุตร ได้เห็นสามะผู้บุตรนอน
เกลือกเปื้อนฝุ่นละอองอยู่ ได้กล่าว
สัจจกิริยาว่า.

๓๘๒. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
ธมฺมจารี ปุเร อหุ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺสูส หนฺนฺนตฺ.

๓๘๒. ลูกสามะนี้ เป็นผู้ที่มีปกติประพฤติ-
ธรรม มาแต่ในกาลก่อน ด้วย
สัจจวาจาใด ด้วยสัจจวาจານี้
ขอพิชของลูกสามะ จงหายไป.

๓๘๓. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
พฺพรหฺมจารี ปุเร อหุ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺสูส หนฺนฺนตฺ.

๓๘๓. ลูกสามะนี้ เป็นผู้ที่มีปกติประพฤติ
เพียงดั่งพรหม มาแต่กาลก่อน
ด้วยสัจจวาจาใด ด้วยสัจจวาจານี้
ขอพิชของลูกสามะ จงหายไป.

๓๘๔. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
สจฺจวาที ปุเร อหุ

๓๘๔. ลูกสามะนี้ เป็นผู้ที่มีปกติกล่าว
คำสัตย์ มาแต่กาลก่อน ด้วย

- เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺส หณฺณตุ.
๓๘๕. เยน สจฺเจนยํ สาโม
มาตาเปติภโร อหุ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺส หณฺณตุ.
๓๘๖. เยน สจฺเจนยํ สาโม
กุเล เขฎฺฐาปจาโยโก
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺส หณฺณตุ.
๓๘๗. เยน สจฺเจนยํ สาโม
ปาณา ปียตโร มม
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิํ สามสฺส หณฺณตุ.
๓๘๘. ยงฺกิลฺลจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ
มยฺหณฺเจว ปิตุจฺจ เต
สพฺเพน เตน กุสฺเลน
วิสิํ สามสฺส หณฺณตุ.
๓๘๙. ทิสฺวาน ปติตํ สามํ
ปุตฺตํ ปิสุกฺณจิตฺติ
อภฺภูโต ปุตฺตโสเกน
ปีตา สจฺจํ อภาสถ
๓๙๐. เยน สจฺเจนยํ สาโม
ธมฺมจาริํ ปุเร อหุ
- สจฺจวาจาโด ด้วยสจฺจวาจาณี
ขอพิชของลูกสามะ จงหายไป.
๓๘๕. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มึปกติเล็ียง
มารดาบิดา ด้วยสจฺจวาจาโด ด้วย
สจฺจวาจาณี ขอพิชของลูกสามะ
จงหายไป.
๓๘๖. ลูกสามะนี้ เป็นผู้ประพตติอ่อนน้อม
ตอบุคคลผู้เจริญ ในตระกูล
ด้วยสจฺจวาจาโด ด้วยสจฺจวาจาณี
ขอพิชของลูกสามะ จงหายไป.
๓๘๗. ลูกสามะนี้ เป็นที่รักอย่างยิง
ราวกะชีวิตของเราด้วยสจฺจวาจาโด
ด้วยสจฺจวาจาณี ขอพิชของ
ลูกสามะ จงหายไป.
๓๘๘. บุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ลูกสามะ
ได้ทำแล้ว มีอยู่แก่เราและบิดา
ของเธอ ด้วยบุญกุศลนั้นทั้งหมด
ขอพิชของสามะ จงหายไป.
๓๘๙. บิดาผู้สะอึกสะอื้น ด้วยความโศก
เพราะบุตร ได้เห็นสามะผู้เป็นบุตร
นอนเกลือกเป็อนฝุ่นละอองอยู่
ได้กล่าวสจฺจกิริยาว่า
๓๙๐. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มึปกติประพตติ
ธรรม มาแต่ในกาลก่อน ด้วย

- สพเพน เตน กุสเลน
วิสิ สามสฺส หนฺนตฺต.
๓๙๗. สภา เทวตา อนุตฺรหิตา
ปพฺพเต คณฺฐมาทเน
สามสฺส อนุกมฺปาย
อิมิ สจฺจํ อภาสถ
๓๙๘. ปพฺพตฺยยาหิ คณฺฐมาทเน
จิริ รตฺตํ นิवासินี^๑
น เม ปิยตโร โกจิ
อญฺโถ สามีเน วิชฺชติ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิ สามสฺส หนฺนตฺต.
๓๙๙. สพฺเพ วนา คณฺฐมยา
ปพฺพเต คณฺฐมาทเน
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสิ สามสฺส หนฺนตฺต.
๔๐๐. เตสํ ลาลปฺมานานํ
พฺหุ การุญฺญสฺสหนิตํ
ชิปฺปิ สามี สมฺภูสาสิ
ยฺววา กลฺยาณทสฺสโน.
- มารดาของเธอ ด้วยบุญกุศลนั้น
ทั้งหมด ขอพิษของลูกสามะ
จงหายไป.
๓๙๗. นางสุนทรเทพธิดา หายไปจาก
ภูเขาคันธมาทน์ ได้กล่าวสัจจวาจา
นี้ ด้วยความเอ็นดูสามกุมารว่า
๓๙๘. เราเคยอยู่ ที่ภูเขาคันธมาทน์มา
นาน ไม่มีใครอื่นจะเป็นที่รักของเรา
ยิ่งกว่าสามกุมาร ด้วยสัจจวาจา
ขอพิษของสามกุมาร จงหายไป.
๓๙๙. ป่าทั้งหมด ที่ภูเขาคันธมาทน์
ล้วนด้วยไม้หอม ด้วยสัจจวาจา
ขอพิษของสามกุมาร จงหายไป.
๔๐๐. เมื่อดาบสผู้บิดา และดาบส
ผู้มารดา บั่นเพื่อรำพันอยู่อย่าง
น่าสงสารเป็นอันมาก ขอสามกุมาร
ผู้ยังหนุ่มแน่น งามน่าดู จงลุกขึ้น
เร็วพลันเถิด.

^๑ อ. จิรรตตนิวาสิโน.

๔๐๑. สามีหมสมุณี ภพท์ โว
 โสตุธินามุณี สมุญฺจิโต
 มา พาพฺหิ ปรีเทเวถ
 มณฺชุนาภิวเทถ มํ.

๔๐๒. สุวาคตฺนุเต มหาราช
 อโถ เต อทุราคตํ
 อีสฺสโรสี อฺนุปฺปตฺโต
 ยํ อธิตฺติ ปเวทย.

๔๐๓. ตินฺนุชุกานิ ปิยาลานิ
 มชฺฐเก กาสมาริโย
 ผลานิ ชุทฺทกปฺพานิ
 ภูษุช ราช วรํ วรํ.

๔๐๔. อตฺตติ เม ปานีโย สิตํ
 อาภตํ คิริคพฺภรา
 ตโต ปิว มหาราช
 สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ.

๔๐๕. สมฺมุยฺหามิ ปฺมุยฺหามิ
 สพฺพา มฺยฺหนฺติ เม ทิสฺวา
 เปตฺนฺตํ สามมทฺทกฺขี
 โก นฺ ตฺวํ สาม ชีวสิ.

๔๐๑. ข้าพเจ้าผู้มีนามว่าสามะ ขอความ
 เจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้า
 ลูกชิ้นได้แล้ว โดยความสวัสดิ
 ขอท่านทั้งหลาย อย่าคร่ำครวญ
 นึกเลย จงพูดกับข้าพเจ้าด้วยเสียง
 อันไพเราะเถิด.

๔๐๒. ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์เสด็จ
 มาดีแล้ว อนึ่ง พระองค์มิได้เสด็จ
 มาร้าย พระองค์ ผู้เป็นใหญ่
 เสด็จมาถึงแล้ว ขอจงทรงทราบ
 สิ่งที่มีอยู่ในที่นี้.

๔๐๓. ข้าแต่พระราชา เชิญเสวยผลมะพลับ
 ผลมะหาด ผลมะทราง และผล
 หมากเม่า อันเป็นผลไม้เล็กน้อย
 ขอทรงเลือกเสวยแต่ผลที่ดี ๆ เถิด.

๔๐๔. ข้าแต่มหาราชเจ้า น้ำเย็นนี้
 ข้าพระองค์ นำมาจากแม่น้ำ
 มีคัสสมตาซึ่งไหลออกจากชอกเขา
 มีอยู่ เชิญพระองค์ทรงดื่มเถิด
 ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์.

๔๐๕. ข้าพเจ้า หลงเอาจาก หลงเอา
 จริง ๆ หลงไปทั่วทิศ ดูกรสามะ
 ข้าพเจ้าได้เห็นสามะนั้น ผู้ตาย
 ไปแล้ว ทำไมหนอ ท่านจึงมีชีวิต
 ได้อีกเล่า.

๔๐๖. อปี ซีวี มหาราช
 บุริสั คัพหเวทนี
 อุปนิตมนสงกปปี
 ซีวนต์ มณฺเฑเต มตฺ.

๔๐๗. อปี ซีวี มหาราช
 บุริสั คัพหเวทนี
 ตํ นิโรธคตํ สนฺตํ
 ซีวนต์ มณฺเฑเต มตฺ.

๔๐๘. โย มาตริ ปิตริ วา
 มจฺเจ ฐมฺเมเน โปสฺติ
 เทวาปิ นํ ติกิจฺจนฺติ
 มาตาเปติภริ นริ.

๔๐๙. โย มาตริ ปิตริ วา
 มจฺเจ ฐมฺเมเน โปสฺติ
 อิธว นํ ปสฺสฺสนฺติ
 เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

๔๑๐. เอส ภียโย ปมุยฺหามิ
 สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสฺวา
 สรณิ สฺสาม คจฺฉามิ
 ตวญฺจ เม สรณิ ภว.

๔๐๖. ข้าแต่มหาราชาเจ้า โลกยอมสำคัญ
 บุรุษผู้ยังมีชีวิตอยู่ ได้เสวยเวทนา
 อย่างหนัก มีความดำริในใจ
 เข้าไปใกล้แล้ว ยังมีชีวิตอยู่แท้ ๆ
 ว่าตายแล้ว.

๔๐๗. ข้าแต่มหาราชาเจ้า โลกยอมสำคัญ
 บุรุษผู้ยังมีชีวิตอยู่ ได้เสวยเวทนา
 อย่างหนัก ถึงความดับสนิทยังมี
 ชีวิตอยู่แท้ ๆ ว่าตายแล้ว.

๔๐๘. บุคคลใด เลี้ยงมารดาหรือบิดา
 โดยธรรม แม้เทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลาย ก็จะเยี่ยวยาบุคคลผู้เลี้ยง
 มารดาและบิดานั้น.

๔๐๙. บุคคลใด เลี้ยงมารดาหรือบิดา
 โดยธรรม นักปราชญ์ทั้งหลาย
 ย่อมสรรเสริญบุคคลผู้เลี้ยงมารดา
 และบิดานั้น ในโลกนี้ บุคคลนั้น
 ละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
 ในสวรรค์.

๔๑๐. ข้าพเจ้านี้ หลงเอาจากเหลือเกิน
 หลงไปทั่วทิศ ดูกรสามบัณฑิต
 ข้าพเจ้า ขอถึงท่านเป็นสรณะ
 ขอท่านจงเป็นสรณะของข้าพเจ้า.

๔๑๑. ฌมฺมญฺจร^๑ มหาราช
 มาตาปิตุสฺ ขตฺตिय
 อธิ ฌมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๒. ฌมฺมญฺจร มหาราช
 ปุตฺตทาเรสฺ ขตฺตिय
 อธิ ฌมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๓. ฌมฺมญฺจร มหาราช
 มิตฺตามจฺเจสฺ ขตฺตिय
 อธิ ฌมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๔. ฌมฺมญฺจร มหาราช
 วาหนฺสฺ พฺเลสฺ จ
 อธิ ฌมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๕. ฌมฺมญฺจร มหาราช
 คาเมสฺ นิคเมสฺ จ

๔๑๑. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
 จงทรงประพடுத்தิธรรม ในพระชนนี
 และพระชนกเกิด ข้าแต่พระราชา
 ครั้นพระองค์ ทรงประพடுத்தิธรรม
 ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรคต.

๔๑๒. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
 จงทรงประพடுத்தิธรรม ในพระโอรส
 และพระมเหสี ข้าแต่พระราชา
 ครั้นพระองค์ ทรงประพடுத்தิธรรม
 ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรคต.

๔๑๓. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
 จงทรงประพடுத்தิธรรม ในมิตร
 และอำมาตย์ ข้าแต่พระราชา
 ครั้นพระองค์ ทรงประพடுத்தิธรรม
 ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรคต.

๔๑๔. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์
 จงทรงประพடுத்தิธรรม ในพาหนะ
 และพลนิกายทั้งหลาย ข้าแต่
 พระราชา ครั้นพระองค์ทรง
 ประพடுத்தิธรรม ในโลกนี้แล้ว
 จักเสด็จไปสู่สวรรคต.

๔๑๕. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
 ทรงประพடுத்தิธรรม ในชาวบ้านและ

^๑ ฌ. ฌมฺมํ จร. อธิโต ปรี อีทิสเมว.

- อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสึ.
๔๑๖. ธมฺมญฺจร มหาราช
 รวฺเจสฺสุ ชนปฺเทสฺสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสึ.
๔๑๗. ธมฺมญฺจร มหาราช
 สมณฺณ พฺราหฺมณฺณสุ^๑ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสึ.
๔๑๘. ธมฺมญฺจร มหาราช
 มิกฺกปฺกฺขีสุ ชตฺตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
 ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสึ.
๔๑๙. ธมฺมญฺจร มหาราช
 ธมฺโม จิณฺโณ สุชาวโห
- ชาวนิคมทั้งหลาย ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพடுத்தกรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.
๔๑๖. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงประพடுத்தกรรม ในชาวแคว้น
และชาวชนบททั้งหลาย ข้าแต่
พระราชา ครั้นพระองค์ทรง
ประพடுத்தกรรม ในโลกนี้แล้ว
จักเสด็จไปสู่สวรรค์.
๔๑๗. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์
จงทรงประพடுத்தกรรม ในสมณะ
และพราหมณ์ทั้งหลาย ข้าแต่
พระราชา ครั้นพระองค์ทรง
ประพடுத்தกรรม ในโลกนี้แล้ว
จักเสด็จไปสู่สวรรค์.
๔๑๘. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพடுத்தกรรม ในฝูงเนื้อ
และฝูงนกเถิด ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพடுத்தกรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.
๔๑๙. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์
จงทรงประพடுத்தกรรมเถิด ธรรมอัน

^๑ ฉ. สมณพราหมณฺณสุ.

อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสึ.

พระองค์ทรงประพฤติแล้ว จะนำ
ความสุขมาให้ ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพฤติธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.

๔๒๐. ธมฺมญฺจร มหาราช
อินฺทหา^๑ เทวา สพฺรหฺมกา
สุจินฺนุณฺน ทิวํ ปตฺตวา
มา ธมฺมํ ราช ปามโท"ติ.

๔๒๐. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์
จงทรงประพฤติธรรมเถิด พระอินทร์
เทพเจ้า พร้อมทั้งพรหม ถึงแล้วซึ่ง
ทิพยสถาน เพราะธรรมที่ประพฤติ
ดีแล้ว ข้าแต่พระราชา ขอพระองค์
จงอย่าประมาทธรรม ดังนี้".

สุวณฺณสามชาตกั^๒ ตติยํ.

สุวณฺณสามชาตก ที่ ๓.

^๑ น. สอินฺทหา.
^๒ ส. อ. สามชาตกั.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย มหานิบาต

๓. สุธมฺมสามชาตกถมฺมณา (๕๕๐)

โก นุ มํ อสุณา วิชฺฌีติ
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
มาตุโปสกํ ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตถึยํ กิร อญฺจารสโกฏิวินาส
เอกสฺส เสฏฺฐิภุจฺจสฺส เอกปุตฺตโก
อโหสิ. โส มาตาปิตูนํ ปิโย มนาไป
อโหสิ. โส เอกทิวสมฺหิ ปาสาทวรคโต
สีหปญฺชริ อคฺขมาเตตฺวา มหาวิถึยํ
โอบโลเกนฺโต คนฺธมาลาทิตฺถํ มหาชนํ
ธมฺมสฺสวนตฺถาย เขตวณํ คจฺจนฺตํ
ทิสฺวา "อหํปิ เตน สทฺธิ คมิตฺถสฺมา"ติ
คนฺธมาลาทินิ คาหาเปตฺวา วิหารํ

๓. พรรณนาสุวรรณสามชาตก (๕๕๐)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
รูปหนึ่งผู้เลี้ยงมารดา ได้ตรัสพระธรรม-
เทศนานี้ว่า ใครหนอ ยิ่งเรา ด้วยลูกศร
ดังนี้เป็นต้น.

ดังได้สดับมา มีกุลบุตรคนหนึ่ง
ของตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง มีสมบัติ
สิบแปดโกฏิ ในเมืองสาวัตถี. บุตรนั้น
ได้เป็นที่รัก เป็นที่เจริญใจของมารดาและ
บิดาทั้งสอง. ในวันหนึ่ง บุตรนั้นอยู่บน
ปราสาทอันประเสริฐ เปิดสีหบัญชร
มองดูที่ถนนใหญ่ เห็นมหาชนมีมือถือ
ของหอม และระเบียบดอกไม้เป็นต้น
เดินไปสู่พระเชตวันมหาวิหาร เพื่อ
ต้องการฟังพระธรรมเทศนาแล้ว จึงคิดว่า
"แม้เราก็จักไปกับเขาด้วย" ให้คนถือเอา
ของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ไปสู่
พระวิหาร ให้ถวาย ผ้า เกสาช และ

คนุตวา วตฺตณาสชฺชปานกาทีนึ สัมมสุต
ทาเปตฺวา คนฺธมาลาทีหิ จ ภควนฺตํ
ปฺมุเชตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน
ธมฺมํ สุตฺวา กาเมสฺสุ อาทีนํวํ ทิสฺวา
ปพฺพชฺชชย อานิสฺสํ สลฺลกุเชตฺวา
ปริสาย วุฏฺฐิตาย ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
ปพฺพชฺชํ ยาจิ.

อถ นํ ภควา เอวมาห “มาตาปิตฺุหิ
อนนฺนุณฺดาตํ ปฺตฺตํ ตถาคตา น
ปพฺพชฺชชตี”ติ. ตํ สุตฺวา กุลปฺตฺโต
ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา เคหํ คนุตฺวา
สคารเวณ มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา
เอวมาห “อมฺมตาท ตถาคตฺตสฺส
สนฺติเก ปพฺพชฺชิสฺสามิ”ติ.

อถสฺส มาตาปิตโร ตสฺส วจฺนํ
สุตฺวา เอกปฺตฺตกภาเวณ สตฺตธา
ภิชฺชมานททยา วิย ปฺตฺตสิเนเห
กมฺปมานา เอวมาหฺสฺสุ “ตาท ปิยปฺตฺตก
ตาท กุลงฺกูร ตาท นยฺน ตาท
ปาณสทิส ตยา วินา กถํ

น้ำควรรดื่มเป็นต้น แก่พระสงฆ์ แล้วบูชา
พระผู้มีพระภาค ด้วยของหอมและระเบียบ
ดอกไม้เป็นต้น ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟังพระธรรมแล้ว เห็น
โทษในกามทั้งหลาย กำหนดอานิสงส์
แห่งการบรรพชา ครั้นบริษัทลุกไปแล้ว
จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กราบทูล
ขอบรรพชา.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค จึงตรัสกับ
กุลบุตรนั้นอย่างนี้ว่า “ตถาคตเจ้า
ทั้งหลาย ไม่ยังบุตรที่มารดาและบิดา
ทั้งหลายยังไม่อนุญาต ให้บรรพชา.
กุลบุตรได้สดับพระดำรัสดังนั้น จึงถวาย
บังคมลาพระผู้มีพระภาคกลับไปสู่เรือน
กราบไหว้มารดาและบิดา โดยความ
เคารพ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า “แม่เจ้า
พ่อเจ้า ข้าพเจ้า จักบวชในสำนักของ
พระตถาคตเจ้า”.

ลำดับนั้น มารดาและบิดาของกุลบุตรนั้น
ได้ฟังคำของกุลบุตรนั้น เป็นราวกะว่ามีหัวใจ
แตกเป็นเจ็ดเสี่ยง เพราะความเป็นผู้มี
บุตรคนเดียว หวั่นไหวอยู่ด้วยความ
สิเนหาในบุตร ได้กล่าวอย่างนี้ว่า “ดูกร
พ่อผู้เป็นบุตรที่รัก ผู้เป็นหน่อแห่งตระกูล
ผู้เป็นจุดดวงตา ผู้เช่นกับชีวิตของเรา

ชีวาม, ตยิ ปฏิพพุทธิ โน ชีวิตัม
 มยัม หิ ตาต ชราชิตฺตนา วุฑฺฒา
 มหุลลกา, อชฺช วา สุเว วา ปรสุเว
 วา มรณัม ปาปุณิสฺสสาม, ตสฺมา มา
 อเมห โอบาย คจฺฉาหิ, ตาต
 ปพฺพชฺชานา นาม อติทุกกฺรา, สีสฺเตน
 เอตฺถ สติ อฺภูหิ ลภติ, อฺภูเหเน
 อตฺถ สติ สีสฺติ ลภติ, ตสฺมา ตาต
 มา ปพฺพชานาหิตี.

ตัม สุตฺวา กุลปฺตฺโต ทุกฺชี
 ทุมฺมโน โอนตสฺสโต ปชฺฌมายนฺโต นิสฺสิท
 สุตฺตนาหิ นิราหาโร อโหสิ. อถสฺส
 มาตาปิตโร เอวํ จินฺตยีสฺสุ "สเจ โน
 ปฺตฺโต อนนฺนุญฺญาโต มริสฺสติ, น
 ปฺน ปสฺสาม, ปพฺพชฺชาย ชีวมาณัม
 ปฺน ปสฺสิสฺสามา"ติ จินฺตเตตฺวา จ
 ปน "ตาต ปิยปฺตฺตก ตัม ปพฺพชฺชาย
 อญฺชานาม, ปพฺพชานา"ติ อญฺชานีสฺสุ. ตัม
 สุตฺวา กุลปฺตฺโต ตฺถจฺจมานโส หุตฺวา
 สกฺลสฺสรี โอนาเมตฺวา มาตาปิตฺนัม
 ปาเทสฺสุ วนฺทิตฺวา อาปฺจุจิตฺวา
 สาวตฺถินฺครโต นิภฺขมิตฺวา เขตฺวณัม
 คนฺตฺวา ภควนฺตัม วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺช
 ยาจิ.

ทั้งสอง เว้นจากเจ้า เราทั้งสองจะเป็นอยู่
 อย่างไร, ชีวิตของเราทั้งสองเกี่ยวเนื่องกับ
 เจ้า จริงอยู่ เราทั้งสองคร่ำคร่ำแล้ว เพราะ
 ชราแก่เฒ่าแล้ว จักถึงความตายในวันนี้
 พรุ่งนี้ หรือมะรืนนี้, เพราะฉะนั้น เจ้าจะ
 ละเราทั้งสองไปได้หรือ, ลูกเอ๋ย ขึ้นชื่อว่า
 การบรรพชา อันบุคคลทำได้ยากอย่างยิ่ง
 เมื่อต้องการด้วยของเย็น ย่อมได้ของร้อน
 เมื่อต้องการของร้อน ย่อมได้ของเย็น,
 เพราะฉะนั้น เจ้าอย่าบวชเลยพ่อคุณ.

กุลบุตร ครั้นได้ฟังคำของมารดา
 และบิดาทั้งสองนั้น มีทุกข์ มีใจเศร้าหมอง
 นั่งก้มศีรษะระเซบเขาอยู่ อดอาหารสิ้นเจ็ด
 วัน. ลำดับนั้น มารดาและบิดาของกุลบุตร
 นั้น คิดกันว่า "ถ้าบุตรของเราไม่ได้รับ
 อนุญาตให้บวชก็จักตายแน่ เราทั้งสอง
 ก็จักไม่เห็นอีก เมื่อบุตรเราเป็นอยู่ด้วย
 เพศบรรพชิต เราก็จักพบอีก ก็แลครั้น
 คิดแล้ว จึงอนุญาตว่า "ดูกรพ่อลูกรัก
 เราทั้งสองอนุญาตให้เจ้าบวช เจ้าจงบวช
 เถิด. กุลบุตร ครั้นได้ฟังคำอนุญาตนั้น
 แล้ว เป็นผู้ที่มีใจยินดี น้อมศีรษะทั้งหมด
 ลงกราบลาที่เท้าของมารดาและบิดา
 แล้วจึงออกจากพระนครสาวัตถี ไปสู่
 พระเชตวันวิหาร ถวายบังคมพระผู้มี
 พระภาคแล้ว ทูลขอบรรพชา.

สตุถา เอกิ ภิกขุ อานาเปสิ. โส ตัม
 ปพพาเชสิ. ตสฺส ปพพชิตกาลโต
 ปฏฺฐาย มหาลามสกุภาโร นิพฺพตฺติ.
 โส อัจฉริยฺชฺชฎาเย อาราเชตฺวา
 ลทฺฐปสมฺปโท ปญฺจ วสุธานี ธมฺมัม
 ปริยาปฺณิตฺวา จินฺตฺติ "อหิ อธิ
 อากิณฺโณ วิหฺรามิ, น เมตฺติ ปฏฺฐาปฺน"ติ.
 วิปฺสฺสนาธุริ ปุเรตฺกาโม หุตฺวา
 อุชฺชฎายสฺส สฺนฺตฺติเก กมฺมฏฺฐานํ
 อุคฺคเหตฺวา เชตฺวนา นิภฺขมิตฺวา เอกิ
 ปจฺจันตคามํ คนฺตฺวา ตํ นิสฺสํสาย
 อรณฺเณ วิหสิ.

โส ตตฺถ วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา ทฺวาทส
 วสุสํมิ ฆณฺเณโตปิ วายมนฺโตปิ วิเสสํ
 นิพฺพตฺเตตฺถุํ นาสกฺขิ. มาตาปิตโรปิสุส
 คจฺจนฺเต กาลे ทฺคฺคตา อเหสฺสุ. เย
 หิ เนสฺสิ เชตฺตํ วา วณฺชิชฺชํ วา
 ปโยเชสฺสุ, เต "อิมสฺมี กุเล ปฺตฺโต
 วา ภาตโร วา โจเทตฺวา สาทฺเตตฺวา
 อมฺเห คนฺหนฺตา นาม นตฺถิ"ติ.
 อตฺตโน อตฺตโน หตฺถคตฺติ ธนํ
 คเหตฺวา ยถารุจฺฉิ ปลาเยสฺสุ. เคเห

พระศาสดา ตรัสสั่งภิกษุรูปหนึ่ง. ภิกษุ
 รูปนั้น ให้กุลบุตรนั้นบวชแล้ว. จำเดิมแต่
 สามเณรนั้นบวชแล้ว ลามสักการะเป็น
 อันมาก เกิดขึ้นแล้ว. สามเณรนั้น ยัง
 อาจารย์และอุปัชฌายะให้ยินดีแล้ว จึง
 ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ เล่าเรียนธรรม สิ้น
 ห้าปีแล้ว คิดว่า "เราอยู่ในที่นี่ วุ่นวาย
 ความวุ่นวายนี้ ไม่สมควรแก่เรา". ภิกษุ
 นั้น เป็นผู้ใคร่จะทำเพื่อบุญวิปัสสนาธุระ
 ให้บริบูรณ์ จึงเรียนกัมมฏฐานในสำนัก
 ของพระอุปัชฌาย์แล้ว ออกไปจากพระ-
 เชตวันมหาวิหาร บรรลุถึงปัจจันตคาม
 แห่งหนึ่ง อาศัยปัจจันตคามนั้นแล้ว พัก
 อยู่ในป่า.

ภิกษุนั้น เจริญวิปัสสนาในป่านั้น แม้
 เพียรพยายามอยู่สิ้นสิบสองปี ก็ไม่อาจ
 จะยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นได้. ฝ่ายมารดา
 และบิดาของภิกษุนั้น ครั้นกาลล่วงไป
 ได้เป็นคนยากจนแล้ว. เพราะชนทั้งหลาย
 เหล่าใด ประกอบการทำนาหรือค้าขาย
 ของเศรษฐีสี่สองสามภรรยา นั้น ชน
 เหล่านั้นคิดกันว่า "บุตรหรือพี่น้อง ชื่อว่า
 ผู้จะใจทก่เตื่อนจับกุมพวกเราในตระกูลนี้
 ย่อมไม่มี" แล้วถือเอาทรัพย์ที่ถึงเจ็อมมือ
 ของตน หนีไปตามชอบใจ. แม้ชน
 ทั้งหลาย มีทาสและกรรมกรเป็นต้น

ทาสกมมกราทโยปิ หิรณฺณสุวณฺณนาทีนึ
คเหตฺวา ยถารุจี ปลายีสุ.

อปรภาเค เทว ชนา ทุคฺคตตรา
กปณา หุตฺวา หตุเถ อุทกสิณฺจณฺปิ
อลภิตฺวา เคนฺหิ วิภูทิตฺตฺวา อฆฺรา
หุตฺวา ปรมการุณฺณภาวปฺปตฺตา ปิไลตักิ
นิวาเสตฺวา กปาลหตุธา อิตฺถิจิตฺ ๑
ภิกฺขุชาย จรีสุ. ตสฺมี กาลเ เอโก
ภิกฺขุ เขตฺวนา นิภฺขมิตฺวา ตสฺส
วสนฺภูจฺจณฺ อคฺมาสิ.

โส ตสฺส อาคนฺตุกฺวตฺตํ กตฺวา
สุขนิสิณฺโนว "ภนฺเต กุโต อาคตฺตฺธา"ติ
ปฺจุฉิตฺวา "เขตฺวนา อาวุโส"ติ วุตฺเต
สตุถฺโน เจว มหาสาวกาทีนญฺจ
อาโรคฺยํ ปฺจุฉิตฺวา ตโต มาตาปิตฺุนํ
ปวตฺตี ปฺจุฉิ "กึ ภนฺเต สาวตฺถิยํ
อสุกฺกสฺส นาม เสฏฺฐิกุลฺลสฺส อาโรคฺยณฺ"ติ.
"อาวุโส มา ตสฺส กุลฺลสฺส ปวตฺตี
ปฺจุฉา"ติ. "กึ ภนฺเต"ติ. "อาวุโส

ในเรือนก็ถือเอาเงินและทองเป็นต้น
พากันหนีไปตามชอบใจ.

ครั้นกาลต่อมา คนทั้งสอง (ผู้เป็น
มารดาและบิดาของภิกษุรูปนั้น) ตกทุกข์
ได้ยากอย่างยิ่ง เป็นคนกำพร้า ไม่ได้แม้
การรดน้ำที่มีมือ จึงขายเรือน ไม่มีเรือนอยู่
ถึงความเป็นผู้นำสงสาร เป็นอย่างยิ่ง
นุ่งห่มผ้าท่อนเก่า มือถือกระบืออึ่ง เทียวไป
เพื่อขอทาน ช่างนี้บ้าง ช่างโน้นบ้าง,
ในกาลนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ออกไปจาก
พระเชตวันวิหารแล้ว ได้ไปสู่วิวังของ
ภิกษุบุตรเศรษฐีนั้น.

ภิกษุบุตรเศรษฐี ทำอาคันตุกวัดรแก่
ภิกษุนั้นแล้ว นั่งตามสบาย จึงถามว่า
"ท่านผู้เจริญมาจากที่ไหน" เมื่อภิกษุ
อาคันตุกะบอกว่า "ผู้มีอายุ ผมมาจาก
พระเชตวันวิหาร" แล้วถามถึงความไม่มี
โรคของพระศาสดา และภิกษุทั้งหลาย
มีพระมหาสาวกเป็นต้น ต่อจากนั้นจึง
ถามความเป็นไปของมารดาและบิดา ว่า
"ท่านผู้เจริญ ความสำราญของตระกูล
เศรษฐีชื่อโน้น ในกรุงสาวัตถีมียังหรือ".
ภิกษุอาคันตุกะจึงกล่าวว่า "ผู้มีอายุ
ท่านอย่าถามถึงความเป็นไปของตระกูล
นั้นเลย". ภิกษุบุตรเศรษฐีจึงถามว่า

ตสฺส กิร กุลลสฺส เอโก ปุตฺโต
 อตฺถิ, โส สาสเน ปพฺพชิตฺโต, ตสฺส
 ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย เหวญฺเจตฺ
 กุลฺลํ ปริกฺขีณํ อโหสิ, อิทานิ เทว
 ชนา กปณา ปรมการุญฺญปฺปตฺตา
 กपालหตฺถา ภิกฺขุชย จรฺนฺตฺติ”ติ.

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา สกภาเว
 สนฺุชาเรตฺถํ อสกุโณโต อสฺสฺสฺสฺสฺส
 เนตฺเตหิ โรทิตฺถํ อารภิ. เถโร ตํ
 ทิสฺวา “อาวุโส กิโรทิสฺส”ติ. “ภนฺเต
 เต มยฺหิ มาตาปิตโร, อหิ เตสฺ
 ปุตฺโต”ติ. “อาวุโส ตว มาตาปิตโร
 ตํ นิสฺสาย วินาสํ ปตฺตา, คจฺจ
 ตว เน ปฏฺิขคฺคาหิ”ติ.

โส “อหิ ทฺวาทส วสุสานิ
 มญฺญนฺโตปิ วายมฺนฺโตปิ มคฺคํ วา
 ผลํ วา นิพฺพตฺเตตฺถํ นาสกฺขี, อหิ
 อภพฺโพ ภวิสฺสामी, กิเม ปพฺพชฺชชย,
 อหิ คิหิ หุตฺวา มาตาปิตโร โปเสตฺวา
 ทานํ ทตฺวา สคฺคปฺรายนโน ภวิสฺสामी”ติ

“เพราะเหตุไรท่านผู้เจริญ”. ภิกษุอาคันตกะ
 จึงบอกว่า “ผู้มีอายุ ได้ข่าวว่า ตระกูล
 นั้นมีบุตรอยู่คนหนึ่ง บุตรนั้นบวชแล้วใน
 พระศาสนา, ตั้งแต่เวลาที่เขาบวชแล้ว
 ตระกูลนั้น ก็ได้เสื่อมสิ้นไป, ด้วยอาการ
 อย่างนี้ บัดนี้ คนทั้งสอง ได้เป็นกำพร้า
 ถึงความเป็นผู้นำสงสารเป็นอย่างยิ่ง
 ถึงกระเบื้อง เที่ยวของท่าน”.

ภิกษุบุตรเศรษฐี ได้ฟังคำของพระเถระ
 ผู้อาคันตกะนั้นแล้ว ไม่อาจจะทรงทนอยู่ได้
 มีน้ำตานองหน้า เริ่มจะร้องไห้. พระเถระ
 เห็นอาการดั่งนั้น จึงถามว่า “ผู้มีอายุจะ
 ร้องไห้ทำไม”. ภิกษุบุตรเศรษฐีตอบว่า
 “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านทั้งสองนั้น เป็น
 มารดาและบิดาของผม ผมเป็นบุตร
 ของท่านทั้งสองนั้น”. พระเถระจึงกล่าวว่า
 “ท่านผู้มีอายุ มารดาและบิดาทั้งสอง
 ของท่านถึงความพินาศแล้ว เพราะอาศัย
 ท่าน ท่านจงไปปฏิบัติมารดาและบิดา
 ทั้งสองนั้นเถิด”.

ภิกษุผู้บุตรเศรษฐีนั้นคิดว่า “เรา
 แม้เพียงพยายามอยู่สิ้นสิบสองปี ก็ไม่
 อาจจะยังมรรคและผลให้เกิดขึ้นได้ เรา
 เห็นจักเป็นคนอาภัพ ประโยชน์อะไรด้วย
 บรรพชาสำหรับเราเล่า, เราจักเป็น
 คฤหัสถ์เลี้ยงมารดาและบิดาทั้งสองแล้ว

จินตเตตวา อธิษฐานวาสี ตสฺส เถรสฺส
 นิยุยาเทตฺวา ตํ วนฺทิตฺวา ปุณฺทิวเส
 อธิษฐานโต นิกฺขมิตฺวา อนุปฺพุเพน
 คนฺตฺวา สวตฺถิตฺโต อวิหฺเร เขตฺวาน-
 ปิฎฺฐิจิวหารี สมฺปาปฺณตฺติ. ตตฺถ เทว
 มคฺคา อหฺลฺลํ. เตสฺส เอโก มคฺโค
 เขตฺวานํ คจฺฉตฺติ, เอโก สวตฺถิตฺยํ
 คจฺฉตฺติ.

โส ตตฺถเอว จตฺวา "กึ นฺนุโข
 ปจฺมํ มาตาปิตโร ปสฺสิสฺสสามิ,
 อุกาหุ ทสฺพลนฺ"ติ. จินตเตตฺวา "มยา
 มาตาปิตโร จิรํ ทิฎฺฐจฺบุพฺพา, อิตฺโต
 ปฏฺฐาย ปน เม พุทฺธสฺส ทสฺสนํ
 ทูลลภํ ภวิสฺสตี, อชฺช สมฺมาสมฺพุทฺธํ
 ทิสฺวา ธมฺมํ สุตฺวา เสว ปาโตว
 มาตาปิตโร ปสฺสิสฺสสามิ"ติ สวตฺถิตฺมคฺคํ
 ปหาย เขตฺวานมคฺคํ คนฺตฺวา
 สายนฺนุหสมเย เขตฺวานํ ปาวิสฺสิ.

ตํ ทิวสํ ปน สตฺถา ปจฺจุสฺสกาเล
 โสภํ โอลิเกนฺโต อิมสฺส กุลปฺตตสฺส
 อฺปนฺนิสฺสยํ อทฺทสฺ. โส ตสฺส
 อาคมนฺกาเล **มาตุโปสฺกสฺสฺเตน**
 มาตาปิตฺนํ คุณฺนํ วนฺณเณสิ. โส ปน

จักให้ทาน เป็นผู้มึสววรรค์เป็นที่ไปไน
 เบื้องหน้า" จึงมอบอรัญญवास(ป่าที่อยู่)
 แก่พระเถระ นมัสการพระเถระนั้นแล้ว
 ในวันรุ่งขึ้น ก็ออกจากป่าเดินทางไปโดย
 ลำดับ บรรลุถึงวิหารที่ตั้งอยู่หลังพระเชตะวัน
 ไมไกลจากเมืองสาวัตถี. ในที่นั้น มีทาง
 อยู่สองแพร่ง. บรรดาทางสองแพร่งนั้น
 ทางหนึ่งไปสู่เชตะวันมหาวิหาร, ทางหนึ่ง
 ไปเมืองสาวัตถี.

ภิกษุผู้บุตรเศรษฐีนั้น ยืนอยู่ในที่นั้น
 นั้นเอง คิดว่า "เราจักไปเยี่ยมมารดาและ
 บิดาก่อนหรือหนอแล หรือจักไปเฝ้า
 พระศพลก่อน" จึงคิดต่อไปว่า "เราไม่
 เคยเห็นมารดาบิดานานแล้ว, ก็จำเดิม
 แต่กาลนี้ไป การเข้าเฝ้าพระพุทฺธเจ้า
 เป็นการยากสำหรับเรา วันนี้เราจักเฝ้า
 สมเด็จพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า พึงพระ-
 ธรรมเทศนาแล้ว วันพรุ่งนี้ เราจักไปเยี่ยม
 มารดาและบิดาแต่เช้า" จึงละทางไป
 เมืองสาวัตถีเสีย ดำเนินไปทางพระเชตะวัน
 ได้เข้าไปสู่พระเชตะวัน ในเวลาเย็น.

ก็วันนั้น พระศาสดาทรงตรวจฺดูสัตว์โลก
 ในเวลาใกล้รุ่ง ได้ทรงเห็นอุปนิสฺยแห่ง
 ภิกษุผู้กุลบุตรนี้. พระองค์ทรงพรรณนา
 คุณของมารดาและบิดาทั้งหลาย ด้วย
มาตุโปสฺกสฺสฺตร ในเวลาที่ภิกษุนั้นมาถึง.

ภิกษุ ปริสปริยนุต ฆตวา มธุรรหมกถ์
 สุนนุโต ว จินุเตสิ "อนิ คิหิ นุตวา
 มาตาปิตโร ปฏิจคคิตุํ สกโกมี"ติ จินุเตสิ,
 สตุถา ปน 'ปพฺพชิตฺปิ สมานิ
 มาตาปิตฺนํ อูปการโก นามา"ติ วทติ
 สจฺหาํ สตุถาริ อทิสฺวา ว คโต อสฺสํ
 เอวฺรฺพาย ปพฺพชฺชาย ปริหิโน ภาเวยฺย,
 อิทานิ ปน คิหิ อนุตฺวา ปพฺพชิตฺว
 สมานิ มาตาปิตโร โปเสสฺสามิ"ติ.

โส สตุถาริ วนฺทิตฺวา เขตวนา
 นิภฺขมิตฺวา สลากคฺคํ คนฺตฺวา
 สลากภตฺตญฺจ สลากยาคุญฺจ คเหตฺวา
 ทฺวาทส วสฺसानิ อรณฺเณ วุญฺจภิกฺขุ
 ปาราชิกปฺตโต วยิ อโหสิ. โส
 ปาโตว สวตฺถิยํ ปวิสิตฺวา "กิ นฺโช
 ปจฺมํ ยาคุ คณฺหิสฺสามิ, อุทาหุ
 มาตาปิตโร ปสฺสิสฺสามิ"ติ จินฺเตตฺวา
 "กปณฺวานิ สนฺติกํ ตฺจฺจหตฺถเณ คนฺตํ
 อยฺตฺตฺนฺติ จินฺเตตฺวา ยาคุ คเหตฺวา
 เอเตสิ โปราณเคนทฺวาริ คโต.
 มาตาปิตโรปิสฺส ยาคุ ภิกฺชฺชาย จริตฺวา
 ปฺรเคนภิตฺตี นิสฺสาย วิหรนฺติ. โส
 อูปคนฺตฺวา เต นิสินฺนเก กปณฺภาว-
 มาปฺนฺเน ทิสฺวา อูปปฺนฺนโสโก อสฺส-
 ปฺนฺนณฺหิ เนตฺเตหิ เตสิ อวิหฺเว อฏฺฐาสิ.

ก็ภิกษุนั้นได้ยืนอยู่ในที่สุดบริษัท พัง
 ธรรมกถาไปเพราะรำพึงว่า "เราคิดว่า
 'เป็นคฤหัสถ์จึงอาจปฏิบัติมารดาและ
 บิดาได้' แต่พระศาสดาตรัสว่า "แม้เป็น
 บรรพชิต ก็ชื่อว่าบำรุงมารดาและบิดา
 ได้". ถ้าเราไม่เฝ้าพระศาสดาก่อนแล้วไป
 จะพึงเป็นผู้เสื่อมจากบรรพชาเห็นปานนี้,
 ก็บัดนี้ เราไม่เป็นคฤหัสถ์ เป็นบรรพชิต
 นี้แหละ จักเลี้ยงดูมารดาและบิดา".

ภิกษุบุตรเศรษฐีนั้น ถวายบังคม
 พระศาสดาแล้ว ออกจากพระเชตวันไป
 ยังโรงสลาก ถือเอาสลากภัตและสลาก
 ยาคุ ได้เป็นภิกษุอยู่ป่า สิ้นสิบสองปี เป็น
 เหมือนผู้ถึงความพ่ายแพ้แล้ว. เธอเข้าไป
 ในเมืองสาวัตถีแต่เช้า คิดว่า "เราจักรับ
 เอาข้าวยาคุก่อนหรือหนอแล, หรือจักไป
 เยี่ยมมารดาและบิดาก่อน" คิดได้ว่า "การ
 ที่เรามีมือเปล่าไปสู่สำนักของคนกำพร้า
 เชิญใจไม่สมควร" จึงถือเอาข้าวยาคุไปสู่
 ประตูเรือนเก่าของมารดาและบิดานั้น
 ฝ่ายมารดาและบิดาของภิกษุนั้นเที่ยวไป
 ขอข้าวยาคุแล้วอาศัยฝาเรือนของคนอื่น
 อยู่. ภิกษุนั้นเข้าไปเห็นมารดาและบิดา
 นั้น ถึงความเป็นคนกำพร้าเชิญใจนั่งอยู่
 แล้ว ก็เกิดความโศก มีน้ำตานองหน้า
 ได้ยืนอยู่ในที่ไม่ไกลมารดาและบิดานั้น.

เต ตั ทิสฺวาปิ น สญฺชานีสุ.
 อถสฺส มาตา "ภิกฺขุ ภิกฺขตฺถาย จิตฺ
 ภวิสฺสตี"ติ สญฺญาเย "ภนฺเต ตุมฺหากํ
 ทาทพฺพยุตฺตํ นตฺถิ, อติจฺจนฺถ ภนฺเต"ติ
 อาห. โส ตสฺสา กถํ สุตฺวา
 อฺปฺปนฺนพลวโสโก หทยรูปํ โสกํ
 คเหตฺวา อสฺสฺปนฺนณฺเหนิ เนตฺเตหิ
 ตตฺถเถว อญฺจาสี. ตาย ทฺตียมฺปิ
 ตตฺตียมฺปิ วุจฺจมาโนปิ อญฺจาสีเยว.
 อถสฺส ปิตา มาตโร อาห "คจฺจ
 ตํ ชานาหิ, ปุตฺโต นุโข โน
 เอโส"ติ. सा अञ्जय तस्य सनुतिकं
 कनुत्वा ओलोकत्वा तं सन्धानित्वा
 पुतस्य पाथमुले निपतित्वा परिเทवि.
 पितापिसु तत्तुगेव कनुत्वा परोथि.
 महन्तं कारुण्यं ओहसि.

โสปี มาตาปิตโร ทิสฺวา
 สกฺภาเวน สญฺจเรตฺถํ อสฺกฺโกนฺโต
 อสฺสฺสนิ ปวตฺเตสิ. โส โสกํ อธิวาทฺตฺวา
 "อมฺมตฺตาท มา จินฺตยิตฺถ, อหํ โว
 ไปเสสฺสามี"ติ มาตาปิตโร อสฺสาเสตฺวา

มารดาและบิดานั้น แม้เห็นภิกษุผู้บุตร
 ของตน ก็จำไม่ได้. ลำดับนั้นมารดาของ
 ภิกษุนั้น จึงกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ ของ
 เคี้ยวของฉันอันควรถวายแก่พระผู้เป็นเจ้าของ
 ไม่มี, นิมนต์พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าหน้าเถิด
 เจ้าข้า" ดังนี้ ด้วยความสำคัญว่า "จักเป็น
 ภิกษุ ผู้ยื่นเพื่อต้องการภิกษาหาร". ภิกษุ
 ผู้เป็นบุตรนั้น ได้ฟังคำของมารดานั้น
 ก็เกิดความโศกเป็นกำลัง มีดวงตาทั้งสอง
 เต็มด้วยน้ำตา เพราะได้รับความเศร้า
 เต็มหัวใจ ได้ยืนอยู่ในที่นั้นนั่นเอง. ภิกษุ
 นั้น แม้มารดานั้นกล่าวอยู่ถึงสองครั้ง
 สามครั้ง ก็ยังยืนอยู่อย่างนั้น. ลำดับนั้น
 บิดาของภิกษุรูปนั้น กล่าวกับมารดาว่า
 "ท่านจงไปจงรู้ภิกษุรูปนั้น เธอเป็นบุตร
 ของเราทั้งสองหรือหนอ". นางจึงลุกขึ้น
 เดินไปใกล้ภิกษุรูปนั้น มองดูก็จำท่านได้.
 หมอบลงคร่ำครวญแทบเท้าภิกษุผู้เป็น
 บุตร. ฝ่ายบิดาของภิกษุรูปนั้น ก็ไปในที่
 นั้นเช่นกัน ร้องให้แล้ว. ความน่าสงสาร
 เป็นอันมากได้มีแล้ว.

ฝ่ายภิกษุผู้เป็นบุตรนั้น เห็นมารดา
 และบิดาแล้ว ไม่อาจจะทรงตนไว้ได้
 จึงหลั่งน้ำตา. ภิกษุนั้นกลับความโศกไว้
 กล่าวว่า "ข้าแต่แม่และพ่อ ท่านทั้งสอง
 อย่าคิดเลย, อาตมาจักเลี้ยงดูท่านทั้งสอง

ยาคุ ปาเยตวา เอกมนุเต นิสีทาเปตวา
 ปุน ภิกขุ อหริตวา. เต โภเชตวา
 อตตโน ภิกขุ ปริเยสิตวา เตสั
 สนตีกิ คนุตวา ปุน ภาตเตน ปุจจิตวา
 เตหิ “น ภุญชามา”ติ วุตเต สยั
 ภาตตกิจจํ กตวา เต เอกมนุเต
 วสาเปสิ.

โส ตโต ปุญชาย อิมินา นียาเมน
 มาตาปิตโร ปฏิชคฺติ. อตตนา ลหุธานี
 ปกฺขิกภตฺตาทีนึปี เตสัเยว ทตฺวา
 สยั ภิกฺขาย จริตฺวา ลภมาโน
 ภุญชติ, อลภมาโน น ภุญชติ,
 วสฺสวาสิกมฺปิ อญฺญปิ ยั กิณฺจ
 ลาภิ ลภิตฺวา เตสัเยว เทติ. เตหิ
 ปริภุตฺตํ ชิณฺณปิไลตีกิ อคฺคฬิ กตฺวา
 โหวิตฺวา รชิตฺวา สยั ปริภุญชติ.
 ภิกขุ ลภมานทิวสั ปนสฺส อปฺปิ
 อลภมานทิวสา พหุตฺรา อหฺสุ. อถสฺส
 นิवासนปารุปนึปี อติลฺลขุ โหติ.

โส มาตาปิตโร ปฏิชคฺคนฺโตเยว
 อปรภาเค ก็โส ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
 ทุพฺพญฺญเณ

เอง” ปล่อยให้มารดาและบิดาแล้ว ให้ตีมน้ำข้าวยาคุ ให้นั่งพักในที่ควรส่วนหนึ่ง นำเอาภิกษาหารมาอีก ให้มารดาและบิดาบริโภคแล้วจึงแสวงหาภิกษาหารเพื่อตนได้ไปสู่น้ำหนักของมารดาและบิดานั้น ถ้ามด้วยภัตตอาหารอีกเมื่อมารดาบอกว่า “ไม่บริโภค” จึงฉันภัตตอาหารเสียเอง แล้วให้มารดาและบิดาเหล่านั้น อยู่ในที่สมควรแห่งหนึ่ง.

ภิกษุ นั้น ได้ปฏิบัติมารดาและบิดาโดยทำนองนี้ จำเดิมแต่กาลนั้นมา. เธอได้ให้ภัตตอันเกิดในปากเป็นต้น ที่ตนได้แล้ว แก่มารดาและบิดานั้น ส่วนตนเอง เทียวไปขอภิกษา เมื่อได้ก็ฉัน เมื่อไม่ได้ก็ไม่ฉัน, ได้ผ้าจํานำพรรษามาที่ดี ลากอื่นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ก็ให้แก่มารดาและบิดานั้นแหละ. เธอทำการปะชุนที่อนผ้าเก่าแก่ที่มารดาและบิดาเหล่านั้นใช้แล้ว ซักย่อยแล้วใช้นุ่งห่มเอง. ก็วันที่ภิกษุ นั้นได้ภิกษาหาร มีจำนวนน้อย ส่วนวันที่ไม่ได้ มีมากกว่า, เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้นุ่งและผ้าห่มของภิกษุ นั้นก็เศร้าหมองเหลือเกิน.

ภิกษุ นั้น เมื่อปฏิบัติมารดาบิดา เช่นนั้น ในกาลต่อมา เป็นผู้ชพบวม

อุปลนุทุกุปลนุทุกุขาโต ธมนิสถนุสคตโต
 อโหสิ. อถ นํ สนุทิกุชา สมภตตาท
 ภิกขุ ทิสฺวา ปุจฺฉิสฺสุ "อาวุโส
 ปุพฺเพ ตว สรีรวณฺโณ โสภติ,
 อิทานิ ปน กิโส ภูเข ทุพฺพณฺโณ
 อุปลนุทุกุปลนุทุกุขาโต ธมนิสถนุสค-
 ตโตติสฺสิ, พยาธิ นุโข เต อุปลนุโน"ติ.
 โส "นตฺถิ เม อาวุโส พยาธิ, อปิจ
 ปลิโพธิ เม อตฺถิ"ติ ตํ ปวฺตตี
 อาโรเจสิ. "อาวุโส สตุถา สทฺธาเทยฺยํ
 วินิปาเตตฺตํ น เทติ, ตวํ ปน
 สทฺธาเทยฺยํ คเหตฺวา คิหิเน ทพฺมาโน
 อยฺยตฺตํ กโรสี"ติ อาหฺสิ.

โส เตสํ กถํ สุตฺวา ลขฺชิตโต โอิหฺยิ.
 เต เอตตฺตเกนาปี อสนฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สนฺตฺตํ คนฺตฺตฺตฺต "ภนฺเต อสุโก นาม
 ภิกขุ สทฺธาเทยฺยํ วินิปาเตตฺตฺตฺต
 ไปเสสิ"ติ สตุถโน อาโรเจสิ. สตุถา
 ตํ ภิกขุํ ปกฺกิสฺสาเปตฺตฺต "สจฺจํ กิร
 ตวํ ภิกขุ สทฺธาเทยฺยํ คเหตฺวา คิหิเน

เศร้าหมอง ผิวพรรณชืดเขียว เหลือง
 ขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น. ครั้งนั้น
 พวกภิกษุผู้เป็นเพื่อนรักใคร่กันเห็นเธอ
 จึงถามว่า "ดูกรอาวุโส ครั้งก่อนผิวพรรณ
 ร่างกายของท่านงดงาม, แต่บัดนี้ท่าน
 เป็นผู้ซูบผอม เศร้าหมอง ผิวพรรณชืดเขียว
 เหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น,
 พยาธิเกิดขึ้นแก่ท่านหรือ". ภิกษุนั้น
 ตอบว่า "ผู้มีอายุ พยาธิของข้าพเจ้าไม่มี,
 ก็แต่ว่าความกังวลมีแก่ข้าพเจ้า" จึงบอก
 เรื่องราวนั้น. พวกภิกษุผู้เป็นเพื่อน จึง
 กล่าวว่่า "ดูกรอาวุโส พระศาสดาไม่
 ทรงประทานอนุญาตเพื่ออย่างของที่เขาให้
 ด้วยศรัทธาให้ตกไป แต่ท่านถือเอาของ
 ที่เขาให้ด้วยศรัทธา มาให้แก่พวกคฤหัสถ์
 ชื่อว่าทำสิ่งที่ไม่สมควร".

ภิกษุนั้น ได้ฟังคำของเพื่อนภิกษุทั้งหลาย
 เหล่านั้นก็ละอายท้อถอยแล้ว. พวกภิกษุ
 เหล่านั้นไม่ยินดี แม้ด้วยเหตุประมาณ
 เท่านั้น จึงพากันไปสู่สำนักของพระผู้มี
 พระภาค กราบพูลพระศาสดาว่า "ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อโน้น ยังของที่เขา
 ให้ด้วยศรัทธา ให้ตกไปเอาไปเลี้ยงดู
 คฤหัสถ์". พระศาสดารับสั่งให้เรียกภิกษุ
 นั้นมาแล้ว ตรัสถามว่า "ณะภิกษุ ได้ข่าว
 ว่า เธอรับเอาของที่เขาให้ด้วยศรัทธาไป

ไปเสสี"ติ ปุจฉิตวา "สจจํ ภานเต"ติ
วตุเต ตสฺส ตํ กิริยํ วนฺณเณตฺกามา
อตฺตโน จ ปุพฺพจริยํ ปกาเสตฺกามา
หุตฺวา "ภิกฺขุ ตฺวํ คิหิโน โปเสนฺโต
เก ไปเสสี"ติ ปุจฉิ. "มาตาปิตโร เม
ภานเต"ติ.

สตุถา ตสฺส อุตฺสหาํ ชเนตฺ "สาธุ
สาธุ ภิกฺขุ"ติ ติกฺขตฺตํ สาธุการํ
ทตฺวา "ตฺวํ มยา คตมคฺเค จิตฺ,
อหฺมปิ ปุพฺพจริยํ จรฺนฺโต มาตาปิตโร
ไปเสสินฺติ อาน. โส ภิกฺขุ อุตฺสหาํ
ปฏฺิลภิ. อถ สตุถา ตาย ปุพฺพจริยา
อาวึกรณตฺถํ เตหิ ภิกฺขุหิ ยาจิตฺ
อตีตํ อานริ

อตีเต ภิกฺขเว พาราณสีนครโต
อวิฑูเร นทียา โอริมตีเร เอโก
เนสาทคาโม อโหสิ, ปรีตีเรปิ เอโก
เนสาทคาโม อโหสิ, เอกกสฺมี คาเม

เลี้ยงดูคฤหัสถ์จริงหรือ" เมื่อภิกษุนั้น
ทูลรับว่า "จริงพระเจ้าข้า" ใคร่จะทรง
สรรเสริญการกระทำของภิกษุนั้น และ
ใคร่จะทรงประกาศความประพฤติ ใน
กาลก่อนของพระองค์ จึงตรัสถามว่า
"แน่ะภิกษุ เธอเมื่อเลี้ยงดูคฤหัสถ์ เลี้ยง
คฤหัสถ์พวกไหน". ภิกษุนั้นกราบทูลว่า
"เลี้ยงดูมารดาและบิดาของข้าพระองค์
พระเจ้าข้า".

พระศาสดาทรงประทานสาธุการสามครั้ง
ว่า "ดีแล้ว ดีแล้ว ภิกษุ" เพื่อจะทรงยัง
ความอุสสาหะให้เกิดแก่ภิกษุนั้น จึงตรัส
ว่า "เธอดำรงอยู่ในทางที่เราดำเนินไป
แล้ว, แม้เราเมื่อประพฤติบุรพจริยา ก็ได้
เลี้ยงดูมารดาและบิดาแล้ว. ภิกษุนั้น
กลับได้รับความอุสสาหะแล้ว. ลำดับนั้น
พระศาสดาผู้อันภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น
กราบทูลวิงวอน เพื่อให้ทรงประกาศ
บุรพจริยาของพระองค์นั้น ให้แจ่มแจ้ง
จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาล
มีหมู่บ้านนายพรานแห่งหนึ่ง อยุริมฝั่ง
ด้านนี้แห่งแม่น้ำ ไม่ไกลจากนครพาราณสี
และแมริมฝั่งด้านโน้นก็มีหมู่บ้านนายพราน
แห่งหนึ่ง ตระกูลนายพราน กลุ่มละ

พุทธทศมาส ๒๖-๓

ปณฺจ ปณฺจ กุลสตานี วสนฺนติ. ทวีสุ
 คาเมสุ เทว เนสาทเขฎฐกา สหายกา
 อหฺลฺสุ. เต ทหฺรกาเลเยว เอวํ กตฺติกํ
 กรීสุ "สเจ อมฺเหสุ เอกสุส ธิตา
 โหติ, เอกสุส ปุตฺโต, เตสํ อวาวหฺวิวาทํ
 กโรมา"ติ. อถ โอริมตีเร คามเขฎฐกสุส
 เคเห ปุตฺโต วิชಾಯิ, ชาตกฺขณฺเนยวสุส-
 ทุกุลฺเลน ปฏิกุคฺคิตตฺตฺตา "ทุกุลฺโล ตฺวเ
 นามํ กรීสุ. อิตฺรสุส เคเห ธิตา
 วิชಾಯิ. ตสุสา ปฺรตีเร ชาตตฺตฺตา
 "ปาริกาติ นามํ กรීสุ. เต อุโปปี
 อภิรฺูปา ปาสาทิกา สุวณฺณวณฺณนา
 อหฺลฺสุ. เต เนสาทกฺกุลฺเล ชาตานิ
 ปาณาติปาตฺนฺนาม น กรීสุ.

อปรภาเค โสฬสวสุสุทุเทสิกํ
 ทุกุลกุมาริ มาตานิโร อาหฺสิ "ตาด
 ทุมาริกํ เต อาเนสุสามา"ติ. โส ปน
 พรหมโลกโต อาคโต สุทฺธสฺสโต
 อุโปปี กณฺเณ ปิหิตฺวา "น เม

๕๐๐ คน อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน แต่ละแห่ง
 นายพรานผู้ใหญ่สองคน ในหมู่บ้านทั้งสอง
 ได้เป็นสหายกัน. ในเวลาเป็นหนุ่ม
 สหายทั้งสองนั้น ได้ทำกตีกากันไว้
 อย่างนี้ว่า "บรรดาเราทั้งสอง ถ้าคนหนึ่ง
 มีธิดา คนหนึ่งมีบุตร เราทั้งสองจะทำ
 การอวาทะและวิวาหมงคล แก่ธิดา
 และบุตรทั้งสองนั้น". ครั้งนั้น บุตร
 คลอดในเรือนของนายบ้านริมฝั่งด้านนี้
 มารดาและบิดาจึงตั้งชื่อว่า "ทุกุลกุมาร"
 เพราะพวกญาติพากันเอาผ้าทุกุลพัสดุ
 รองรับกุมารนั้น ในขณะที่เกิดนั่นเอง.
 ครั้งนั้น ธิดาคลอดในเรือนของนายบ้าน
 ริมฝั่งด้านโน้น มารดาและบิดา จึงตั้ง
 ชื่อว่า "ปาริกามาริ" เพราะนางเกิดแล้ว
 ที่ฝั่งด้านโน้น. กุมารและกุมาริแม่ทั้งสอง
 นั้น มีรูปร่างงดงามยิ่งนัก น่าเลื่อมใส
 มีผิวพรรณดุจทองคำ. กุมารและกุมาริ
 นั้น แม้เกิดในตระกูลของนายพราน ก็ไม่
 กระทำปาณาติบาตเลย.

ครั้งกาลต่อมา มารดาและบิดา
 กล่าวกับทุกุลกุมาร ผู้มีอายุได้สิบหกปีว่า
 "ลูกเอ๋ย มารดาและบิดาจักนำนางกุมาริ
 มาเพื่อเจ้า". แต่ทุกุลกุมารนั้นมาจาก
 พรหมโลก เป็นสัตว์ผู้บริสุทธิ์ จึงปิดหู
 แม้ทั้งสองข้างกล่าวว่า "แม่เจ้าพ่อเจ้า

ชมราวาเสน อตฺโต อมฺมตาท, มา
 เหว อวฺจตุตฺตติ. วตฺวา ยาว ทฺตฺติยมฺปิ
 ตตฺติยมฺปิ วุจฺจมาโนปิ น อิจฺฉิ.
 ปาริกาปิ มาตาปิตฺตฺติ "อมฺม อมฺหากํ
 สหายกสฺส ปฺตฺโต อตฺติ, โส อภิรัฐโป
 ปาสาทิกิ สฺวณฺณวณฺณโณ, ตสฺส ตํ
 ทสฺสามา"ติ วุตฺตวาปิ ตเถว วตฺวา
 อฺโปก กณฺณ ปิทธิ. สปิ พฺรหฺมโลกโต
 อาคตา สฺทฺตฺตฺตฺตา. ตทา ทฺกฺลมาโรปิ
 ตสฺสา รหฺสฺเสน สาสนํ ปิทธิ
 "สเจ ปาริกา เมถุนธฺมเมเน อตฺติกา,
 อณฺณสฺส เคหํ คจฺจตุ, มม
 เมถุนณฺโท นตฺถิ"ติ. สปิ ตสฺส
 ตเถว สาสนํ เปเสสิ.

มาตาปิตโร ปน เตสํ
 อนิจฺจมานานญฺเวย อวาทวิวาทํ
 กรีสุ. เต อฺโวกิ กิเลสสมฺพุทฺธิ
 อนตฺริตฺวา เทว มหาพฺรหฺมาโน วิย
 เอกโต วสิสุ. ทฺกฺลมาโร ปน มจฺฉิ
 วา มิคํ วา น มาเรติ อนฺตฺมโส
 อาภฺมํสฺปิ น วิกฺกิณฺวาติ. อถ นํ
 มาตาปิตโร วทิสฺสุ "ตาท ตฺวํ

ความต้องการอยู่ครองเรือนของลูก ย่อม
 ไม่มี แม่และพ่ออย่าได้พูดอย่างนี้เลย".
 ถึงมารดาและบิดาจะพูดอยู่สองสามครั้ง
 ก็ไม่ปรารถนา. ฝ่ายนางปาริกากุมารี
 ก็ถูกมารดาและบิดาพูดว่า "ลูกเอ๋ย
 บุตรชายของสหายนของเราทั้งสองมีอยู่
 เธอมีรูปร่างน่ายินดี มีผิวผุดผ่องดุจ
 ทองคำ เราทั้งสองจักให้เจ้าแก่บุตรของ
 สหายนั้น" ก็กล่าว(ห้าม) เหมือนเช่นนั้น
 แล้วปิดหูทั้งสองข้าง. แม้นางก็มาแล้ว
 จากพรหมโลก เป็นสัตว์ผู้บริสุทธิ์. ครั้งนั้น
 ฝ่ายทูลกุมาร ส่งข่าวลับไปถึงนางว่า
 "ถ้านางปาริกากุมารี มีความต้องการ
 ด้วยเมถุนธรรม ก็จงไปสู่เรือนของตระกูล
 อื่น ความขบใจในเมถุนธรรมของข้าพเจ้า
 ไม่มี". ฝ่ายนางปาริกากุมารีนั้น ก็ส่งข่าวลับ
 ไปให้ แก่ทูลกุมารนั้นเหมือนกัน.

แต่ว่ามารดาและบิดาทั้งหลาย ได้
 กระทำการอวาทวิวาทมงคล แก่กุมาร
 และกุมารีทั้งสองนั้น ผู้ไม่ปรารถนาอยู่
 โดยแท้. ฝ่ายกุมารและกุมารีทั้งสองนั้น
 ไม่หยิ่งลงสูสมุทฺธคือกิเลส เป็นราวกะว่า
 มหาพรหมสององค์อยู่รวมกัน. แต่ทูล
 กุมารไม่ฆ่าปลาและเนื้อ, โดยที่สุดถึง
 เนื้อที่เขานำมาก็ไม่ฆ่า. ลำดับนั้น มารดา
 และบิดา จึงกล่าวกับทูลกุมารนั้นว่า

พระธรรมปิฎก (น.ป.ท.) ๒๑-๓

เนสาทกุล เนิพุตโตปิ เนว ฆราวาส์
อิจฺจสิ, น ปาณวรี กโรสิ, กิณฺณาม
กริสฺสสิ"ติ.

โส เอวมาห "อมฺมตาด ตฺเมหฺสุ
อนฺชานนฺเตสุ มยํ ปพฺพชิสฺสามา"ติ.
ตํ สุตฺวา มาตาปิตโร "เตนหิ
ปพฺพชลา"ติ อนฺชานีสุ. เต ตฺวฺจฺญสา
มาตาปิตโร วฺนฺหิตฺวา คามโต นิกฺขมฺม
อนฺปุพฺพเพน คงคาคีเรน หิมวฺนฺตํ
ปวิสิตฺวา ยสฺมี จาเน มิคฺสมฺมตา
นาม นที หิมวฺนฺตโต โอตฺริตฺวา
คจฺจํ ปตฺตฺวา ตํ จานํ คนฺตฺวา
คจฺจํ ปหาย มิคฺสมฺมตาภิมุขา อคฺมฺสุ.

ตสฺมี ขณฺเ สกฺกสฺส ภวํ
อุญฺหการี ทสฺเสติ. สกฺโก อวชฺเชนฺโต
ตํ การณํ ฅตฺวา วิสฺสุกฺมมํ
อามนฺเตตฺวา "ตาด วิสฺสุกฺมม เทว
มหาบุริสา คามา นิกฺขมิตฺวา อิติปพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺกามา หิมวฺนฺตํ ปวิฏฺจา,
เตสํ นิवासนฺนุจฺจานํ ลทฺฐํ วฏฺฏติ,
มิคฺสมฺมตนาทิตอ อชฺฏมฺไมสพฺพานฺตเร
เอเตสํ ปณฺณสาลญฺจ ปพฺพชิตฺปริกฺขาร
จ มาเปตฺวา เอหิ"ติ อาน.

"ลูกเอ๋ย เจ้าถึงเกิดในตระกูลพราน- ก็ไม่
ปรารถนาจะอยู่ครองเรือน, เจ้าไม่ทำการ
ฆ่าสัตว์, จักทำการงานซึ่งอะไรเล่า".

ทูลลูกมารพูดอย่างนี้ว่า "แม่เจ้าพ่อเจ้า
เมื่อท่านทั้งหลายอนุญาต ลูกทั้งสองจัก
บวช". มารดาบิดาฟังคำนั้นก็อนุญาตว่า
"ถ้ากระนั้น เจ้าทั้งสอง จงบวชเถิด".
ทูลลูกมารและปาริกาุมารี มีความยินดี
ว่าเรื่องแล้วไหว้มารดาและบิดาแล้ว จึง
ออกจากบ้าน เข้าไปสู่หิมวันตประเทศ
ตามฝั่งแม่น้ำคงคาโดยลำดับ แม่น้ำ
มิคส์มมตาไหลลงจากป่าหิมพานต์ ถึง
แม่น้ำคงคา ในสถานที่ใด ได้ไปยังสถานที่
นั้น ละแม่น้ำคงคาเสีย มุ่งหน้าไปแม่น้ำ
มิคส์มมตา.

ในขณะนั้น ภพของท้าวสักกเทวราช
แสดงอาการร้อน. ท้าวสักกเทวราช ทรง
ใคร่ครวญดู ก็ทรงทราบเหตุนั้น จึงตรัส
เรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาตรัสว่า "ดูกร
พ่อวิสสุกรรม ท่านมหาบุรุษทั้งสอง ออก
จากบ้าน ใคร่จะบวชเป็นฤาษี จึงเข้าไป
สู่หิมวันตประเทศ, ควรที่ท่านทั้งสอง
จะได้สถานที่อยู่อาศัย ท่านจงนิรมิต
บรรณศาลา และบรรพชิตบริขารให้แก่
มหาบุรุษทั้งสองนั้น ภายในกึ่งเสียงกู่
แต่แม่น้ำมิคส์มมตา เสร็จแล้วจงกลับมา".

โธ "สาธู"ติ สมปฏิจิตตวา
 มุคปภชาตเก วุตตนเยเนว สพุหิ
 สวิหิตตวา อมนาปสทุเท มิคปภชิโนปี
 ปลาเปตวา เอกปทิกมคัค มาเปตวา
 สกฏจานเมว คโต. เตปี ตัมคัค
 ทิสฺวา เตน อสฺสมปทึ ปาปฺณิสฺสุ.
 ทุกฺลปณฺชิตโต ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา
 ปพฺพชิตปริกฺขารํ ทิสฺวา "สกฺกน มยฺหิ
 ทินฺน"ติ สกฺกทตฺตियภาวํ ฌตฺวา
 สาฏกํ โอมุญฺจิตฺวา รตฺตวากจฺริ
 นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา อชินฺจมฺมํ
 อํเส กตฺวา ชฎามณฺฑลํ พนฺธิตฺวา
 อีสฺสิเวสํ คเหตุวา ปาริกาย ปพฺพชฺชํ
 อทาสี.

เต อุโกปี กามาวจรเมตตํ ภาเวตฺวา
 ตตฺถ ปฏฺวิสฺสึ. เตสํ เมตฺตานุภาเวน
 สพุเพปี มิคปภชิโน อณฺวมณฺฑลํ
 เมตฺตจิตฺตเมว ปฏฺลิภิสฺสุ. เตสฺ น
 โกจิ กิณฺุจิ วิหเสสิ. ปาริกายี
 ปาโต วุญฺจาย ปานียํ ปริโกชนียํ
 อุปฺภูสเปตฺวา อสฺสมปทึ สมฺมุชฺชิตฺวา

วิสสุกรรมเทพบุตฺร รับเทวบัญญัติว่า "ดีละ
 พระเจ้าข้า" แล้วไปจัดแจงกิจทั้งหมด
 โดยนัยที่กล่าวไว้ในมุคปภชาตก ยัง
 เนื้อและนกกที่มีเสียงไม่เป็นที่ชอบใจ ให้
 หันไป แล้วนิรมิตทางเดินคนเดียว เสร็จ
 แล้ว กลับที่อยู่ของตนตามเดิม. กุมาร
 และกุมาริแม่ทั้งสองนั้น เห็นทางนั้น ก็
 เดินไปตามทางนั้น ถึงอาศรมบท. ทุกฺล-
 บัณชิต เข้าไปสู่บรรณศาลาเห็นบริวาร
 บรรพชิต ก็ทราบบัณชิตดีกายภาพว่า
 "บริวารนี้ อันท้าวสักกเทวราช ทรง
 ประทานแล้วแก่เรา" จึงเปลื้องผ้าสาฎก
 ออกแล้ว นุ่งผ้าเปลือกไม้สีแดง ห่มผืน
 หนึ่ง พาดหนังสือเหลืองบนบ่า ผู้ก
 มณฺฑลชฎา ถือเพศฤาษีได้ให้นางปาริกา
 บวชแล้ว.

ดาบสและดาบสินีแม่ทั้งสองนั้น ยัง
 กามาวจรเมตตาให้เจริญแล้ว อาศัยอยู่ใน
 ในสถานทีนั้น. ผุ่งเนื้อและนกกแม่ทั้งหมด
 กลับได้เมตตาจิตต่อกันและกัน ด้วย
 อานุภาพแห่งเมตตา ของดาบสและ
 ดาบสินีทั้งสองนั้น. บรรดาสัตว์เหล่านั้น
 สัตว์ชนิดอะไร ๆ จะได้เบียดเบียนสัตว์
 ไร ๆ ก็หามิได้. ฝ่ายปาริกาดาบสินี
 ลูกขึ้นแต่เช้า ตั้งน้ำควรรดื่มและของควรร

สพฺพกิจฺจานิ กโรติ. เต อุโปปี
ผลาผลิ. อหริตฺวา ปริภุชิตฺวา
อตุตโน อตุตโน ปณฺณสาลิํ ปวิสิตฺวา
สมณธมฺมํ กโรนฺตุตา ตตฺถเวว วาสิํ
กปฺเปสฺสุ.

สกุโก เตสํ อุปฺภูจฺจํ อาคจฺฉติ.
โส เอกทิวสํ โอลิเกนฺโต "อิเมสํ
จกฺขุณี ปริหายิสฺสนฺติ"ติ เตสํ อนฺตรายํ
ทิสฺวา เทวโลกโต โอตริตฺวา ทุกฺล-
ปณฺชิตํ อุปลงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา
เอกมฺนฺตํ นิสสิทิตฺวา เอวมาห "ภนฺเต
ตุมฺหากํ อนฺตรายโย ปณฺญาตฺติ,
ปฏฺิขคฺคิตฺตุํ โว ปฺตุตํ ลทฺถุํ วฏฺฏติ,
โลกธมฺมํ ปฏฺิเสวถา"ติ.

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา อหา "สกุ-
กีนฺนาเมตํ กเถสิ, มยํ อกฺคารมฺขุเม
วสนฺตปิํ โลกธมฺมํ น เสวาม, เอตํ
โลกธมฺมํ ปหาย ปฺลวฺกคฺคฺวราสี วิย
ชฺิคุจฺฉิมฺหา, อิทานิ ปน อรณฺถํ
ปวิสิตฺวา อสิปฺพชฺุขํ ปพฺพชิตฺวา
กถิํ เอวรูปิํ กริสฺสามาติ. "ภนฺเต
เอวรูปิํ น กโรถ, ปาริกาย ตาปสินฺยา

บริโภคไว้แล้วก็กวาดอาศรมบพ ทำกิจ
ทุกอย่างเสร็จ. ดาบสและดาบสินี แม้
ทั้งสองนั้น ได้นำผลไม้น้อยใหญ่มาฉันแล้ว
เข้าไปสู่บรรณศาลาของตน ๆ บำเพ็ญ
สมณธรรม สำเร็จการอยู่ในที่นั่นเอง.

ท้าวสักกเทวราช เสด็จมาสู่ที่บำรุงท่าน
ทั้งสองนั้น. วันหนึ่ง พระองค์พิจารณา
เห็นอันตรายของท่านทั้งสองนั้นว่า "จักขุ
ทั้งสองของท่านทั้งสองนั้นจักเสื่อม" จึง
ลงมาจากเทวโลก เข้าไปหาทุกุลบัณฑิต
นมัสการแล้ว นั่งที่ควรส่วนหนึ่ง ตรัส
อย่างนี้ว่า "ท่านผู้เจริญ อันตรายจะ
ปรากฏแก่ท่านทั้งสอง, ควรท่านทั้งสอง
จะได้บุตรเพื่อปฏิบัติ ท่านทั้งสอง, ขอ
ท่านทั้งสองจงเสพโลกธรรม".

ทุกุลบัณฑิตได้สดับคำของท้าวสักกเทวราช
นั้น จึงกล่าวว่า "ข้าแต่ท้าวสักกเทวราช
พระองค์ตรัสดำรัสนั้นชื่ออะไร อาตมภาพ
ทั้งสอง ถึงอยู่ท่ามกลางเรือน ก็หาได้
เสพโลกธรรมกันไม่ อาตมภาพทั้งสอง
ละโลกธรรมนั้น เกลียดดุจกงคูดอันเต็ม
ด้วยหนอน, แต่บัดนี้อาตมภาพทั้งสอง
เข้าสู่ป่าบวชเป็นฤาษี จะทำกรรมเห็น
ปานนี้อย่างไรได้. ท้าวสักกเทวราช
จึงตรัสว่า "ผู้เป็นเจ้า ไม่ต้องทำเช่นนั้น,

อุตุนีกาล นากี หตุเถน ปราม-
เสยยาถาติ อาห. ทุกุลปณฺชิตโต "อิทฺ
สกุกา กาทฺนุ"ติ สมฺปฺยฺจฺฉิ. สกุโก
ติ วนฺชิตฺวา สกุจฺจานเมว คโต.

ทุกุลปณฺชิตโตปิ ปริกาย อาจิกฺขิตฺวา
ตสฺสา อุตุนีกาล หตุเถน นากี
ปรามสิ. ตทา โพิสฺตฺโต เทวโลกโต
จวิตฺวา ตสฺสา กุจฺฉิมฺหิ ปฺยฺสนฺธิ
กณฺหิ. สทา ทสมาสจฺจเยน สุวณฺณวณฺณ
ปฺตุตฺติ วิชาเย. เตเนวสฺส "สุวณฺณสาโม"ติ
นามํ กรีสุ. ปริกาย มฺลผลาผลตฺถาย
อรณฺถํ คตกาเล ปพฺพตฺนตฺเร
กิณฺนริโย ธาตฺตีกิจฺจํ กรีสุ. เต อุโปปิ
โพิสฺตฺตํ นฺหาเปตฺวา ปณฺณสาลาเย
นิปฺชฺชาเปตฺวา ผลาผลตฺถาย คจฺจฺนฺติ.

ตสฺมี ขณฺเ กิณฺนริโย กุมาริ คเหตุวา
กนฺุหฺราทีสุ นฺหาเปตฺวา ปพฺพตฺมตฺถกํ
อารุຍฺห นานาปฺปุเฝหิ อลงฺกฺริตฺวา
หฺริตาลมโนสิลาทีนิ สิลาตฺเต ฆสิตฺวา
นลาเต ติลเก กตฺวา อาเนตฺวา

ผู้เป็นเจ้าของ ฟิงเอามีอุบลทองนางปาริกา
ดาบสินี ในกาลที่นางมีระดู. ทุกุลบัณฑิต
รับว่า "อาตมภาพอาจทำกิจนี้ได้". ทำว-
ลั๊กกเทวราช จึงนมัสการดาบสินีนั้นแล้ว
กลับไปเทพสถานที่อยู่ของตนตามเดิม.

ฝ่ายทุกุลบัณฑิต บอกนางปาริกา
ให้ทราบแล้ว จึงเอามีอุบลทอง (สะดือ)
ในกาลที่นางมีระดู. ในกาลนั้น พระ-
โพิสฺตฺตฺวเจ้าเคลื่อนจากเทวโลก มาถือ
ปฺยฺสนฺธิในท้องของนางปาริกาดาบสินีนั้น.
โดยกาลล่วงไปสิบเดือน นางก็คลอดบุตร
มีผิวพรรณดุจทองคำ. เพราะเหตุที่บุตร
มีผิวพรรณเช่นนั้นแหละ มารดาและบิดา
จึงตั้งชื่อแก่กุมารนั้นว่า "สุวรรณสาม-
กุมาร". ในกาลที่นางปาริกาดาบสินีไปสุป่า
เพื่อต้องการเหง้ามันและผลไม้ไม่น้อยใหญ่
นางกินรีทั้งหลาย ในระหว่างภูเขา พวกกัน
กระทำกิจนางนม. ฝ่ายดาบสและดาบสินี
ทั้งสองนั้น ให้พระโพิสฺตฺตฺวอาบน้ำแล้ว
ให้นอนในบรรณศาลา แล้วพากันไปเพื่อ
ต้องการผลาผล.

ขณะนั้น นางกินรีทั้งหลายอุ้มเอากุมารไป
ให้อาบน้ำที่ซอกเขาเป็นต้น แล้วพาขึ้นไป
บนยอดภูเขา ประดับด้วยดอกไม้ชนิด
ต่าง ๆ แล้ว จึงฝนหรรดาลมโนสิลาเป็นต้น
ที่พื้นศิลา ประให้เป็นเม็ด ๆ ที่นลาฏ

ปณฺณสาลยํ นิปฺชฺชาเปฺนฺติ. ปารีกาปิ
 อาคนฺตฺวา ปฺตฺตํ ฅณฺณํ ปาเยติ.
 อปรภาเค ตํ โสฬสฺวสุสุพฺเพสิกํ
 อนฺรฺกฺขฺนฺตา มาตาปิตโร ปณฺณสาลายํ
 นิสีทาเปตฺวา สยเมว วนมฺูล-
 ผลผลตฺถาย วนํ คจฺจนฺติ. อถ
 มหาสตุโต จินฺตฺสิ "กทาจิ โกจิเทว
 เม มาตาปิตฺนํ อนฺตรายิ ภาเวยฺยา"ติ
 เตสํ คตมคฺคํ สลฺลฺกฺเขสิ.

อถกทิวสํ เตสํ วนมฺูลผลาผลํ
 อาทาย สายณฺุหสมเย นิเวตฺตนฺตานํ
 อสุสมปทโต อวิหฺเร สมฺปตฺตานํ
 มหาเมโฆ อฏฺฐหิ. เต เอกํ รุกฺขมฺูลํ
 ปวีสิตฺวา วมฺิมิกมตฺถเก อฏฺฐํสุ. ตสฺส
 จ อพฺภนฺตฺเร อาสีวิโส อตฺถิ. เตสํ
 สวีโรโต เสทคฺนฺธมฺิสฺสํ อุกํ โอตฺริตฺวา
 ตสฺส นาสปฺภูํ ปาวิสิ. โส กุชฺฌิตฺวา
 นาสฺวาเตน ปหฺริ. โส เตสํ จกฺขฺนฺนิ
 ปาปฺนฺนิ. เตน เทวปี ชนา อนฺธา
 หุตฺวา อณฺณมณฺณํ น ปสฺสึสฺสุ.
 ทฺกฺลปณฺุชิตฺโต ปารีกํ อามนฺเตตฺวา
 "ปารีเก มม จกฺขฺนฺนิ ปฺริหานานิ,

แล้วพามาให้นอน ในบรรณศาลา. ฝ่าย
 นางปารีกาตบสสินีกลับมา ก็ให้บุตรตีม
 นม. ในกาลเป็นลำดับมามารดาและบิดา
 เมื่อรักษาเนื่อง ๆ ซึ่งกุมารนั้นจนมีอายุ
 ได้สิบหกปี ก็ให้นั่งอยู่ในบรรณศาลา ส่วน
 ตนเองไปสุป่า เพื่อต้องการมูลผลาผลไม้.
 ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เจ้า คิดว่า "ในกาล
 บางครั้ง อันตรายอะไร ๆ จะพึงมีแก่
 มารดาและบิดาของเรา" ดังนี้ จึงกำหนด
 หนทางที่มารดาและบิดาไปแล้ว.

ภายหลังวันหนึ่ง เมื่อดาบสและ
 ดาบสสินีทั้งสองนั้น ถือเอามูลผลาผลไม้
 ในป่ากลับมาเวลาเย็น ถึงที่ไม่ไกล แต่
 อาศรมบพ มหาเมฆตั้งขึ้น. ดาบสและ
 ดาบสสินีทั้งสองนั้น เข้าไปสู่โคนต้นไม้
 ต้นหนึ่งยืนอยู่บนจอมปลวก. ก็ภายใน
 จอมปลวกนั้นมีอสรพิษ. น้ำฝนเจือกลิ่น
 เหงื่อไหลลงจากสรีระ แห่งดาบสและ
 ดาบสสินีทั้งสองนั้น เข้าไปสู่รูจุมุกของ
 อสรพิษนั้น. อสรพิษนั้นโกรธจึงประหาร
 ด้วยพ่นลมพิษทางจุมุก. ลมพิษนั้นไปถูก
 ตาทั้งสองข้าง ของดาบสและดาบสสินีนั้น.
 เพราะเหตุนั้น ชนแม่ทั้งสองเป็นผู้มีตาบอด
 มองไม่เห็นกันและกัน ทฺกฺลปณฺุชิตฺตเรียก
 นางปารีกามาพูดว่า "ดูกรปารีกา ตา
 ทั้งสองของเราเสื่อมแล้ว เรามองไม่เห็น

ตี น ปัสสามี"ติ อาห. สามี
ตเถว อาห. เต "นตฺถิ โน
อิทานิ ชีวิตฺนุ"ติ มคฺคํ อปฺสฺสนฺตา
ปริเทวมาณา อฏฺฐํสุ.

ก็ ปน เตสํ ปุพฺพกมฺมนฺติ ? เต
กิริ ปุพฺเพ เวชฺชกฺุเล ชาตา อเหสฺสุ.
อถ โส เวชฺโซ เอกสฺส มหฺตฺถนฺส
บุริสฺส อกฺขิโรคํ ปฏฺิขคฺคิ. โส
อกฺขิณี ลภิตฺวา ตสฺส กิณฺจิ ฐนํ
น เทติ. อถ เวชฺโซ ตสฺส กุชฺฌิตฺวา
เคหํ คนฺตฺวา อตฺตโน ภริยาย
อาโรเจตฺวา "ภทฺเท อหํ ตสฺส อกฺขิโรคํ
ปฏฺิขคฺคามิ, อิทานิ มยฺหํ ฐนํ น
เทติ, ก็ กโรมา"ติ อาห.

สามี สามิกสฺส วจฺนํ สุตฺวา กุชฺฌิตฺวา
"น โน ตสฺส สนฺตเกน ฐเนนฺตฺถิ,
ตวํ ฆาตฺตฺวํ ตสฺส เอกํ โยคฺคํ
ทตฺวา ตสฺส อกฺขิณี กานฺนํ กโรหิ"ติ
อาห. โส "สาธฺว"ติ ตสฺสา วจฺนํ
สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา เคหเต นิภฺขมิตฺวา ตสฺส
สนฺตํก็ คนฺตฺวา ตถา อกาสิ. โส
มหฺตฺถโน บุริโส น จิริสฺเสว อนฺุโร

นาง". แม้นางปาริกาก็พูดเหมือนกัน.
ดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น จึงปรึกษากันว่า "บัดนี้ ชีวิตของเราทั้งสอง ย่อมไม่มี" เมื่อไม่เห็นทาง ก็ปริเทวนาการยืนอยู่.

ถามว่า "ก็ บุญกรรมของดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น เป็นอย่างไร ? วิสัชนาว่า ได้ยินว่า ดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น ครั้งก่อน ได้เกิดในตระกูลแพทย์. ครั้งนั้น หมอนั้น รักษาโรคฉันทาของบุรุษคนหนึ่ง ผู้มีทรัพย์มาก. บุรุษนั้น ได้รับการรักษาโรคฉันทาหายแล้ว ก็ไม่ให้ทรัพย์อะไร ๆ แก่หมอ. ลำดับนั้น หมอจึงโกรธต่อบุรุษนั้นไปสูเรื่อน ได้แจ้งเรื่องนั้น แก่ภรรยาของตน พูดว่า "แน่ะนางผู้เจริญ เราได้รักษาโรคฉันทาของบุรุษนั้น (หายแล้ว) บัดนี้ เขาไม่ให้ทรัพย์แก่เรา เราจะทำอย่างไร".

ภรรยานั้น ได้ฟังคำของสามีก็โกรธ จึงกล่าวว่า "เราทั้งหลายอย่าต้องการทรัพย์ของเขาเลย, ท่านจงประกอบยานานหนึ่ง ให้เขาหยอดทำนัยน์ตาทั้งสองข้างของเขาให้บอดก็แล้วกัน". สามีรับคำของภรรยาว่า "ดีละ" ก็ออกจากเรือนไปสูสำนักของบุรุษนั้น ได้กระทำเหมือนอย่างทีภรรยาแนะนำ. ต่อกาลไม่นานทีเดียว

อโหสิ. เตสํ อุกนิหฺนฺมปิ อิมินา
ปาปกมฺเมเน จกฺขุณี ปริหายีสฺส.

อด มหาสตุโต จินฺตฺสลิ "มม
มาตาปิตโร อดฺเบสฺส ทิวเสสฺส อิมาย
เวลาย อาคจฺจนฺติ, อิทานิ เนสํ
ปฺวตฺตตี น ชานามิ"ติ ปฏิมคฺคํ
คนฺตฺวา สทฺทหมกาสี. เต เทว ตสฺส
สทฺทํ สณฺขานิตฺวา ปฏิสทฺทํ กตฺวา
ปฺตฺตฺสลิเนเหเน "ตาต อธิ ปริปนฺโถ
อดฺติ มา อาคจฺจฺหาหิ"ติ วทีสฺส. อด
เน มหาสตุโต อาห "เตเนหิ อิมํ
ยญฺจิกโกฏี คเหตุวา เอถา"ติ. โส เตสํ
ทีฆยญฺจึ อทาสี. เต ยญฺจิกโกฏี
คเหตุวา ตสฺส สนฺตีกํ อาคมีสฺส.
อด เน "เกเน โว การณฺเนน จกฺขุณี
วิญฺญฺจฺยานิ"ติ ปฺจจฺฉิ.

อด นํ มาตาปิตโร อาหํสฺส "ตาต
มยํ เทเว วสฺสฺสนฺเต อธิ รุกฺขมฺมุเล
วณฺมิกมตฺถเก จิตฺตา, เตเน การณฺเนน
อกฺขิณิ วิญฺญฺจฺยานิ"ติ. โส มาตาปิตฺตฺนํ
กถํ สุตฺวา ว อดฺเบสฺสลิ "ตตฺถ
อาสิวิเสเน ภวิตพฺพํ, เตเน กุฑฺธเณ
นาสจฺวาโต วิสฺสุจฺโจะ ภวิสฺสตี"ติ. โส

บุรุษผู้มีทรัพย์มากนั้น ได้เป็นคนตาบอด
แล้ว. ตาทั้งสองของตาบสและตาบสินี
แม้ทั้งสองเสื่อมแล้ว ด้วยบาปกรรมนี้.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์จึงคิดว่า
"มารดาบิดาของเรา ย่อมมาเวลานี้
ในวันเหล่านี้ บัดนี้เราไม่ทราบความ
เป็นไปของท่านทั้งสองนั้น" จึงเดิน
สวนทางร้องเรียก. ท่านทั้งสองนั้นจำเสียง
พระมหาสัตว์ได้ จึงขานรับด้วยความรัก
ในบุตร กล่าวว่า ลูกเอ๋ย ที่นี้มีอันตราย
เจ้าอย่ามา". ลำดับนั้น พระมหาสัตว์
จึงกล่าวกับท่านทั้งสองนั้นว่า "ถ้ากระนั้น
ท่านทั้งสองจงจับปลายไม้เท้านี้มา". พระ
มหาสัตว์ได้ยื่นไม้เท้ายาวให้ท่านทั้งสอง
นั้น. มารดาบิดาจับปลายไม้เท้าแล้วมาสู่
สำนักบุตร. ลำดับนั้น พระมหาสัตว์
ถามว่า "ตาของท่านทั้งสองบอดแล้ว
เพราะเหตุอะไร".

ลำดับนั้น มารดาบิดาจึงกล่าวกะบุตรว่า
"ลูกเอ๋ยเมื่อฝนตก เราทั้งสองยืนอยู่บน
ยอดจอมปลวกที่โคนต้นไม้ในที่นี้, ด้วย
เหตุนั้น ตาทั้งสองข้างของเราทั้งสองบอด
ไปแล้ว". พระมหาสัตว์ ได้สดับคำของ
มารดาบิดาเท่านั้น ก็รู้ว่า "อสรพิษพืงมี
ที่จอมปลวกนั้น, อสรพิษกัดเคือง

มาตาปิตโร ทิสฺวา โรหิ เจว หสิ จ.
 อถ นํ เต ปุจฺฉิสฺสุ "กสฺมา ตาต
 โรหสิ เจว หสิ จา"ติ. อมฺม ตาต
 ตุมหากํ ทหฺรกาเลเยว เอวํ จกฺขุณิ
 วิญฺญจฺานีติ โรหิ, อิทานิ ปน ตุมฺเห
 ปฏิขคฺคิตฺตุ ลภิสฺสามีติ หสิ, อมฺมตาต
 ตุมฺเห มา จินฺตยิตฺถ อหิ โว
 ปฏิขคฺคิสฺสามี"ติ.

โส มาตาปิตโร อสฺสาเสตฺวา
 อสฺสมปทํ อานตฺวา เตสํ รัตติญฺจฺานเ
 ทิวาญฺจฺานเ จงฺกมฺญฺจฺานเ ปณฺณสาลายํ
 อุจฺจารปสฺสาวญฺจฺานเ จาติ สพฺพตฺถ
 จฺานเสุ รชฺชุกเ พนฺธิ. ตโต ปญฺจาย
 เต อสฺสมปเท จเปตฺวา สยเมว
 วนมฺูลผลาผลํ อหริตฺวา ปณฺณสาลาย
 จเปตฺวา ปาโตว เตสํ วนนฺญฺจฺานํ
 สมฺมุชฺชิตฺวา มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา
 สมฺภู อาทาย มิคสมฺมตฺนทํ คนฺตุวา
 ปานียํ อหริตฺวา ปริโภชนียํ อุปญฺ-

จักปล้อยลมพิษในจุมกฏกนัยน์ตา". พระ
 มหาสัตว์เห็นมารดาและบิดาแล้ว ก็ร้องไห้
 และหัวเราะ. ลำดับนั้น มารดาและบิดา
 ทั้งสองนั้น จึงถามพระมหาสัตว์ว่า
 "ลูกเอ๋ย เพราะเหตุไร เจ้าจึงร้องไห้และ
 หัวเราะ". พระมหาสัตว์ จึงตอบมารดา
 และบิดาว่า "แม่เจ้า พ่อเจ้า ข้าพเจ้าร้องไห้
 ด้วยเสียใจว่า 'นัยน์ตาทั้งสองข้างของท่าน
 ทั้งสองมีดแล้วอย่างนี้ในเวลาที่ข้าพเจ้า
 เป็นเด็ก', ข้าพเจ้าหัวเราะด้วยดีใจว่า
 "ก็บัดนี้ เราจักได้ปฏิบัติท่านทั้งสอง",
 แม่เจ้าพ่อเจ้า ท่านทั้งสองอย่าได้คิดแล้ว
 ข้าพเจ้าจักปฏิบัติท่านทั้งสอง.

พระโพธิสัตว์ปลอบมารดาและบิดา
 ให้สบายใจแล้วนำมาสู่อาศรมบท จึงผูก
 ราวเชือกในที่ทั้งปวง คือที่อยู่ในกลางวัน
 ที่อยู่ในกลางคืน ที่สำหรับจงกรมที่
 บรรณศาลา และที่สำคัญถ่ายอุจจาระ
 และปัสสาวะ. จำเดิมแต่กาลนั้นมา ให้
 มารดาและบิดา พักอยู่ในอาศรมบท
 ส่วนตนเองไปนำเอามูลผลาผล ในปามา
 ตั้งไว้ที่บรรณศาลา ปิดกวาดที่อยู่อาศัย
 ของมารดาและบิดาทั้งสองนั้นแต่เช้า
 ไหว้มารดาและบิดา แล้วถือหม้อไปสู
 แม่ น้ำมีคสัมมตา นำเอาน้ำควรตี้มมา
 เข้าไปตั้งน้ำควรบริโภคไว้แล้ว ให้ไม้สีฟัน

จเปตฺวา ทนฺตกฏจมุโขทกาทีนึ ทตฺวา
มธุรผลาผลํ เทติ เตหิ ปริภุญชิตฺวา
มุเข วิภวาลิเต สยํ เสสํ ปริภุญชติ.

ปริภุญชาวสาเน มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา
อาปตฺตฉิตฺวา มิคคณปริวัโต ผลาผลตฺถาย
อรรณฺถํ ปาวิสิ. ตํ ปพฺพตปาเท
กีนฺนรา ปริวารेतฺวา ผลาผลํ คเหตฺวา
โพธิสตุตฺตสฺส อทฺสฺ.

สายนฺนุสสมเย อสฺสมํ อาคนฺตฺวา ฆฏฺฐน
อุทกํ อahrtิตฺวา ฆฏฺฐึ จเปตฺวา อุทกํ
ตาเปตฺวา อุโณททเกณฺ เนสํ ยถารุจึ
นหาปนี วา ปาทโรวนี วา กตฺวา
นฺหายิตฺวา องคารกปลลํ อุปนฺตฺวา
เตสํ หตฺถปาเท เสเทตฺวา เตสํ
นิสิณฺนานํ ผลาผลํ ทตฺวา ชาทาเปตฺวา
เตสํ ปริภุญชนปริโยสาเน สยมุปี
ชาทิตฺวา เสสกํ อสฺสสมปเท จเปสิ.
โส อิมินา นิยามเนว มาตาปิตโร
ปฏฺิษคฺติ.

ตสฺมี สมเย พาราณสียํ ปิลยฺกฺโข
นาม ราชา รชฺชํ กาทฺเรสิ. โส
มิคมฺสโลแกน มาตฺรํ รชฺชํ ปฏฺิจ-

และน้ำบ้วนปากเป็นต้นแล้ว จึงให้ผลไม้
น้อยใหญ่ซึ่งมีรสหวาน, เมื่อมารดาและ
บิดาบริโภค บ้วนปากเสร็จแล้ว ตนเอง
จึงบริโภคผลไม้ที่เหลือ.

ในเวลาเสร็จกิจบริโภค ให้อาหารมารดาบิดา
แล้ว ผู้แวดล้อมด้วยฝูงเนื้อ เข้าไปสู่ป่า
เพื่อต้องการผลาผล. ฝูงกีนนรทั้งหลาย
ที่เชิงภูเขา พวกมันแวดล้อมพระโพธิสัตว์
นั้น ช่วยเก็บผลาผลให้พระโพธิสัตว์.

เวลาเย็น พระโพธิสัตว์ กลับอาศรม
เอาหม้อน้ำมา ตั้งหม้อน้ำไว้ ต้มให้ร้อน
แล้ว อาบและล้างเท้า มารดาและบิดานั้น
ด้วยน้ำอุ่นตามความชอบใจ ครั้นอาบ
แล้ว นำกระเบื้องถ่านเพลิงไปให้ท่านผิง
จึงเช็ดมือและเท้าของท่านทั้งสองนั้น เมื่อ
ท่านนั่งเป็นปรกติแล้ว จึงให้ท่านบริโภค
เคี้ยวกินผลาผล ส่วนตนเองบริโภค
เมื่อมารดาและบิดา บริโภคเสร็จแล้ว
จึงเก็บผลาผลไม้ที่เหลือไว้ในอาศรมบท.
พระโพธิสัตว์ปฏิบัติมารดาและบิดาทั้งสอง
โดยทำนองนี้.

สมัยนั้น พระราชาพระนามว่า
ปิลยักษ์ ทรงครองราชสมบัติ ณ นคร
พาราณสี. พระเจ้าปิลยักษ์นั้น มอบ
ราชสมบัติให้พระราชชนนีปกครอง ทรง

จาเปตวา สนนทุชปญจาวุโร หิมวนต์
 ปวิสิตวา มิเค วริตวา มังส ขาทนุโต
 มิคสมมตณที ปตวา อนุพุเพน
 สามสสุ ปานียคคณตติตถิ สมุปตโต
 มิคปทวลญชั ทิสวา มณิวณณาหิ
 สาขาหิ โกฎจกั กตวา ธนุ อโรเปตวา
 วิสปีตัง สรึ สนนุยหิตวา ตตถ นิสินุโนว
 อจฉิ. มหาสตุโตปี สลายณุสมเย
 ผลาผลั อหริตวา อสุสมปเท จเปตวา
 มาตาปิตโร วนุทิตวา อาปุจฉิตวา
 "ปานียั อหริสสุสามี"ติ จินุเตตวา
 ฆฎิ คเหตุวา มิคคณปริวุโต เทวปี
 มิเค เอกโต กตวาน เตสั ปฎิจัย
 ปานียฆฎิ จเปตวา หตถณ นเหตุวา
 นทีตติตถิ อคมาสิ.

ราชาปี โกฎจเก จิตว ตั ตถา
 อาคจฉนุตติ ทิสวา "มยา เอตตักั
 กาลั เอวั หิมวนต์ วิจรรนุเตนาปี
 มนุสโส นาม น ทิฏฐนุพุโพ, เทโว
 นุ โข เอส นาโค ๕ นุโข, สเจ
 ปนาหิ เอตัง อุปสงกมิตวา ปุจฉิสสุสามิ,
 เทโว เจ อากาสั อุปปติสสุตติ, นาโค
 เจ ฎุมิยั ปวิสิตสุตติ, น โข ปนาหิ
 สพุพกาลั หิมวนต์เยว จริสสุสามิ,

ผูกสอดอาวุธทั้งห้าแล้ว เสด็จเข้าไปสู่
 หิมวันตประเทศ ด้วยความอยากได้เนื้อ
 สัตว์ ฆ่าเนื้อทั้งหลาย เสวยเนื้อ เสด็จ
 ถึงแม่น้ำมิลล์มตา ต่อมาก็เสด็จถึงท่า
 ที่สุวรรณสามโพธิสัตว์ตักเอาน้ำควรรดื่ม
 ทอดพระเนตรเห็นรอยเท้าเนื้อ ก็ทรงทำ
 ชும்ด้วยกิ่งไม้มีสีดั่งแก้วมณี โกงคันธ
 สอดลูกศรอาบด้วยยาพิษ ประทับนั่ง
 เตรียมอยู่ในชุมนั้น. ฝ่ายพระโพธิสัตว์
 เวลาเย็น เอาผลาผลมาตั้งไว้ที่อาศรมบท
 ไหว้ลามารดาและบิดา คิดว่า "เราจักไปเอา
 น้ำควรรดื่มมา" จึงถือเอาหม้อน้ำมีฝูงเนื้อ
 แวดล้อมแล้ว ทำเนื้อสองตัวเดินเคียงคู่
 เป็นตัวเดียว ตั้งหม้อน้ำควรรดื่มไว้บนหลัง
 เนื้อทั้งสองนั้น เอามือประคองได้ไปสู่
 ทำน้ำแล้ว.

แม้พระราชา ประทับอยู่ในชும் ทอด
 พระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์สุวรรณสาม
 ดำเนินมาอย่างนั้น ทรงดำริว่า "เราเมื่อ
 เทียวไปในหิมวันตประเทศอย่างนี้ ลี้้นกาล
 มีประมาณเท่านี้ ไม่เคยเห็นมนุษย์เลย,
 มนุษย์นี้เป็นเทวดาหรือเป็นนาคหอนแล.
 แต่ถ้าเราจักเข้าไปใกล้ไต่ตามมนุษย์นั้น,
 ถ้าผู้นั้นเป็นเทวดา ก็จักเหาะขึ้นไปสู่
 อากาศ, ถ้าผู้นั้นเป็นนาค ก็จักเข้าไปใน
 แผ่นดิน, ก็เราจักเทียวไปในหิมวันตประเทศ

ขรรจบแปลจาก ม.ป.ท. ๒๑-๕

สจฺจหํ พาราณสียํ คมิสฺสวามี, ตตฺตฺราปิ
 มํ อมจฺจา ปุจฺฉิสฺสฺสนฺติ (อปิ อนุ เต
 มหาราชํ หิมวันเต วสนฺนฺเตน กิณฺญจि
 อจฺจริยํ ทิฏฺฐปฺพุพฺพติ, ตตฺตฺราหํ เอวฺรุโป
 เม สฺตฺโต ทิฏฺฐปฺพุพฺพติ, เวตฺวา เอโส
 โก นกฺมาติ วุตฺเต สเจ น ชานามิตี
 วุชฺชามิ, มํ ครหิสฺสฺสนฺติ, ตสฺมา ตํ
 วิชฺฌิตฺวา พุพฺพลํ กตฺวา ปุจฺฉิสฺสวามี"ติ
 จินฺนฺเตสิ.

อถ เตสุ มิเคสุ ปจฺสมเมว
 โธตฺริตฺวา ปานียํ ปิวิตฺวา อุตฺตติณฺเณสุ
 โพรสิตฺโต อุกฺคฺหิตวตฺโต วิย มหาเถโร
 สณฺิกํ สณฺิกํ โธตฺริตฺวา นุหาคฺวา
 ปฏฺิปปสฺสฺสฺทฺทฺรโถ ปจฺจตฺตฺริตฺวา
 รตฺตวากจฺริ นีวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา
 อชินจฺมมํ เอกํสํ กตฺวา ปานียจฺมฺ
 อุกฺขิปิตฺวา อุกฺกํ ปุณฺณจิตฺวา วาม-
 อํสฺกฺกุญฺจเปสิ, ตสฺมี ปน กาลे
 "อิทาหิ วิชฺฌิตฺุ สมโย"ติ ราชฯ ตํ
 วิสปีตํ สฺริ อุกฺขิปิตฺวา มหาสฺตฺตฺสฺส
 ทกฺขิณปสฺเสน วิชฺฌิตฺ, สโร วามปสฺเสน
 นิกฺขมิ, ตสฺส วิชฺฌิตภาวํ ฌตฺวา
 มิคคณา ภิตฺภิตา ปลาเยสิ.

ตลอดกาลทั้งปวง ก็หาไม่ได้, ถ้าเราจัก
 กลับไปนครพาราณสี อำมาตย์ทั้งหลาย
 ก็จักถามเรา ในการเที่ยวไปหิมวันต-
 ประเทศของเรานั้นว่า 'ข้าแต่มหาราชาเจ้า
 พระองค์เมื่ออยู่ในหิมวันตประเทศ ทรง
 เคยเห็นอะไร นำอัครจรรยบ้างหนอ',
 เราจักกล่าววว่า 'สัตว์เช่นนั้น เราเคยเห็น
 แล้วในหิมวันตประเทศนั้น', เมื่ออำมาตย์
 ถามว่า 'สัตว์นั้นชื่ออะไร' ถ้าเราจะตอบ
 ว่าไม่ทราบ' อำมาตย์ทั้งหลายก็จักติเตียน
 เราได้ เพราะฉะนั้น เราจักยิงเขา ทำให้
 ทูรพลแล้ว จึงจักถาม".

ลำดับนั้น เมื่อฝูงนือนั้นลงกินน้ำ
 แล้วขึ้นก่อนนั่นเอง พระโพธิสัตว์จึง
 ค่อย ๆ ลง รวากะว่า พระมหาเถระผู้มี
 วัตรอันเรียบร้อย อาบน้ำสงบระงับ
 ความกระวนกระวาย จึงขึ้นนุ่งผ้าเปลือก-
 ไม้สีแดงผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง พาดหนัง
 เสือเหลืองเชวียงป่า ยกหม้อน้ำขึ้น เข็ดน้ำ
 แล้ว จึงวางลงบนป่าช้า. ก็ในเวลานั้น
 พระราชาทรงดำริว่า "บัดนี้เป็นสมัยเพื่อ
 จะยิง" ทรงยกลูกศรอาบยาพิษนั้นขึ้นยิง
 พระมหาสัตว์ข้างขวา, ลูกศรทะลุออก
 ข้างซ้าย. ฝูงนือรู้ว่าพระมหาสัตว์ถูกยิง
 ก็กลัวพากันหนีไปแล้ว.

สุวรรณสามปณฺธิโต ปน วิฑฺโฒปิ
 สมานิ ปานียฆฺฏิ ยถา วา ตถา
 วา อนุสมฺภิตฺวา สตี ปจฺจุปฺภุจเปตฺวา
 สณฺิกิ สณฺิกิ โอตฺตาเรตฺวา วาลุกิ
 วิยฺหิตฺวา ฆฺฏิ จเปตฺวา ทิสฺ
 ววฺภูจเปตฺวา มาตาปิตฺูนํ วสฺนญฺจาน-
 ทิสฺมาภาเคน สิสฺ กตฺวา รัชตปฺภวณฺเณน
 วาลุกาย สุวณฺณปฺภิวา วิย นิปฺชฺชิตฺวา
 สตี ปจฺจุปฺภุจเปตฺวา "อิมฺสฺมี หิมวณฺตป-
 ปเทเส มม เวรี นาม นตฺถิ, มม
 มาตาปิตฺูนมฺปิ เวรี นาม นตฺถิ"ติ
 วตฺวา มุเชน โลหิตํ อฑฺฑเตตฺวา
 ราชานํ อทิสฺวา ปุจฺจนฺโต ปจฺม
 คาถมาห

๒๙๖. "โก นุ มํ อฺสุนา วิชฺฌิ
 ปมตฺตํ อฺทหริกิ
 ขตฺติโย พฺรหฺมณฺ เวสุโส
 โก มํ วิฑฺธา นิสฺยสิ"ติ.

ตตฺถ ปมตฺตนฺติ เมตฺตตฺตภาวนาย
 อนุปฺภุจิตฺสตี. อิทํ หิ โส สนฺธยาหา
 "ตฺสฺมี ขณฺ อตฺตานํ ปมตฺตํ นาม
 อภาสิ"ติ.

ก็สุวรรณสามบัณฑิต แม้ถูกลูกศรแทง
 แล้ว ก็ประคองหมอน้ำไว้ตามปกติ ตั้ง
 สติไว้มั่นคง ค่อย ๆ วางหมอนลง ค่อยเกลี่ย
 ทราบ ตั้งหมอน้ำ กำหนดทิศหันศีรษะ
 ไปทางทิศภาค อันเป็นสถานที่อยู่มารดา
 และบิดาเป็นดุจรูปเปรียบด้วยทอง นอน
 แล้วบนทราย มีสีดจแผ่นเงิน ตั้งสติไว้มั่น
 กล่าวว่า "ชื่อว่าบุคคล ผู้มีเวรต่อเราใน
 หิมวันตประเทศนี้ ย่อมไม่มี, ชื่อว่า
 บุคคลผู้มีเวร แม้ต่อมารดาและบิดา
 ก็ไม่มี" จึงถ่มโลหิตทิ้งแล้ว มองไม่เห็น
 พระราชา เมื่อจะถามจึงกล่าวคาถา
 ที่หนึ่งว่า

๒๙๖. "ใครหนอยิงเรา ผู้ประมาท กำลังแบก
 หมอน้ำมา ด้วยลูกศร กษัตริย์
 พราหมณ์ แพศย์ คนไหนยิงเรา
 แล้วแอบอยู่".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้ประมาท
 คือไม่ตั้งสติด้วยการเจริญเมตตาภาวนา.
 ก็พระโพธิสัตว์นั้น กล่าวว่า "ใครได้ทำตน
 ให้ชื่อว่าเป็นผู้ประมาท ในขณะที่นั้น"
 หมายถึงคำว่า "ไม่ตั้งสติ ด้วยการ
 เจริญเมตตาภาวนานี้".

วิฑฐาติ วิฑฐิตฺวา. เอตสฺมี จานเ
 นิลียสิ"ติ อตุโถ. มิคสมฺมตฺนที
 อุกทหริกั คจฺจนฺตึ มํ อฺสุนา
 วิสปีเตน สลฺเลน วิฑฐิ, โโก นุ นาม
 ชโน ชตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา
 เวสุโส วา มํ วิฑฐา วิฑฐิตฺวา
 นิลียสิ, วณฺคฺมุเพ อตฺตานิ ปฺริจฺจาเทสิ,
 โโก นุ นาม ชโนติ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา ปฺน อตฺตโน
 สรีรมํสฺส อภกฺขสมฺมตภาวํ ทสฺเสตฺถุ
 ทฺติยํ คาถมาห

๒๙๗. "น เม มํสฺยานิ ชฺชชฺชานิ
 จมฺเมนตฺโถ น วิฑฐติ
 อถ เกน นุ วณฺณเณน
 วิฑฐเยยฺย มํ อมญฺญถา"ติ.

ตตฺถ โภ มาถว มํสฺยานิ เม
 มม สรีรมํสฺยานิ น ชฺชชฺชานิ มนุสฺเสหิ
 ชาทิตพฺพานิ จมฺเมน เม มม
 สรีรจมฺเมน มนุสฺसानํ อตุโถ น
 วิฑฐติ, อถ เอวํ สนฺเตปี อยํ ปฺริโส
 วิฑฐเยยฺย วิฑฐิตพฺพํ มํ อมญฺญถ
 อวิจาเรตฺวา มํ วิฑฐิ เกน วณฺณเณน
 เกน การเณนา"ติ.

คำว่า **ยิง** ได้แก่ **แทง**แล้ว. อธิบายว่า
 ท่าน**แอบ**อยู่ในที่นั้น. ใคร**ยิง**เรา ผู้นำน้ำ
 มิคสมมตฺนทีไปอยู่ด้วยลูกศรอาบยาพิษ,
 ชนนั้นเป็นใครหนอ เป็นกษัตริย์
 พราหมณ์ หรือแพศย์ **ยิง**เรา คือ **แทง**เรา
 แล้ว**แอบ**อยู่ คือปกปิดตนในพุ่มไม้,
 ชนนั้นคือใครหนอ ด้วยประการฉะนี้.

ก็แล พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวคาถา
 อย่างนี้แล้ว เพื่อจะแสดงความเป็นเนื้อ
 ในร่างกายของตน ไม่ใช่เนื้อที่ควรกิน
 จึงกล่าวคาถาที่สองว่า

๒๙๗. "เนื้อของเราก็กินไม่ได้ ประโยชน์
 ด้วยหนังก็ไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้
 คนที่ยิง เข้าใจว่าเป็นผู้ควรจะยิง
 ด้วยเหตุอะไรหนอ".

อธิบายในคานานั้นว่า ดูกรมาณพ
 ผู้เจริญ เนื้อทั้งหลายของเรา คือ เนื้อใน
 ร่างกายทั้งหลายของเรา เป็นของควรกิน
 คืออันมนุษย์ทั้งหลาย จะพึงกินก็หาไม่ได้,
 ประโยชน์ของมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยหนัง
 ของเรา คือด้วยหนังในร่างกายของเรา
 ย่อมไม่มี, เมื่อเป็นเช่นนี้ คือแม้เมื่อเป็น
 อย่างนี้, บุรุษนี้ จึงสำคัญว่าเรา**ควร**ยิง
คือควรถูกยิง ได้แก่ ไม่พิจารณาแล้ว
ยิงเราด้วยเหตุอะไร คือ เพราะเหตุอะไร".

หุติย์ คาคิ วตุวา ตเมว
นามาทิวเสน ปุจฺจนฺโต คาคมาห

พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าวคาถาที่สอง
แล้ว เมื่อจะถามพระเจ้าปิลยักษนั้น
ด้วยสามารถชื่อเป็นต้น จึงกล่าวคาถา
(ที่สาม)ว่า

๒๙๘. "โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตุโต
กถิ ชาเนมุ ตํ มยํ
ปุฏฺโฐ เม สมฺม อุกฺขาหิ
กึ มํ วิทฺธา นิสฺยสี"ติ.

๒๙๘. "ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร
เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร ดูกร
สหาย เราถามแล้ว ขอท่านจง
บอกเถิด ท่านยิงเราแล้วแอบอยู่
ทำไมเล่า".

เอวญฺจ ปน วตุวา ตฺนฺหิ
อโหสิ.

ก็แล พระโพธิสัตว์ ครั้นกล่าว
อย่างนี้แล้ว ก็นิ่งอยู่.

ตํ สุตฺวา ราชา "อຍํ ปุริโส
มยา วิสปีเตน สลฺเลน วิชฺฌิตฺวา
ปติโตปิ เนว มํ อุกฺโกสติ น
ปริภาสติ, มม หทยํ สมฺพาหนฺโต
วีย ปียวจเนน สมฺทาจฺรติ, คจฺฉิสฺสํ
ตสฺส สนฺติกนฺ"ติ จินฺเตตฺวา คนฺตฺวา
ตสฺส สนฺติเก จิตฺว ออาห

พระราช ทรงแสดงคํานั้นแล้ว
ทรงดำริว่า "บุรุษนี้ ถูกเรายิงด้วยลูกศร
อาบยาพิษ แม้ล้มลงก็ไม่ดำ ไม่บริภาษ
เราเลย, ย่อมเรียกเราด้วยวาจาเป็นที่รัก
เป็นดุจบุคคลปีบคั้นหัวใจเรา, เราจักไป
สู่สำนักของบุรุษนั้น" จึงเสด็จดำเนินไป
ประทับยืน อยู่ใกล้พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว
ตรัส(พระคาถาที่ ๔ ที่ ๕) ว่า

๒๙๙. "ราชาหมฺสมฺมิ กาสินํ
ปิลยฺกฺโขติ มํ วิทฺ
โลภา รฏฺฐํ ปหิตฺวาน
มิคเมสฺสิ จรามหิ.

๒๙๙. "เราเป็นพระราชา ของชนชาวกาสิ
ชนทั้งหลายเรียกเราว่า พระเจ้า
ปิลยักษ เราละแวงแคว้นมาเที่ยว
แสวงหามฤคเพราะความโลภ.

๓๐๐. "อิสฺสตุเถ จสฺมิ กุสโล
 ทฬฺหมุเมติ วิสฺสุโต
 นาโคปิ เม น มุญฺเจยฺย
 อาคโต อสุปาทนฺนฺ"ติ.

ตตฺถ ราชานมฺสมิตฺติ เอวํ กิรฺสฺส
 อโหสิ เทวาปิ นาคาปิ มนุสฺสภาสาย
 กเถนฺตฺติเยว, อหเมตํ เทโว วา นาโค
 วา มนุสฺสโส วาติ น ชานามิ. สเจ
 กุชฺฌเมยฺย, วินาเสยฺยาปิ มํ, "ราชาติ
 วุตฺเต โกจิ ปน อภายนฺโต นาม
 นตฺถิติ. ตสฺมา อตฺตโน ราชภาวํ
 ชานาเปตฺวํ ปจฺมํ ราชานมฺสมิตฺติ อห.
 โภ มาถนฺว อหํ กาสินํ กาสิกฺรภฺจวาสินํ
 ราชาน อสฺมิ ภวามิ.

มนฺติ มมํ นามเนน ปิลยฺกฺโข
 ราชาน. วิพฺพติ ชานิสฺสุ ปกฺโกสิสฺสุ.
 โลภาติ มิคมํสฺโลณน รชฺชํ มาตุยา
 ปฏิจฺฉาเปตฺวา. มิคมเสนฺนฺติ มิเค
 เอสฺนฺโต คเวสฺนฺโต.

๓๐๐. อนึ่ง เราเป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
 ปรากฏว่า แม่นยำ หนักแน่น
 แม้ช้าง มาสู่ระยะลูกศรของเรา
 ก็ไม่พียงพ้นไปได้".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เราเป็น
 พระราชา ความว่า ได้ยินว่า ความดำริ
 อย่างนี้ ได้มีแก่พระเจ้าปิลยักษณ์นั้นว่า
 เทวดาก็ดี นาคก็ดี ย่อมพูดภาษามนุษย์
 ได้, เราไม่ทราบบุรุษนี้ว่าจะเป็นเทวดา
 นาคหรือมนุษย์. ถ้าบุรุษนี้พียงโกรธไซ้
 จะพียงยิงเราให้ฉิบหาย, เมื่อเรากล่าวว่า
 เราเป็นพระราชา' ก็ใคร ๆ ชื่อว่าไม่กลัว
 ย่อมไม่มี. เพราะฉะนั้น เพื่อจะยังบุรุษ
 นี้ให้ทราบความที่ตนเป็นพระราชา จึง
 บอกว่า เราเป็นพระราชา เสียก่อน. ดูกร
 มาณพผู้เจริญ เราเป็นพระราชาแห่งชาว
 แคว้นแคว้นกาสิ ของชนกาสินคร.

คำว่า เรา ได้แก่ เรา คือพระราชา
 โดยชื่อว่าปิลยักษณ์. คำว่า เรียก ได้แก่
 ชนทั้งหลายรู้แล้ว คือเรียก(เราแล้ว).
 คำว่า เพราะโลก คือเรามอบราชสมบัติ
 แก่พระชนนี เพราะความอยากเนื้อสัตว์.
 คำว่า แสวงหามฤค ได้แก่ แสวงหา
 คือเสาะหาเนื้อทั้งหลาย.

จรามหนฺติ วเน เอกโกว จรามิหิ.
ทฺติยํ คาคํ อตฺตโน พลํ ที่เปตฺกาม
อาห.

คำว่า เรา...เทียว คือ เราคนเดียวเท่านั้น
เทียวไปในป่า. ท้าวเธอทรงประสงค์
จะแสดงกำลังของพระองค์ จึงตรัสคาถา
ที่สอง.

ตตฺถ อิตฺถุเจติ ธนฺธิปเป. ทพฺพฺทรมโมติ
ทพฺพฺทรมฺ ฺ สหสฺสธามธฺ ฺ โอิโรเปตฺตฺตฺต
อาโรเปตฺตฺตฺต สมนฺตฺตฺต สกฺลขมฺพฺทปิตเล
วิสุตฺตฺต ปากฺกฺ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในอนุศิลป์
ได้แก่ ในศิลปะการยิงธนู. คำว่า แม่นยำ
หนักแน่น ได้แก่ เป็นผู้สามารถจะโค้ง
หรือลดธนูที่หนัก คือธนูที่ต้องใช้กำลัง
พนักคนจึงยกขึ้นได้ มีชื่อเสียง คือปรากฏ
ไปในพื้นชมพูทวีป ทั้งสิ้น.

อาคโต อุตฺตปาทนฺนฺติ เม มม
อุตฺตปาทนฺนฺจฺจเน อาคโต พลฺวา นาโค
สฺตฺตปทฺมฺปิ จานา น มฺฤเจยฺยยาติ.

คำว่า มาสู่ระยะลูกศร ความว่า ถึงข้าง
มีกำลังมาแล้ว ในระยะลูกศรแห่งเรา
คือของเรา ก็ไม่พียงพ้นไปได้ จากที่เพียง
เจ็ดย่างเท้า.

อิติ ราชา อตฺตโน พลํ
วณฺณณตฺวา ตสฺส นามโคตฺตํ ปุจฺจฺจฺนฺโต
อาห

พระราช ทรงแสดงกำลังของ
พระองค์ด้วยประการฉะนี้แล้ว เมื่อจะ
ตรัสถามนามและโคตรของพระโพธิสัตว์
นั้น จึงตรัส(พระคาถาที่ ๖) ว่า

๓๐๑."โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปฺตฺโต
กถิ ชาเนมฺ ตํ มยิ
ปิตฺตฺตโน อตฺตโน จาปิ
นามโคตฺตํ ปเวทยา"ติ.

๓๐๑. "ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร
เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร ขอท่าน
จงบอกนามและโคตรของบิดาท่าน
และตัวของท่านเถิด".

ตตฺถ ปเวทยาติ กเถยฺยยาสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ขอท่าน
จงบอก คือท่านพึงกล่าว.

ตี สุตฺวา มหาสตุโต "สจฺจาหิ
 เทวณาคยฺกขกีนฺนราทีสุ วา ขตฺติยาทีสุ
 วา อณฺุตโรหฺมสฺมี"ติ กเถยฺยํ,
 สทฺทฺทเตว เม เอส วจฺนํ, สจฺจเมว
 กเถตุํ วมฺภูตีสฺสึ จินฺุเตตฺวา อาน

๓๐๒. "เนสาทปฺตุโต ภาทฺทฺนเต
 สาโม อิติ มํ ภาตโย
 อามนฺุตยีสฺสึ ชีวฺนตํ
 สฺวาขุเชวฺงคโต สเย.

๓๐๓. วิทฺโธสฺมี ปฺนุสฺสฺเลน
 สฺวิเสน ยถา มิโค
 สกฺมฺหิ โลหิตฺเต ราช
 ปฺสฺส เสมิ ปฺริปฺลฺโต.

๓๐๔. ปฺฏิวามคตฺติ สลฺลํ
 ปฺสฺส ติมฺหามิ โลหิตํ
 อาตฺุโร ตฺยานุปฺจฺจามิ
 กิ มํ วิทฺธา นิสฺยสิ.

พระมหาสัตว์ ครั้นสดับพระดำรัส
 นั้น จึงดำริว่า "ถ้าเราบอกเราเป็นใคร
 คนใดคนหนึ่ง ในบรรดาเทวดา นาค
 ยักษ์ และกิณนร เป็นต้น หรือกษัตริย์
 เป็นต้น พระราชานี้จะเชื่อคำพูดของเรา
 ที่เดียว เราควรกล่าวความจริงเท่านั้น
 จึงกล่าว(คาถาที่ ๗, ๘, ๙, ๑๐) ว่า

๓๐๒. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
 เป็นบุตรของฤาษี ผู้เป็นบุตรของ
 นายพราน ญาติทั้งหลายเรียก
 ข้าพระองค์ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ว่า
 "สามะ" วันนี้ ข้าพระองค์ถึง
 ปากมรณะ นอนอยู่อย่างนี้.

๓๐๓. ข้าพระองค์ ถูกพระองค์ยิงแล้ว
 ด้วยลูกศรอันใหญ่ อายาพิษ
 เหมือนมฤค ที่ถูกพรานปายิงแล้ว
 ข้าแต่พระราชชา เชิญพระองค์
 ทอดพระเนตรข้าพระองค์ ผู้นอน
 เป็อนโลหิตของตน.

๓๐๔. เชิญทอดพระเนตรดูลูกศร อัน
 เล่นเข้าข้างขวา ทะลุออกข้าง
 ซ้าย ข้าพระองค์กำลังบ้วนเลือด
 อยู่ เป็นผู้กระสับกระส่าย ขอทูล
 ถามพระองค์ว่า พระองค์ทรงยิง
 ข้าพระองค์แล้ว จะแอบอยู่ทำไม.

๓๐๕. อชินมฺหิ หนฺนเต ทิปิ
นาโค ทนฺเตหิ หนฺนเต
อถ เกน นฺ วณฺณน
วิทฺเตยฺยํ มํ อมณฺณธา"ติ.

ตตถ ภาทฺนเตติ สฺนฺทรมุข
มหาราช อหิ เนสาทปฺตฺโต อสิปฺตฺโต
อสุมิ ภวามิ. **ชีวฺนฺตฺนฺติ** มํ อิต
ปฺพุเพ ชีวฺมานํ "เอหิ สาม, ยahi
สามาติ โวหรนฺตา ปกฺโกสนฺตา
ถาตโย "สาโม"ติ อามนฺตยีสฺสุ.

สุวาฑฺเชวฺกฺโตติ โส อหิ อชฺช เหว
คฺโต มรณฺมุเข สมฺปฺตฺโต, ปวิฏฺโฐ
อตุโธ. **สยฺเตติ** สยามิ. สวิเสน
ปฺฤสฺสฺเลน วนฺจรเกน วิทฺโธ มิโค
ยถา เหวมฺปิ ตถา ตยา วิทฺโธ
อสุมิ ภวามิ.

ปฺริปฺลฺโตติ นิมฺมุคฺโค หุตฺวา เสมิ.
เอวฺรฺปิ สยฺนฺตํ ปฺสฺส ปฺสฺสสิ.

๓๐๕. เสือเหลืองถูกเขามา เพราะหนึ่ง
ข้างถูกเขามาก็เพราะงา เมื่อเป็น
อย่างนี้ พระองค์เข้าพระทัยว่า
ข้าพระองค์ อันพระองค์ควรยิง
ด้วยเหตุอะไรหนอ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ความว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า
ผู้มีพระพักตร์อันงาม ข้าพระองค์เป็น
บุตรของฤาษีผู้เป็นบุตรของนายพราน.
คำว่า **เมื่อยังมีชีวิตอยู่** ความว่า ก่อน
แต่นี้พวกญาติทั้งหลาย กล่าวเรียก
ข้าพเจ้าผู้เป็นอยู่ว่า "ดูกรสามะ เจ้าจงมา
ดูกรสามะ เจ้าจงไป" จึงร้องเรียกว่า
"สามกุมาร".

คำว่า **ข้าพระองค์ถึงปากมรณะ...**
อย่างนี้ ความว่า ข้าพระองค์นั้น ถึงแล้ว
คือถึงพร้อมแล้วในปากมรณะอย่างนี้
อธิบายว่า เข้าไป(สูปากความตาย)แล้ว.
คำว่า **นอน** คือว่า ย่อมนอน. ขยาย
เนื้อความว่า ข้าพระองค์ เป็นผู้อัน
พระองค์ยิงแล้ว ด้วยลูกศรอันใหญ่
อาบยาพิษ เป็นเหมือนมฤค ถูกพรานป่า
ยิงแล้ว ฉะนั้น.

คำว่า **เป็อน** (โลหิต) ความว่า ข้าพระองค์
เป็นผู้นอนจม (เลือดของตน) พระองค์

ปฏิวามคตฺตุนฺติ ทกฺขินฺนปฺสฺสเสน ปวิสิตฺวา
วามปฺสฺสเสน นิคคตฺตุนฺติ อตฺตโก.
ปฺสฺสชาติ มํ โอลิกยสฺส.

จงทอดพระเนตรดูข้าพระองค์ ผู้นอนอยู่
เช่นนั้น. คำว่า **ทะลุออกข้างซ้าย**
ความว่า ลูกศรแล่นเข้าข้างขวา ทะลุออก
ข้างซ้าย. คำว่า **เชิญทอดพระเนตร** คือ
ขอพระองค์จงทอดพระเนตรดูข้าพระองค์.

ถิมฺหามิตฺติ นิตฺตุมฺหามิ. อิตฺติ โส
สตี ปจฺจุปฺภุจฺเปตฺวา อวิกมฺปฺมาโนว
โลหิตํ มุเขน ฉชฺชฺเตตฺวา อาน.

คำว่า **กำลังบัววน...อยู่** คือ ข้าพระองค์
กำลังบัววนอยู่ พระโพธิสัตว์นั้น ตั้งสติไว้มั่น
ไม่หวั่นไหว ถ่มโลหิตออกทั้งจากปาก
กล่าวแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

อาตุโรติ พาฬฺหคิลาโน หุตฺวา อหํ
ตํ อนุปฺจุจฺจามิ. นิสฺยสฺสีติ เอกสฺมิมิ
วณฺคฺมฺเพ นิสฺสินฺโน อจฺจสิ. วิหฺเรยฺยนฺติ
วิชฺฌมิตฺตพฺพิ. อมณฺญถาติ มิคฺสาทิสฺส
อมณฺญถิตฺต.

คำว่า **เป็นผู้กระสับกระส่าย** ได้แก่
ข้าพระองค์เป็นผู้เจ็บหนัก ขอทูลถาม
พระองค์. คำว่า **แอบอยู่** ได้แก่ พระองค์
ประทับนั่งซ่อนอยู่ในพุ่มไม้แห่งหนึ่ง. คำว่า
อันพระองค์ควรยิง คือ เป็นผู้อันพระองค์
ควรแทง. คำว่า **เข้าพระทัยว่า** ได้แก่
พระองค์ทรงเข้าพระทัยว่า ข้าพระองค์
เป็นเช่นกับมฤค.

ราชา ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา
ยถาภูตํ อนาจิภฺขิตฺวา มุสฺสาวาทํ
กถเณโต อาน

พระราชาทรงสดับคำของสุวรรณ-
สามโพธิสัตว์แล้วไม่ตรัสบอกความจริง
เมื่อจะตรัสคำเท็จ จึงตรัส (คาถาที่ ๑๑) ว่า

๓๐๖. "มิโค อุปฺภุจฺจิตฺ อาสิ
อาคโต อุสุปฺาตฺนํ
ตํ ทิสฺวา อุพฺพิชฺชิ สาม
เตน โกโธ มมาวิสี"ติ.

๓๐๖. "ดูกรสามะ มฤคปรากฏแล้ว มาสู่
ระยะยิงลูกศร มฤคเห็นท่านแล้ว
ก็หนีไป เพราะเหตุนั้น เราจึงเกิด
ความโกรธ".

ตตถ **อุพพิชชิตี** ปลายิ. **อาวีสิติ**
 อชฺโฆตฺตถริ. เตน การณน เม โภโธ
 อุปฺปนฺนินฺติ ทีเปติ.

อถ นั มหาสตุโต "กั วเทสิ
 มหาราช, อิมสฺมึ หิมวณฺตปฺปเทเส มั
 ทิสฺวา ปลายนมิโต นาม นตฺถี"ติ
 วตฺวา อาห

๓๐๗. "ยโต สรามิ อุตฺตานั
 ยโต ปตฺโตสฺมึ วิญญุตั
 น มั มิกา อุตฺราสนฺติ
 อรญฺเณ สาปทานิปี.

๓๐๘. "ยโต นิธี ปริหารี
 ยโต ปตฺโตสฺมึ โยพฺพนั
 น มั มิกา อุตฺราสนฺติ
 อรญฺเณ สาปทานิปี.

๓๐๙. "ภีรु กีนฺริสา ราช
 ปพฺพเต คนฺธมาทเน
 สมฺโมทมานา คจฺจาม
 ปพฺพตานิ วนานิ จ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ตกใจ**
 คือ หนีไป. คำว่า **จึงเกิด** (โกรธ) คือ
 ความโกรธท่วมทับ. พระเจ้าปิลยักษ
 ทรงแสดงว่า เพราะเหตุนั้น ความโกรธ
 จึงเกิดขึ้นแก่เรา.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ จึงกล่าว
 กับพระราชานั้นว่า "ข้าแต่มหาราชเจ้า
 พระองค์ตรัสอะไร, ขึ้นชื่อว่ามฤค ใน
 หิมวันตประเทศนี้ เห็นข้าพระองค์แล้ว
 หนีไป ไม่มี จึงกล่าว (คาถาที่ ๑๒, ๑๓,
 ๑๔ และกึ่งคาถา) ว่า

๓๐๗. "จำเดิมแต่ข้าพระองค์จำความได้
 รู้จักถูกและผิด ผุงมฤคในป่า
 แม้ดูร้าย ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
 ข้าพระองค์.

๓๐๘. จำเดิมแต่ข้าพระองค์นุ่งผ้าเปลือก-
 ไม้ ตั้งอยู่ในปฐมวัย ผุงมฤคในป่า
 แม้ดูร้าย ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
 ข้าพระองค์.

๓๐๙. ข้าแต่พระราชา ผุงกิณนรผู้ขลาด
 อยู่ที่ภูเขาคันธมาทน์ เห็น
 ข้าพระองค์แล้ว ย่อมไม่สะดุ้งกลัว
 เราทั้งหลายขึ้นชมต่อกัน ไปสู่
 ภูเขาและป่า.

๓๑๐. อถ เกน นุ วณฺเณน
อุตุราสนฺติ มิกา มมฺนุ"ติ.

ตตถ น มํ มิกาคติ มํ
ทิสฺวา มิกา นาม น อุตุตราสนฺติ.
สาปทานีติ พาฬมิกา. ยโต นิธินฺติ
ยโต กาลโต ปฏฺจาย อหํ วากจิริ
นิวาสนํ ปรีหารี ธาเรสี.

ภีรุ กิปริสา ราชาคติ มหาราช
มิกา ตาว ติฏฺฐนฺตุ, กิปริสา นาม
อติภีรูกา โหนฺติ. เย อิมสฺมี
คนฺธมาทเน นาม ปพฺพเต วิหรนฺติ,
เตปิ มํ ทิสฺวา น อุตุตราสนฺติ, อถ โข
มยํ อญฺญมญฺญํ ปพฺพตานิ ปพฺพเตสุ
วนานิ วเนสุ สมฺโมทมานา คจฺฉาม.

อุตุราสนฺติ มิกา มมฺนฺติ มมํ ทิสฺวา
มิกา อุตุราเสยฺยุ, เกน การเณน ตวํ
มํ สทฺทหาเปสฺสตีติ ทีเปติ.

๓๑๐. เมื่อเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุอะไรหนอ
ฝูงมฤค จึงสะดุ้งกลัวข้าพระองค์".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ฝูงเนื้อ
...ยอมไม่สะดุ้งกลัวข้าพระองค์ ความว่า
มฤคทั้งหลาย เห็นข้าพระองค์แล้ว ย่อม
ไม่สะดุ้งกลัว. คำว่า ดูร้าย ได้แก่ ฝูงมฤค
ที่ดูร้าย. คำว่า จำเดิมแต่ข้าพระองค์
นุ่งผ้าเปลือกไม้ ได้แก่ จำเดิมแต่กาลที่
ข้าพระองค์ครอง คือทรงไว้ซึ่งผ้าเปลือกไม้
เป็นเครื่องนุ่งห่ม.

คำว่า ข้าแต่พระราชา ฝูงกษัตริย์ชาด
ความว่า ข้าแต่มหาราชาเจ้า ฝูงมฤค
ทั้งหลาย จงหยุดไว้ก่อน ขึ้นชื่อว่าฝูง
กษัตริย์ทั้งหลาย เป็นสัตว์ฉลาดกล้ายิ่งนัก.
กษัตริย์เหล่าใด ย่อมอยู่บนภูเขาชื่อ
คันธมาทนี, กษัตริย์เหล่านั้น เห็น
ข้าพระองค์แล้ว ย่อมไม่สะดุ้ง, เมื่อเป็น
เช่นนี้แล เราทั้งหลายขึ้นชมต่อกันและกัน
ไปสู่ภูเขาในภูเขาทั้งหลาย ไปสู่ป่าทั้งหลาย
ในป่าทั้งหลาย.

คำว่า ฝูงมฤคจึงสะดุ้งกลัวข้าพระองค์
พระโพธิสัตว์ แสดงว่า ฝูงมฤคทั้งหลาย
เห็นข้าพระองค์แล้วจึงสะดุ้ง, คือพระองค์
จักให้ข้าพระองค์เชื่อ เพราะเหตุอะไร
หนอ.

ตี สุตฺวา ราชชา "มยา อิมิ
สุวรรณสามัม นิรปราริ วิชฺฌิตฺวา
มุสวาทา กถิตฺ, สจฺจเมว
กถเอสสามิ"ติ จินฺตตฺวา อาห

พระราชาทรงสดับคำสุวรรณสาม
โพธิสัตว์นั้นแล้ว ทรงดำริว่า "เราจึง
สุวรรณสามผู้ไม่มีความผิดนี้แล้ว กล่าว
มุสวาท, เราจักกล่าวแต่คำจริงเท่านั้น"
จึงตรัส (คาถาที่ ๑๕) ว่า

๓๑๑. "น ตี ตส มิโค สาม
กินฺตาทิ อลิกิ ภาเน
โกธโลภาภิกฺขตาทิ
อุสุ เต ตี อวิสุสชินฺ"ติ.

๓๑๑. "ดูกรพอสამะ เนื้อหาได้สะดุ้งกลัว
ท่านไม่ เรากล่าวเท็จแก่ท่านดอก
เราถูกความโกรธ และความโลภ
ครอบงำแล้ว จึงยิงท่านด้วยลูกศร
นั้น".

ตตฺถ น ตี ตสชาติ น ตี
ทิสฺวา มิโค ตส, น ภิตฺติ
อตุโธ. กิฺนตาทนฺติ กิฺนเต เอวิ
กฺลฺยานทสฺสนสฺส สนฺติเก อนิ อลิกิ
ภณิสฺสามิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า (เนื้อ)
หาได้สะดุ้งกลัวท่านไม่ ความว่า เนื้อ
เห็นท่านแล้วจะสะดุ้งก็หาไม่ อธิบายว่า
ไม่กลัว. คำว่า เรากล่าวเท็จแก่ท่านดอก
ความว่า เราจักกล่าวคำเหล่านี้ใน
สำนักของท่านผู้มีความเห็นอันงามเช่นนี้
อย่างไรได้.

โกธโลภาภิกฺขตาทนฺติ โภเรน จ
โลภาน จ อภิกฺขโต หุตฺวา อนิ.
โส หิ ปจฺมเมว มิเคสุ โอตินฺนฺตฺ
โภเรน มิเค วิชฺฌิตฺสามิติ ธนฺ
อาโรเปตฺวา จิตฺ ปจฺฉา โพธิสฺตตี
ทิสฺวา ตสฺส เทวตาทิสฺส อญฺญตรภาว

คำว่า เราถูกความโกรธและความโลภ
ครอบงำแล้ว ความว่า เราเป็นผู้อัน
ความโกรธและความโลภครอบงำแล้ว.
เพราะเรานั้น ครั้งแรกที่เดียว เมื่อเนื้อลง
(ท่าน้ำ) จึงโง่ธนู ด้วยหมายใจว่า เราจัก
ยิงเนื้อทั้งหลาย แล้วยืนอยู่ด้วยความโกรธ
ภายหลังเห็น สุวรรณสามโพธิสัตว์แล้ว
จึงให้ความโลภเกิดขึ้นว่า เราเมื่อไม่รู้ว่

อชานนุโต ปุจฉิสสามิ นนฺติ โลกั
อุปัปาเทสิ, ตสฺมา เอวมาห.

เขาเป็นผู้ใดผู้หนึ่งในบรรดาเทวดาเป็นต้น
ก็จะถามเขาดู เพราะฉะนั้น พระองค์
จึงได้ตรัสอย่างนี้.

เอวญฺจ ปน วตฺวา "นายั สุวณฺณสามิ
อิมสฺมี อรณฺเณ เอกโกว ปฏิวสฺติ,
อทฺธา ฅาตเกหิปีสฺส ภวิตพฺพ,
ปุจฉิสสามิ นนฺ"ติ จินฺเตตฺวา อิตฺร
คาถมาห

ก็แล พระเจ้าปิลยักษ์ ครั้นตรัสอย่างนี้
แล้ว ทรงดำริว่า "สุวรรณสามนี้ ไม่ใช่
ตัวคนเดียวอาศัยอยู่ในป่านี้, แม้ญาติ
ทั้งหลายของเขา คงจะมีแน่ เราจักถาม
เขาดู" จึงตรัสคาถานอกนี้ว่า

๓๑๒. "กุโต นุ สาม อาคมฺม
กสฺส วา ปหิตโต ตฺว
อุทหาโร นที คจฺจ
อาคโต มิคฺสมฺมตฺนฺ"ติ.

๓๑๒. "ดูกรพ่อสามะ ท่านมาจากไหน
หรือใครใช้ให้มา ท่านผู้จะดักน้ำ
จึงไปยังแม่น้ำมิคสัมมตา แล้ว
กลับมา".

ตตฺถ สามาติ โพิสฺสตฺตํ อาลปติ.
อาคฺมฺมาติ กุโต เทสฺสา อิมํ วณฺ
อาคฺนฺตฺวา.

พระเจ้าปิลยักษ์ ตรัสเรียกพระ
โพธิสัตว์ว่า สามะ ในพระคาถานั้น.
คำว่า มา คือ มาแล้วสู่ป่านี้จากประเทศ
ไหน.

กสฺส วา ปหิตโตติ "อมุหากั อุทกั
อาหริตฺตํ นที คจฺจชาติ เกน เปสิโต
หุตฺวา ตฺว อิมํ มิคฺสมฺมตฺ อาคโตสิ"ติ
อตุโถ.

คำว่า หรือใครใช้ให้มา ความว่า ท่าน
เป็นผู้อันใครใช้ให้มาโดยกล่าวว่า "ท่าน
จงไปสู่แม่น้ำ เพื่อนำน้ำมาให้เราทั้งหลาย
ดังนี้ เป็นผู้มายังแม่น้ำมิคสัมमतานี้.

โส ตสฺส กถั สุตฺวา มหฺนตฺ
เวทณฺ อธิวาเสตฺวา มเชน โลหิตํ
ฉชฺเขตฺวา คาถมาห

พระโพธิสัตว์นั้น สดับรับสั่งถาม
ของพระเจ้าปิลยักษ์นั้นแล้ว จึงอดกลั้น
ทุกขเวทนามาก บ้วนโลหิตทิ้งแล้ว กล่าว
คาถาว่า

๓๑๓. "อนุธา มาตาปิตา มยหิ
เต ภรามิ พุรหาวเน
เตสาหิ อุกทหาโร
อาคโต มิคสมุมตนะ"ติ.

ตตฺถ ภรามิติ มุลผลาผลาทีนินิ
อาหริตฺวา โปเสมิ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา มาตาปิตโร
อารพฺภ วิลปฺนฺโต อาห

๓๑๔. "อตฺถิ เนลฺลํ อฺสุสามตฺตํ
อถ สาหสฺส ชีวิตํ
อฺทกสฺส อลาภาน
มญฺเฏ อนฺธา มริสฺสเร.

๓๑๕. น เม อิทํ ตถา ทฺกฺขํ
ลพฺภา หิ ปฺมุณา อิทํ
ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสामी
ตํ เม ทฺกฺขตฺโร อิตฺโต.

๓๑๓. "มารดาและบิดาของข้าพระองค์
ตาบอด ข้าพระองค์เลี้ยงท่าน
ทั้งสองนั้น ในป่าใหญ่ ข้าพระองค์
ไปตักน้ำมาแล้ว จากแม่น้ำ
มิคสัมมตา เพื่อท่านทั้งสองนั้น".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ข้าพระองค์
ย่อมเลี้ยง ได้แก่ ข้าพระองค์ไปนำ
มูลผลาผลไม่เป็นต้นมาเลี้ยงดู (มารดา
บิดาทั้งสองนั้น).

ก็แล พระโพธิสัตว์ครั้นทูลอย่างนี้
แล้ว ก็บิณฑบาตปรารภมารดาบิดา กล่าว
(คาถาที่ ๑๘ ถึง ๒๔) ว่า

๓๑๔. "อาหารของท่านทั้งสอง ยังพอ
มีอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้นชีวิตของท่าน
ทั้งสองนั้น จักดำรงอยู่ได้เพียง ๖
วัน ท่านทั้งสองตาบอด เห็นจัก
ตายเสีย เพราะไม่ได้น้ำ.

๓๑๕. ความทุกข์ เพราะถูกพระองค์ยิง
ด้วยลูกศรนี้ ไม่เป็นความทุกข์ของ
ข้าพระองค์นัก เพราะความทุกข์
เช่นนี้ บุรุษต้องได้ประสบ ความ
ทุกข์ที่ข้าพระองค์ไม่ได้เห็นมารดา
นั้น เป็นความทุกข์ของข้าพระองค์
ยิ่งกว่าความทุกข์เพราะถูกพระองค์
ยิงด้วยลูกศรนั้นเสียอีก.

๓๑๖. น เม อิทิ ตถา ทุกฺขิ
 สพฺภา หิ ปุณฺนา อิทิ
 ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสामी
 ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโต.

๓๑๗. สา นฺน กปณฺา อมฺมา
 จิรํ รตฺตตาย รุจฺจติ
 อพฺตมรตฺเตว รตฺเต วา
 นทิว อวสฺสสฺสตี.

๓๑๘. โส นฺน กปณฺเ ตาโต
 จิรํ รตฺตตาย รุจฺจติ
 อพฺตมรตฺเตว รตฺเต วา
 นทิว อวสฺสสฺสตี.

๓๑๙. อญฺฺจานปาทจิริยาย
 ราช สมฺพาหนสฺส จ
 สาม ตาต วิลปฺนฺตา
 หิณฺุขิสฺสฺสนฺติ พุรหาวเน.

๓๒๐. อิทมฺปิ ทฺุติยํ สลฺลํ
 กมฺเปติ ทฺุหํ มม

๓๑๖. ความทุกข์ เพราะถูกพระองค์ยิงด้วยลูกศรนี้ ไม่เป็นความทุกข์ของข้าพระองค์นัก เพราะความทุกข์เช่นนี้บรูษจะต้องได้ประสบ ความทุกข์ที่ข้าพระองค์ ไม่ได้เห็นบิดานั้น เป็นความทุกข์ ของข้าพระองค์ ยิ่งกว่าความทุกข์ เพราะถูกพระองค์ยิงด้วยลูกศรนั้นเสียอีก.

๓๑๗. มารดานั้นจะเป็นกำพร้า ร้องให้อยู่ตลอดราตรีนานแน่ จักเหือดแห้งไปในกึ่งราตรี หรือหนึ่งราตรี ดุจแม่น้ำน้อยในคิมหันตฤดู เหือดแห้งไป ฉะนั้น.

๓๑๘. บิดานั้นจะเป็นกำพร้า ร้องให้อยู่ตลอดราตรีนานแน่ จักเหือดแห้งไปในกึ่งราตรี หรือหนึ่งราตรี ดุจแม่น้ำน้อยในคิมหันตฤดู เหือดแห้งไป ฉะนั้น.

๓๑๙. ข้าแต่พระราชา ข้าพระองค์เคยหมั้นบิบนวมมือและเท้าของมารดาและบิดา ท่านทั้งสองนั้น จะบ่นเรียกหาข้าพระองค์ว่า พ่อสามะ เทียวอยู่ในป่าใหญ่.

๓๒๐. ลูกศรคือความโศกที่สงหนึ่งแล ยังหัวใจของข้าพระองค์ ให้หวั่นไหว

ยญจ อนุธ น ปสุสามิ
มณฺเณ หิสฺสามิ ชีวิตฺนฺ"ติ.

ข้าพระองค์ไม่เห็นท่านทั้งสอง ผู้มี
ตาบอด ข้าพระองค์เห็นจะต้อง
ละชีวิตไป".

ตตฺถ อฺสุสามตฺตฺนฺติ โภชนมตฺตํ.
อฺสุชาติ กิร โภชนสฺส นามํ เตสํ
ตํ อตฺถิติ อตฺถเ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า อาหาร
... **ยังพอมีอยู่** ได้แก่ อาหารเพียงบริโภค.
คำว่า อาหาร อธิบายว่า ได้ยินว่า
อาหารนั้น เป็นชื่อของวัตถุเครื่องบริโภค
แห่งมารดาและบิดาทั้งสองนั้น ยังมีอยู่.

อถ สาทสฺส ชีวิตฺนฺติ อทิวสมตฺตํ
ชีวิตฺนฺติ อตฺถเ. อิทํ อหริตฺวา จปีตํ
ผลาผลํ สนฺธายาห.

คำว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น **ชีวิตของท่าน
ทั้งสองจักดำรงอยู่ได้เพียง ๖ วัน**
อธิบายว่า จะมีชีวิตอยู่ได้เพียง ๖ วัน.
คำนี้ท่านกล่าววหมายเอาผลาผลที่เอามา
เก็บไว้ (ในอาศรม เพียงพอ ๖ วัน).

อถ วา อฺสุชาติ อฺสุมา. เตเนตฺ
ทสฺเสติ เตสํ สวีเร อฺสุสามตฺตํ
อตฺถิ, อถ มยา อามฺญาณ ผลาผลเณ
สาทสฺส ชีวิตํ อตฺถิติ.

อีกอย่างหนึ่ง คำว่า อฺสุ แปลว่า
ไออุ่น. เพราะเหตุนั้น พระโพธิสัตว์จึง
แสดงความดำรงอยู่ว่า ความเป็นอยู่
เพียงไออุ่นในสระของท่านทั้งสองนั้น
ยังมีอยู่, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความเป็นอยู่
ของท่านจะมีเพียง ๖ วัน ด้วยผลาผล
อันเรานำมา".

มริสฺสเรติ มริสฺสนฺติ. มหาราชา อิทํ
ตยา วิชฺฌนทฺทฺชํ ตถา ทฺทฺชมฺปิ
สมานํ เม มยฺหิปี น ทฺทฺชํ หิ
กสมฺมา ปน วทามิ.

คำว่า **เห็นจักตายเสีย** ได้แก่ เห็นจักต้อง
ตาย. ข้าแต่มหาราชาเจ้า ทฺทฺชที่พระองค์
ยิงลูกศรนี้ แม้จะเป็นทฺทฺชแก่ข้าพระองค์
เช่นนั้น ก็หาเป็นทฺทฺชแก่ข้าพระองค์ไม่
ก็เพราะเหตุอะไร ข้าพระองค์จึงทูล
(อย่างนี้).

ปุมนาดิ ปุริเสน, เอรูปี อิทํ ทุกุขํ
ปุริเสน ลทฺธพฺพเมวาติ อตุโถ. ยญจ
ยสุมา อมมํ ปาริกํ น ปสุสามิ,
ตํ ทุกุขํ อิตโต ตยา วิชฺฌนทุกุขโต
สตุคฺคณน สหสฺสคฺคณน สตุสหสฺสคฺคณน
เม มยฺหํ อติทุกุขตรํ.

จิรํ รตุตตาย รุจฺจตีติ จิรํ รตุตํ
โรหิสฺสตี. อขุตฺมรตุเตติ อขุตฺมรตุติก-
สมเย. รตุเต วาติ ปจฺจิมรตุตา วา.
อวสุสฺสตีติ อวชิชฺชิสฺสตี กุณฺนที วิย
คิมฺหกาเล อวสุสฺสตีติ อตุโถ.

อุฏฺฐานปาทจฺริยาติ มหาราช อหํ
รตุตี วา ทิวา วา เทว ตฺโย วาเร
อุฏฺฐาย อตุตโน อุฏฺฐาวิริเยน เตสํ
ปาทจฺริยํ กโรมิ, เตสํ หตุถปาเท
สมุพาหามิ. อิทานิ มํ อทิสฺสุวา (เต)
ตทตฺถาย อุฏฺฐาย เต ปรีหีนจฺกุกกา
"สาม ตาตา"ติ วิลปนฺตา กณฺฏเกหิ

คำว่า บุรุษ ได้แก่ ชายหนุ่ม. อธิบายว่า
บุรุษ เพียงได้รับทุกข์เห็นปานนี้โดยแท้.
ก็เพราะข้อที่ข้าพระองค์ไม่เห็นมารดา-
ปาริกา นั้นเป็นทุกข์ของข้าพระองค์ที่วิคุณ
ตั้งร้อยเท่า พันเท่า แสนเท่า คือเป็นทุกข์
ของข้าพระองค์ยิ่งกว่าทุกข์ที่ถูกพระองค์
ยิง.(ด้วยลูกศร)นี้.

คำว่า ร้องไห้อยู่ ตลอดราตรีนานแน่
ความว่า มารดาจ้กร้องให้ตลอดราตรี
นาน. คำว่า ในกึ่งราตรี คือในเวลาครึ่ง
ราตรี (เที่ยงคืน). คำว่า หรือหนึ่งราตรี
คือ หรือว่า ภายหลังราตรี. คำว่า จัก
เหือดแห้งไป อธิบายว่า จักขาดลง คือ
จักแห้งไป เหมือนแม่น้ำน้อย ในฤดูร้อน
ฉะนั้น.

คำว่า เคยหมั่นบีบนิ้วมือและเท้า
ความว่า ข้าแต่มหาราชาเจ้า ข้าพระองค์
ลุกขึ้น ในกลางคืนบ้าง กลางวันบ้าง
สิ้นวาระสอง สามครั้ง ทำการบำเรอ
เท้าของท่านทั้งสอง, ด้วยความหมั่นขยัน
ของตน, อธิบายว่า ข้าพระองค์ยอม
นิ้วมือและเท้าของท่านทั้งสอง,
บัดนี้ ท่านทั้งสองตาบอด ลุกขึ้นแล้ว
เพื่อประโยชน์นั้น ครั้นไม่เห็นข้าพระองค์
ก็จะป่นเรียกหาว่า "พ่อสามะ" ก็จักถูก

วิชฺฌมียมานา อิมสุมิ หิมวฺนฺเต
หิณฺทิสฺสนฺตึติ อตุโถ.

หนามทั้งหลายแทงอยู่ เทียวไปใน
หิมวันตประเทศนี้.

ทฺติยนฺติ ปจฺมวិฑฺฐวีสปีตสฺสฺลโตปิ
สฺตคฺคณฺน สหสฺสคฺคณฺน สฺตสฺหสฺสคฺคณฺน
ทฺกฺขตฺริ อิทํ ทฺติยํ เตสํ อทฺสฺสนา
สฺไกสฺสฺลํ ชาตฺนฺติ อตุโถ.

คำว่า (ลูกศรคือความโศก) ที่สอง
อธิบายว่า ทุกข์ที่สองนี้ เกิดจากลูกศร
คือความโศก เพราะไม่เห็นมารดาและ
บิดาทั้งสองนั้น เป็นทุกข์กว่า ถูกลูกศร
อาบยาพิษแทงแล้วครั้งแรก เป็นทิวัด
ตั้งร้อยเท่า พันเท่า จนถึงแสนเท่า.

ราชา ตสฺส วิลาปี สฺตุวา
“อโย อจฺจนฺตํ พุรฺหมจฺวาริ ฌมฺเม
จิโต มาตาปิตโร ภรฺติ, อิทานิ
เอวํ ทฺกฺขปฺปฺตฺโตปิ เตสฺสญฺเจว วิลปฺติ,
เอวํ คุณสมฺปนฺเน นาม มยา
อปฺราโธ กโต, กถํ นุโข อหํ อิมํ
สมฺสฺสาเสยฺยนฺ”ติ จินฺตฺเตตฺวา “มม นริยํ
ปวิฏฺจกาเล รพฺชํ ก็ กริสฺสฺติ, อิมินา
ปฺริยคฺคิตฺตนิยาเมเนวสฺส มาตาปิตโร
ปฺริยคฺคิสฺสามิ, อิจฺจสฺส มรณฺปิ อมรณํ
วिय ภวิสฺสฺตึติ สนฺนิฏฺจานํ กตฺวา
อาห

พระราชาทรงสดับคำคร่ำครวญ
ของสุวรรณสามโพธิสัตว์นั้นแล้ว ทรงดำริ
ว่า “บุรุษนี้ มีปกติประพฤติพรหมจรรย์
ตั้งอยู่ในธรรม เลี้ยงดูมารดาและบิดา,
บัดนี้ แม้ถึงความทุกข์อย่างนี้ ก็ยัง
คร่ำครวญถึง ท่านทั้งสองอยู่เท่านั้น
เราทำความผิดในบุรุษผู้ถึงพร้อมด้วย
คุณอย่างนี้ เราพึงปลอบบุรุษนี้อย่างไร
ดีหนอ” จึงทรงทำความตกลงพระทัยว่า
“ในเวลาที่เราตกนรก ราชสมบัติจักทำ
อะไรได้, เราจักปฏิบัติมารดาและบิดา
ของสุวรรณสาม โดยทำนองที่เธอปฏิบัติ
มานี้ แม้เธอตาย ก็จักเป็นเหมือนไม่ตาย
ด้วยประการฉะนี้” จึงตรัส (พระคาถาที่
๒๕ - ๒๘) ว่า

๓๒๑. “มา พาพฺหิ ปริเทเวสิ
สาม กลฺยาณทฺสฺสน

๓๒๑. “ดูกรสามะ ผู้งดามนำดู ท่าน
อย่าคร่ำครวญให้มากนักเลย เรา

- อหิ กมุขโก หุตวา
 ภริสฺสนุเต พุรหาวเน.
๓๒๒. อีสฺสตุเถ จสฺมิ กุสฺโล
 ทฬฺหณฺมโมติ วิสฺสุโต
 อหิ กมุขโก หุตวา
 ภริสฺสนุเต พุรหาวเน.
๓๒๓. มิคานํ วิฆาสมนฺเวสํ
 วณฺมุลผลานิ จ
 อหิ กมุขโก หุตวา
 ภริสฺสนุเต พุรหาวเน.
๓๒๔. กตฺตมนฺตํ วณฺํ สาม
 ยตฺถ มาตาปิตา ตว
 อหฺนฺเต ตถา ภริสฺสํ
 ยถา เต อภี ติวฺนฺ"ติ.
- ตตฺถ ภริสฺสนุเตติ เต ตว
 มาตาปิตโร ภริสฺสํ.
- มิคานนฺติ สึหพฺพคฺษทึปิมิคาทินํ.
- วิฆาสมนฺเวสนฺติ วิฆาสํ อหฺนฺเวสนฺโต
 คเวสนฺโต. อิทํ โส อีสฺสญฺเจ จสฺมิ
- จักฺยอฺมทํงาน เลี้ยงมารดาและ
 บิดาของท่านในป่าใหญ่.
๓๒๒. เราเป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์ ปรากฏ
 ว่าแม่นยําหนักแน่น เราจักยอมทํางาน
 เลี้ยงมารดาและบิดาของท่าน
 ในป่าใหญ่.
๓๒๓. เราจักเที่ยวแสวงหาของที่เป็นเดน
 ของเหล่ามฤค และมูลผลาผลไม้
 ในป่า และยอมทํางานเลี้ยงมารดา
 และบิดาของท่านในป่าใหญ่.
๓๒๔. ดูกรสามะ ป่าซึ่งเป็นที่อยู่แห่ง
 มารดาและบิดาของท่านอยู่ที่ไหน
 เราจักเลี้ยงมารดาและบิดาของ
 ท่าน ให้เหมือนอย่างที่ท่านได้เลี้ยง
 มา ฉะนั้น".
- บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จักเลี้ยง
 มารดาและบิดาของท่าน คือ เราจัก
 เลี้ยงดูมารดาและบิดาของท่าน.
- คำว่า ของเหล่ามฤค คือ ของสัตว์
 มีราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลืองและเนื้อ
 เป็นต้น.
- คำว่า เที่ยวแสวงหาของอันเป็นเดน
 ได้แก่ เราจักเที่ยวแสวงหา คือเที่ยวเสาะหา
 อาหารอันเป็นเดน. พระเจ้าปิลยักษณ์นั้น

กุสโล ฤๅลฤๅล มิเค วริตฺวา มจฺจรมฺเสน
ตว มาตาปิโตร ภาริสฺสามิตฺติ วตฺวา
มา มหาราช อเมห นิสฺสาย ปาณวํ
ภริสฺสสฺสิตฺติ วุตฺเต เอวมาห. ยถา เต
ยถา เต ตฺวํ อภริ ตเถว อหฺมปิ
เต เทว ภาริสฺสามิตฺติ.

อถ นํ มหาสตุโต ตสฺส วจฺนํ
สฺสตุวา "สาธฺ มหาราช เตเนหิ เม
มาตาปิโตร ภรฺสฺสสฺสิตฺติ วตฺวา ตสฺส
มคฺคํ อากฺขิขฺนฺโต อาห

๓๒๕. "อัย โเอกปที ราช
โยยํ อฺสุสฺสีก มม
อิโต คนฺตฺวา อพฺพมโฆสฺ
ตตฺถ เนสฺ อคารกํ
ยตฺถ มาตาปิตา มยฺหํ
เต ภรฺสฺส อฺอิโต คโต"ติ.

ตรัสคำนี้ว่า "เราเป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
ข้ามฤๅคต์วอ้วนแล้ว จักเลี้ยงมารดาและ
บิดาของท่าน ด้วยเนื้อที่มีรสอร่อย"
เมื่อสุวรรณสามทูลว่า "ข้าแต่มหาราช
ขอพระองค์ อย่าได้อาศัยข้าพระองค์
กระทำการฆ่าสัตว์เลย" ดังนี้แล้วจึง
ได้ตรัสอย่างนี้. คำว่า ให้เหมือนอย่าง
ที่ท่านเลี้ยงมา ความว่า ท่านได้เลี้ยง
มารดาและบิดานั้น ฉันใด แม้เราก็จัก
เลี้ยงมารดาและบิดาทั้งสองของท่านฉันนั้น
เหมือนกัน.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ ได้สดับ
พระดำรัสของพระราชานั้น จึงทูล
ท้าวเธอว่า "ดีละ มหาราชเจ้า ถ้าเช่นนั้น
ขอพระองค์จงทรงเลี้ยงมารดาและบิดา
ของข้าพระองค์เถิด" เมื่อจะทูลบอกทาง
ให้พระองค์ทรงทราบ จึงกล่าว (คาถาที่
๒๙, ๓๐ กิ่ง) ว่า

๓๒๕. "ข้าแต่พระราชา หนทางที่เดิน
เฉพาะคนเดียวมีอยู่ทางห้วนนอนของ
ข้าพระองค์ พระองค์เสด็จดำเนิน
ไปแต่บัดนี้ระยะกึ่งเสียงกู่ ก็จะได้ถึง
เรือนที่อยู่ แห่งมารดาและบิดาของ
ข้าพระองค์ ขอเชิญพระองค์เสด็จ
ดำเนินแต่ที่ไปเลี้ยงมารดาและบิดา
ของข้าพระองค์ในสถานที่นั้นเถิด".

ตตุถ เอกปทีติ เอกปทิกมคโค.
อุสุสีสเกติ โย เอส มม มตตุถเก
จาเน. อฑฒโมสนติ อฑฒโมสนนุตร.

เอว โส ตสฺส มคฺคํ อัจจิกขิตฺวา
มาตาปิตุสฺส พลวสีเนเหน ตถารูปิ
เวหนิ อธิวาเสตฺวา เตสํ ภรณตฺถาย
อญฺชลิ ปคฺคยฺห ยาจฺนุโต ปฺน
เอวมาห

๓๒๖. “นโม เต กาสีราชตฺถ
นโม เต กาสีวฑฺฒน
อนฺธฺา มาตาปิตฺา มยฺหิ
เต ภรตฺสฺส พุรฺหาเวเน.

๓๒๗. อญฺชลินฺเต ปคฺคณฺหามิ
กาสิราช นมตฺถ เต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หนทาง
ที่เดินเฉพาะคนเดียว ได้แก่ หนทาง
ที่เดินไปได้เฉพาะคนผู้เดียว. คำว่า
ทางห้วนอน ได้แก่ หนทางซึ่งมีอยู่ทาง
ห้วนอนของข้าพระองค์. คำว่า กิ่งเสียงกู่
ได้แก่ สิ้นระยะทางกิ่งเสียงกู่.

พระมหาสัตว์นั้น ทูลบอกทางแก่
ท้าวเธออย่างนี้แล้ว ออกลิ้นเวทนา
เห็นปานนั้นไว้ ด้วยความรักในมารดา
และบิดาเป็นกำลัง จึงประคองอัญชลิ
ทูลวิงวอน เพื่อต้องการจะให้พระราชา
ทรงเลี้ยงดูท่านทั้งสอง จึงได้กล่าว (คาถา
ที่ ๓๑, ๓๒) อย่างนี้อีกว่า

๓๒๖. “ข้าแต่พระเจ้ากาสิ ข้าพระบาท
ขอถวายบังคม แต่พระองค์
ข้าแต่พระองค์ ผู้มดุงแคว้นกาสิ
ข้าพระบาท ขอถวายบังคมแต่
พระองค์ ขอพระองค์โปรดทรง
เลี้ยงดูมารดาและบิดา ผู้ตาบอด
ของข้าพระองค์ในป่าใหญ่ด้วยเถิด.

๓๒๗. ข้าพระบาท ขอประคองอัญชลิ
แต่พระองค์ ข้าแต่พระเจ้ากาสิ
ข้าพระบาทขอน้อมเกล้าบังคม แต่
พระองค์ ข้าพระองค์ขอทูลสั่ง
ขอได้โปรดตรัสบอกการกราบลา

มาตริ ปิตริ มยุหิ
วตุโต วชชาลี วนุทนนฺ"ติ.

ของข้าพระองค์กะมารดาและบิดา
ด้วยเถิด พระเจ้าข้า".

ตตถ วตุโต วชชาลีติ "ปุตฺโต
โว สามี นทีตีเร วิสปีเตน สลฺเลน
มยา วิหโร รชตปฏฺสทิสเ วาลุกาปฺลินเ
ทกฺขินปฺสฺเสน นิปนฺโน อญฺชลี โว
ปคฺคยฺห ตฺมฺหากํ ปาเท วนุทตี"ติ
เอว มหาราช มยา วตุโต หุตฺวา
มาตาปิตฺนํ วนุทนํ วเทยฺยาสี"ติ อาห.

บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า
ข้าพระองค์ ขอทูลสั่ง ขอได้โปรดตรัส
บอก พระมหาสัตว์ทูลว่า "ข้าแต่มหา-
ราชเจ้า พระองค์เป็นผู้อันข้าพระองค์
ทูลสั่งแล้ว พึงตรัสบอกการกราบลาแก่
มารดาและ บิดาอย่างนี้ว่า "สุวรรณสาม
บุตรของท่านทั้งสอง ถูกเรายิงแล้ว
ด้วยลูกศรอาบยาพิษ ที่ฝั่งแม่น้ำ
นอนตะแคงข้างขวา บนหาดทรายมีสี
เช่นกับแผ่นเงิน ประคองอัญชลีกกราบไหว้
เท้าของท่านทั้งสอง".

ราชา "สาธฺ"ติ สมฺปฏิจฺฉิ.
มหาสตุโต มาตาปิตฺนํ วนุทนํ
เปเสตฺวา วิสญฺญิตํ ปาปฺนิ. ตมตฺถํ
ปกาสเนนฺโต สตุถา อาห

พระราช ทงรับคำว่า "ดีละ".
พระมหาสัตว์สุวรรณสาม ส่งการกราบ
ไหว้มารดาและบิดาทั้งสองแล้ว ก็ถึง
วิสัยญญี (สลบไป). พระศาสดาเมื่อจะทรง
ประกาศข้อความนั้น จึงตรัส (คาถาที่
๓๓) ว่า

๓๒๘. "อิทํ วตฺวาน โส สามี
ยุวา กลฺยานทสฺสโน
มฺจฺฉิตฺโต วิสเวเคน
วิสญฺยี สมปชฺชธา"ติ.

๓๒๘. สามบัณฑิตกำลังหนุ่มแน่นงดงาม
นำดู ครั้นกล่าวคำนี้แล้ว อันกำลัง
แห่งพิษซาบซ่านแล้ว ได้ถึงวิสัยญญี
(สลบไป)".

ตตถ สมปชฺชธาติ วิสญฺญี
ชาโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้ถึง
ได้แก่ เป็นผู้หมดความรู้สึก.

โสปี เอตุตกั กณฺเฑนุโต
 นิรุทฺธสฺสาไส เนว กณฺเฑสิ. ตทา ปนฺสฺส
 วิสเวเคน ปตฺตฺรโต จิตฺตสนฺตติหทยรูปิ
 นิสฺสาย ปวตฺติกถา ปจฺจิชฺชิ,^๑ มุขั
 ปิทฺติตํ อกฺขิณี นิมฺมิลิตานิ, หตฺถปาทา
 ฅทฺธภาวึ ปตฺตฺตา, สกฺกสฺสรึวึ โลหิตฺเตน
 ลิตฺตํ. อด ราชฯ "อัย อิทาเนว มยา
 สทฺธิ กณฺเฑสิ, กิณฺฺนุ ไช"ติ ตสฺส
 อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปฺธาเรสิ. เต ปน
 นิรุทฺธา, สฺรึวึ ฅทฺธึ ชาตํ.

โส ตํ ทิสฺวา "อิทานิ สาโม มโต
 นิรุทฺโธ"ติ ฅตฺวา โสกั สนฺฺธาเรตฺถุ
 อสฺกโกณฺฺโต อุโภา หตฺถเ ฅตฺถเ
 จเปตฺวา มหาสทฺเทน ปริเทวิ.

แม้พระมหาสัตว์สามบัณฑิตนั้น
 กล่าวถ้อยคำมีประมาณเท่านั้น มีลมหายใจ
 ดับแล้ว ไม่กล่าวต่อไปอีก. ก็ในกาลนั้น
 ถ้อยคำที่เป็นไปอาศัยหทยรูป อันติดต่อกัน
 จิตขาดแล้ว เพราะการชานไปด้วยกำลัง
 แห่งยาพิษของลูกศรนั้น, โอบุษฐ์ของ
 พระโพธิสัตว์นั้นก็ปิด ตาทั้งสองก็หลับ,
 มือและเท้าก็ถึงความเป็สภาพแข็งกระด้าง,
 สรีระทั้งสิ้นเป็อนด้วยโลหิต. ลำดับนั้น
 พระราชาทรงดำริว่า "สุวรรณสามนี้
 พุดกับเราอยู่ บัดนี้เอง เป็นอะไรไปหนอ"
 ทรงตรวจดูลมอัสสาสะและปัสสาสะ ของ
 สุวรรณสามนั้น, ก็ลมอัสสาสะและปัสสาสะ
 ดับแล้ว, สรีระก็แข็งแล้ว.

พระเจ้าปิลักกัษนั้น ทอดพระเนตรดู
 สุวรรณสามโพธิสัตว์นั้น ก็ทรงทราบว่
 "สุวรรณสามตายแล้ว ดับแล้ว บัดนี้"
 เมื่อไม่อาจอดกลั้นความโศกไว้ได้ ก็วาง
 พระหัตถ์ทั้งสองไว้บนพระเศียร คร่ำครวญ
 รำพัน ด้วยพระสุรเสียงอันดัง.

^{๑-๑} อ. โส หิ เภฏฺฐา เอตุตกั กณฺเฑนุโต
 นิรุทฺธสฺสาไส วิย อโหสิ. อิทานิ ปนฺสฺส
 วิสเวเคน มทฺทิตา ภาวฺจจิตฺตสนฺตติหทยรูปิ
 นิสฺสาย ปวตฺติ, กถา ปจฺจิชฺชิ.

ตมตถ์ ปกาเสนุโต สตุธา อาห

พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศข้อความ
นั้น จึงตรัส (พระคาถาที่ ๓๔ ถึงพระคาถา
ที่ ๓๘ กิ่ง) ว่า

๓๒๙. "ส ราชา ปริเทเวสิ
พหุ การุญญสณฺหิตํ
อชฺรามโรหิ อาสี
อชฺเชตํ ฌามิ โน ปุเร
สามํ กาลกตํ ทิสฺสุวา
นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.

๓๒๙. "พระราชานั้น ทรงคร่ำครวญ
นำสงสารเป็นอันมากกว่า เราเป็นผู้
สำคัญว่าจะไม่แก่จะไม่ตาย เราได้
เห็นสามบัณฑิตทำกาลกิริยา ใน
วันนี้ จึงได้รู้ความแก่ และความ
ตายนี้ แต่ก่อนหาไม่รู้ ความไม่มา
แห่งมฤตยูย่อมไม่มี.

๓๓๐. ยสฺสุ มํ ปฏิมนฺเตติ
สฺวิเสน สมปฺปิโต
สุวาชฺเชวํคเต กาเล
น กิณฺุจิมภิกาสติ.

๓๓๐. สามบัณฑิต อันลูกศรอาบยาพิษ
ซึ่มซาบแล้ว พุดกะเราอยู่บัดนี้
ครั้งกาลล่วงไปอย่างนี้ ในวันนี้
สามบัณฑิตนั้น ไม่พุดอะไร ๆ เลย.

๓๓๑. นิรยํ ฐฺน คจฺฉามิ
เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย
ตทา หิ ปกตํ ปาปํ
จิริ รตฺตตาย กิพฺพิลํ.

๓๓๑. เราจะต้องไปสู่นรกแน่นอน เราไม่
มีความสงสัยในข้อนี้เลย เพราะ
ว่าบาปหยาบเข้า อันเราทำแล้ว
ตลอดราตรีนานในกาลนั้น.

๓๓๒. ภวนฺตฺติ ตสฺส วตฺตทาโร
คาเม กิพฺพิสการโก
อรวณฺเณ นิมนฺนุสฺสมฺหิ
โก มํ วตฺตุมรหติ.

๓๓๒. คนทั้งหลาย ย่อมติเตียนเรา
เพราะเราทำกรรมอันหยาบเข้า ใน
บ้านเมือง ใครเล่า จะควรกล่าว
ติเตียนเราในป่า อันหามนุษย์มิได้.

๓๓๓. สारยฺนฺตฺติ หิ กมฺมานิ
คาเม สงฺคจฺฉ มาณวา

๓๓๓. ก็คนทั้งหลาย ประชุมกันในบ้าน-
เมือง จะยังกันและกันให้ระลึกถึง

อรรถนุ นิมนนุสสุสมหิ
โก นุ มํ สารยิสฺสตี”ติ.

ตตฺถ อาสิฺนฺติ อหํ เอตฺตํ
กาลํ อชฺรามโรมฺหิตี สญฺญี อโหสิ.
อชฺชเชตฺตฺนฺติ อชฺช อหํ อิมํ สามํ
กาลกตํ ทิสฺสุวา มมญฺเจว อญฺเณสญฺจ
สฺตฺตฺตานํ ชฺรามธณํ ชานามิ.

นตฺถิ มจฺจฺสฺส นาคโมติ ตํ มจฺจฺโน
อาคมํ อชฺช ชานามิ, อิตฺโต ปุพฺพเพ
น ชานามิตฺติ วิลปฺติ. สฺวาชฺชเชวฺจฺเจต
กาเลติ โย สาโม สฺวิเสน สฺลฺเลน
สมปฺปิโย อิทาเนว มํ ปฏฺิมนฺเตติ โส
อชฺช เอวํ คเต มรณฺกาลे ปวตฺเต
กิลฺยฺจฺจิ อปฺปมตฺตกมฺปิ น ภาสตีติ
ทีเปติ.

ตทา หิตี ตสฺมี ชเน สามํ
วิชฺฌนฺเตน มยา ปาปํ กตํ. จิรํ
รตฺตฺตาย กิพฺพิสฺนฺติ ตํ ปน จิรํ
รตฺตฺตาย วิปฺจฺจนสมตฺถิ ทารุณํ ผรฺุสฺ.

กรรมในป่าอันหามมนุษย์มิได้ ใคร
เล่าหนอ จะโจษนาว่ากล่าวเอาโทษ
เรา” ดังนี้.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น ได้แก่
เราเป็นผู้มีความรู้ดีกว่า เราจะไม่แก่และ
จะไม่ตาย ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้.
คำว่า ความแก่และความตายนี้ในวันนี้
ความว่า เรารู้ความแก่และความตาย
ของเรานั้นเทียว และของสัตว์เหล่าอื่น
เพราะเห็นสามบัณฑิตนี้ ทำกาลกิริยาแล้ว.

ด้วยคำว่า ความไม่มาแห่งมฤตยู
ย่อมไม่มี พระราชาทรงคร่ำครวญว่า
“เราย่อมรู้การมาแห่งมฤตยูนั้นในวันนี้
แต่ก่อนนี้ เราหาไม่รู้”. ด้วยคำว่า ครั้น
กาลล่วงไปอย่างนี้ ในวันนี้ พระเจ้า
ปิลยักรษ์ ทรงแสดงว่า “สามบัณฑิต
ผู้ถูกลูกศรอาบยาพิษซึมซาบแล้ว พุด
กะเราอยู่ บัดนี้ ที่เดียว วันนี้ ครั้นกาล
ผ่านไปแล้ว คือ ครั้นเวลาตาย เป็นไป
แล้วอย่างนี้ ไม่ยอมพุดอะไรเลย แม้แต่น้อย.

คำว่า เพราะ...ในกาลนั้น ได้แก่ เรายัง
สามบัณฑิตในขณะนั้นทำบาปแล้ว. คำว่า
บาปหยาบเข้าอันเราทำแล้วตลอดราตรี
นาน ความว่า ก็บาปอันทารุณหยาบเข้า
นั้น สามารถจะเผาผลาญตลอดราตรีนาน.

ตสุสาติ ตสุส มม เอวรูป
 ปาปกมมํ กตฺวา วิจฺรณฺตสุส. วตฺตฺวาโรติ
 นิรุติตาโร ภวนฺติ. กุหิ ? คาเม.
 กิณฺติ ? กิพฺพิสการโกติ. อิมสฺมี ปน
 อरणฺเณ นิมนฺนุสฺสมฺหิ โโก มํ
 วตฺตมรหฺติ, สเจ หิ ภเวยฺย, มํ
 วเทยฺยา"ติ วิลปติ. สारยฺนฺตฺติ คาเมสฺ
 นิคมาทิสฺส วา.

สงฺคจฺจ มาณฺวาติ ตตฺถ ตตฺถ บุริสา
 สนฺนํปติตฺวา "อมฺโห บุริสฆาตก ทารุณํ
 เต กมฺมํ กตํ, อสฺสกทณฺฺหฺปตฺโต
 นาม ตฺวนุ"ติ เอวํ กมฺมานิ สาเรณฺติ
 ใจฺเทนฺติ. อิมสฺมี ปน อरणฺเณ
 นิมนฺนุสฺสเส อิมํ ราชานํ โโก
 สारยฺสิสฺสตี"ติ เอวํ อตฺตฺวานํ ใจฺเทนฺโต
 วิลปติ.

ตทา พฺสฺนุรฺธี นาม เทวธิดา
 คนฺธมาทนวาสินี มหาสฺตตฺสุส สตฺตเม

คำว่า เรา ความว่า เรานั้นเที่ยว
 ทำกรรมอันเป็นบาปเห็นปานนี้อยู่. คำว่า
 ติเตียน คือคนทั้งหลายเป็นผู้กล่าวติเตียน
 (เรา). ถามว่า ในที่ไหน? ตอบว่า ในบ้าน.
 ถามว่า กล่าวติเตียนใคร ตอบว่า ผู้ทำ
 กรรมหยาบช้า. พระราชาทรงคร่ำครวญ
 อยู่ว่า "ก็ใครเล่าจะควรกล่าวติเตียนเรา
 ในป่าอันหามนุษย์มิได้นี้, แต่ถ้าจะฟังมี,
 ก็ฟังกล่าวติเตียนเรา". คำว่า จะยังกัน
 และกันให้ระลึก (ถึงกรรม) ความว่า
 คนทั้งหลายประชุมกันในบ้านหรือนิคม
 เป็นต้น (ยังกันและกันให้ระลึกถึงกรรม).

คำว่า คนทั้งหลายประชุมกัน ความว่า
 บุรุษทั้งหลายประชุมกันในบ้านหรือนิคม
 นั้น ๆ กล่าวกันว่า "ดูกรท่าน ผู้เจริญ
 ผู้ฆ่านุรุษ ท่านได้ทำกรรมหยาบช้าแล้ว
 ท่านชื่อว่า ผู้ถึงอาชญา (โทษ) ชื่อโน้น"
 เพราะฉะนั้น จึงยังกันและกัน ให้ระลึก
 ถึงกรรมอย่างนี้ คือ กล่าวทักท้วงอยู่. ก็
 พระเจ้าปิลยักข์ ทรงคร่ำครวญกล่าว
 ทักท้วงพระองค์อย่างนี้ว่า "ก็ใครเล่าจัก
 ยังพระราชานี้ให้ระลึกถึง (กรรม) ในป่า
 อันหามนุษย์มิได้นี้".

ในกาลนั้น นางเทพธิดาชื่อว่า
 พฺสฺนุรฺธี มีปากติอยู่ที่เขาคันธมาทน์ ครั้ง

อดตภาเว มาตา ภูตปุพฺพา หุตฺวา
 ปุตฺตสิเนเหเน นิจฺจํ โพิธิตฺตํ อวชฺเชติ,
 ตํ ทิวสํ ปน สภา ทิพฺพสมฺปตฺติ
 ออนุวมาณา น ตํ อวชฺเชติ.
 "เทวสฺมาคมํ คตฺตาทิปี วทฺนฺติ, สภา
 ตสฺส วิสณฺณปฏิทกฺกาลเ "กิณฺนุโข เม
 ปุตฺตตสฺส ปวตฺติ"ติ อวชฺชมาณา อทฺทส
 "อัยํ ปิลยฺกโข นาม ราชา สวิเสณ
 สลฺลเสน มม ปุตฺตํ วิชฺชิตฺวา
 มิคสมฺมตฺนทีตีเร วาลกฺกาปฺลึเน ปาเตตฺวา
 มหฺนฺเตน สทฺเทเน ปรีเทวิ, สจฺจํ
 ตตฺถ น คมิสฺสสามิ, มม ปุตฺโต
 สุวณฺณสาไม เอตฺถ วินสฺสติ, รมฺโถปี
 หทยํ ผลิสฺสติ, สามสฺส มาตาปิตโร
 นิราหारा ปานียฺปิ อลฺกนฺตา สฺสฺสิตา
 มริสฺสนฺ"ติ. มยิ ปน คตฺตาย ราชา
 ปานียฆฺฏํ อาทาย ตสฺส มาตาปิตฺตฺนํ
 สนฺติกํ คมิสฺสติ, คนฺตุวาท ๑ ปน
 "ปุตฺโต โว มยวาทิตฺ"ติ กเถสฺสติ.
 เอวญฺจ เตสํ วจฺนํ สุตฺวา เต
 ปุตฺตตสฺส สนฺติกํ อาเนสฺสติ. อถ เต

ก่อนเคยเป็นมารดาของพระมหาสัตว์ ใน
 ชาติภาพที่เจ็ด จำฟังถึงพระโพธิสัตว์อยู่
 เป็นนิตยต์ด้วยความรักบุตร, ก็ในวันนั้น
 นางเทพธิดานั้น เสวยทิพยสมบัติเพลีน
 ไม่ได้จำฟังถึงพระโพธิสัตว์นั้น. บาง
 อาจารย์กล่าวว่า นางไปสู่เทพสมาคม.
 ในเวลาพระโพธิสัตว์นั้น เป็นผู้ถึงความ
 สลบ นางจึงจำฟังว่า "ความเป็นไปแห่ง
 บุตรของเรา เป็นอย่างไรหนอแล" ได้เห็น
 แล้วว่า "พระราชา พระนามว่าปิลยักษ
 ทรงยิงบุตรของเราด้วยลูกศรอาบยาพิษ
 ให้ล้มไปบนหาดทราย ณ ที่ฝั่งแม่น้ำ
 มิคสัมมตา แล้วทรงจำไรรำพันด้วย
 เสียงอันดัง ถ้าหากเราไม่ไปในสถานที่นั้น,
 สุวรรณสามบุตรของเรา ก็จักพินาศอยู่
 ณ ที่นั้น, แม้พระหฤทัยของพระราชา
 ก็จักแตก มารดาและบิดาของสุวรรณสาม
 ไม่มีอาหาร เมื่อไม่ได้แม่น้ำดื่ม ก็จัก
 ชุบผอมตาย. แต่เมื่อเราไปแล้ว พระราชา
 จักทรงถือเอาหม้อน้ำดื่ม เสด็จไปสู่สำนัก
 มารดาและบิดา ของสุวรรณสามนั้น,
 ก็แล ครั้นเสด็จไปแล้ว จักรับสั่งว่า 'เรา
 ชำบุตรของท่านทั้งสองแล้ว'. ก็
 พระราชา ทรงสดับถ้อยคำของดาบส
 และดาบสนี้ทั้งสองนั้นอย่างนี้แล้ว จักทรง
 นำท่านทั้งสอง ไปสู่สำนักของบุตร. เมื่อ

น อหฺญจ สจฺจกิริยํ กริสฺสาม,
 สามสฺส วิสํ วินสฺสติ, เอวํ เม
 ปฺตุโต ชีวิตํ ลภิสฺสติ มาตาปิตโรปิสฺส
 จกฺขุณี ลภิสฺสนฺติ ราชา จ สามสฺส
 ธมฺมเทสนํ สุตฺวา นครํ คนฺตุวา
 มหาทานํ ทตฺวา ธมฺเมเน รชฺชํ
 กาเรตฺวา สคฺคปรายโน ภวิสฺสติ, ตสฺมา
 คจฺฉามหิ ตตฺถา”ติ.

สา คนฺตุวา มิคฺสมฺมตฺนทีดีเร
 อทิสฺสมาเนน กาเยน อากาเส จตฺวา
 รญฺญา สหฺฐี กเถสิ. ตมตฺถํ
 ปกาเสนฺโต สตฺถา อาท

๓๓๔. “สา เทวตา อนฺตรหิตา
 ปพฺพเต คนฺธมาทเน
 รญฺเวยว อนฺุกมฺปาย
 อีมา คาถา อภาสถ.

๓๓๕. อาคํ กิร มหาราช
 อกริ กมฺมทุกฺกฏํ
 อหฺยสกา ปีตาปฺตุตา
 ตโย เอญฺสุนา หตา.

เป็นเช่นนั้น ท่านทั้งสองและเราจักทำ
 สัจจกิริยาธิษฐาน พิษของสุวรรณสาม
 ก็จักหายไป บุตรของเราจักได้ชีวิตคืนมา
 อย่างนี้ แม้มารดาและบิดาของสุวรรณสาม
 ก็จักได้ดวงตาทั้งสองข้างมองเห็นเป็นปกติ,
 และพระราชาจักได้ทรงสดับธรรมเทศนา
 ของสามบัณฑิต สดีกลับพระนครแล้ว ได้
 ทรงบริจาคมหาทาน ทรงครองราชสมบัติ
 โดยธรรม จักมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า
 เพราะฉะนั้น เราจะไปในที่นั้น”.

นางเทพธิดาพสุนธรีนั้น ไปยืนอยู่ใน
 อากาศ ด้วยกายที่ไม่ปรากฏที่ฝั่งแม่น้ำ
 มิคส์มมตา กล่าวกับพระเจ้าปิลักษณ์.
 พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศข้อความ
 นั้น จึงตรัส(พระคาถาที่ ๓๙ - ๔๑) ว่า

๓๓๔. “นางเทพธิดานั้น หายไปจากภูเขาคันธมาทน์ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ เพื่อความอนุเคราะห์แก่พระราชา โดยเฉพาะ.

๓๓๕. ข้าแต่ महाराज ได้ยินว่า พระองค์ ทรงทำความผิด อันเป็นกรรมชั่ว มารดาบิดาและบุตร รวม ๓ คน ผู้หาความประทุษร้ายมิได้ พระองค์ ชำเสียแล้วด้วยลูกศรลูกเดียว.

๓๓๖. เอहि ตํ อนุสิขุขามิ
 ยถา เต สุขตี สียา
 ธมฺเมนนฺธเวว เน โปส
 มณฺเฑหํ สุขตี สียา”ติ.

ตตฺถ ฃญโฆ วาติ ฃญโฆเยว.
 อาคํ กิราติ มหาราช ตฺวํ มหาปฺราธํ
 มหาปาปี อกริ. ทุกฺกฏฺฐติ ยํ กตํ
 ทุกฺกฏํ โหติ, ตํ สามกฺกมฺมํ อกริ
 อกาสิ. อทุสกาติ นิหฺโหเสกา.

ปีตาปุตฺตาติ มาตา จ ปีตา จ
 ปุตฺโต จ อีเม ตโย ชนา เอกุสุนา
 หตา, ตสฺมี หิ หเต ตปฺปฏิพฺพธา
 ตสฺส มาตาปีตโรปี หตาเว โหนฺติ.

๓๓๖. เขิญฺเสตีจมานี้เถติ ข้าพเจ้าจะพร้า
 สอนพระองค์ ด้วยวิธีที่พระองค์
 จะพึงมีคตติ ขอพระองค์จงทรง
 เลี้ยงดูมารดาและบิดาทั้งสองนั้น
 ผู้ตาบอดโดยธรรม ข้าพเจ้าเข้าใจ
 ว่า สุขติจะพึงมีแก่พระองค์”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า แก่
 พระราชาโดยเฉพาะ คือ แก่พระราชา
 เท่านั้น. คำว่า ได้ยินว่า พระองค์ทรง
 ทำความผิด ความว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า
 พระองค์ได้ทรงทำความผิดมาก คือได้
 ทรงทำบาปมาก. คำว่า อันเป็นกรรมชั่ว
 ได้แก่ กรรมอันชั่วใด เป็นกรรมอัน
 พระองค์ทรงทำแล้ว พระองค์ได้ทรงทำ
 คือกระทำการกรรมอันชั่วนั้น คือกรรมอัน
 ลามก. คำว่า ผู้หาความประทุษร้ายมิได้
 ได้แก่ ผู้ไม่มีโทษ.

คำว่า มารดาบิดาและบุตร ความว่า
 ชนทั้งสามเหล่านี้ คือมารดาบิดาและบุตร
 อันพระองค์ฆ่าเสียแล้วด้วยลูกศรลูกเดียว,
 เพราะเมื่อสุวรรณสาม อันพระองค์ฆ่า
 แล้ว แม้มารดาและบิดาของสุวรรณสาม
 ผู้เกี่ยวเนื่องกับสุวรรณสามนั้นยอมชื่อว่า
 เป็นผู้อันพระองค์ฆ่าเสียแล้วเทียว.

อนุสิขามิติ สิกฺขาเปมิ อนุสาสิสุสามิ.
โปเสติ สามสุส จาเน ชตุวา สีเนหิ
ปัจจุปฺภูจเปตฺวา สาโม วีย เต อุโ
อนฺธ โปเสหิตี.

คำว่าข้าพเจ้าจะพร่ำสอน ได้แก่ข้าพเจ้า
จะยังพระองค์ให้ศึกษา จักพร่ำสอน
พระองค์. ด้วยคำว่า ขอพระองค์
จงทรงเลี้ยงดู นางเทพธิดาพสุนธรี
ทูลว่า พระองค์จงทรงดำรงอยู่ในฐานะ
สามบัณฑิต เข้าไปตั้งไว้เฉพาะความรัก
ทรงเลี้ยงดูมารดาและบิดา ผู้ตาบอด
ทั้งสองนั้น เหมือนสามบัณฑิต ฉะนั้น.

มณฺเฎหิ สุคติ สียาติ เอวํ ตยา
สุคติเยว คนฺตพฺพา ภวิสฺสตีติ อหิ
มณฺเฎนามิ.

คำว่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่า สุคติจะพึงมี
แก่พระองค์ ความว่า ข้าพเจ้าย่อม
สำคัญว่า สุคติเท่านั้นที่พระองค์ควรถึง
จักมีอย่างนี้.

โส ราชา เทวตาย วจันํ สุตฺวา
"อหิ กิร ตสุส มาตาปิตโร โปเสตฺวา
สคฺคํ คมิสุสามิตี สทฺทหิตฺวา "กี เม
รชฺเชน, เตเยว โปเสสุสามิ"ตี ทพฺหิ
อธิฏฺฐาย พลวปริเทวํ ปริเทวนฺโต
โสภํ ตนุภํ กตฺวา "สุวณฺณสาโม
มโต ภวิสฺสตีติ นานาปฺปเมหิ ตสุส
สรีริ ปุเชตฺวา อุทเกน ปริสิญฺจิตฺวา
ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กตฺวา จตุสุ จาเนสุ
วณฺหิตฺวา เตน ปุริตํ อุทกมฺภุํ อาทาย

พระราชานั้น ทรงสดับคำของนาง
เทพธิดา ทรงเชื่อแล้วว่า "ได้ยินว่า เรา
เลี้ยงมารดาและบิดาของสุวรรณสามแล้ว
จักไปสู่สวรรค์ ทรงตั้งพระหฤทัยมั่นว่า
"ประโยชน์อะไรสำหรับเรา ด้วยราชสมบัติ,
เราจักเลี้ยงดูท่านทั้งสองนั้น ทรงคร่ำ-
ครวญรำพันเป็นกำลัง ทรงทำความโศก
ให้เบาบางแล้ว ทรงดำริว่า "สุวรรณสาม
จักตายแล้ว จึงทรงบูชาสรีระของ
สุวรรณสามด้วยดอกไม้ต่าง ๆ ทรงรดด้วย
น้ำ ทรงทำประทักษิณ ๓ รอบ ทรงไหว้
ในที่ทั้งสี่ ทรงถือหม้อน้ำที่สุวรรณสาม
บรรจุเต็มแล้ว ได้ถึงความโทมัส

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท. ๒๖-๖

โทมนสุสบุปฺตโต ทกฺขินทิสากิมฺโข
ปายาสี. ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตุถา
อาห

๓๓๗. "ส ราชา ปรีเทวิตฺวา
พหุํ การุญฺญสณฺหิตํ
อุทกฺกมฺภมาทาย
ปุกฺกามิ ทกฺขินนามฺโข"ติ.

ปกติยาปี มหาถาโม ราชา ปานียฆฏํ
อาทาย คจฺจนฺโต อสฺสสมปทํ อา-
โกฏฺฏนฺโต วยี ปรีสิตฺวา ทุกฺลปณฺทิตฺสฺส
ปณฺณสาลทวารํ สมฺปาปฺถมิ. ทุกฺล-
ปณฺทิตโต อนฺโต นิสินฺโนว ตสฺส
ปทสทฺทํ สุตฺวา "นายํ สามสฺส
ปทสทฺโท, กสฺส นฺโข"ติ ปุจฺจนฺโต
คาถาทวยมาห.

๓๓๘. "กสฺส นฺ อโส ปทสทฺโท
มนุสฺสสฺเสว อาคโต
เนโส สามสฺส นิคฺโขโส
โก นฺ ตวฺมสิ มาริสฺสา.

๓๓๙. สนฺตํ ทิ สามี วชฺติ
สนฺตํ ปาทานิ เนยฺติ

มุ่งพระพักตร์เฉพาะทิศทักษิณเสด็จไป.
พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศข้อความ
นั้น จึงตรัส(พระคาถาที่ ๔๒) ว่า

๓๓๗. "พระราชานั้น ทรงคร่ำครวญอย่าง
น่าสงสารเป็นอันมาก ทรงถือ
หม้อน้ำ มุ่งพระพักตร์เฉพาะ
ทิศทักษิณ เสด็จลึกลงไป".

แม้ตามปกติ พระราชาเป็นผู้มีกำลังมาก
ถือเอาหม้อน้ำเสด็จเข้าไปสู่อาศรมบท
เป็นดุจกระแทกอาศรมบทให้กระเทือนอยู่
ได้เสด็จไปถึงบรรณศาลาของทุกุลบัณฑิต
แล้ว. ทุกุลบัณฑิตนั่งอยู่ภายใน ได้ยิน
เสียงฝีเท้าของพระเจ้าปิลยักษนั้น คิดว่า
"เสียงนี้ ไม่ใช่เสียงฝีเท้าของสามะ เป็น
เสียงฝีเท้าของใครหนอ" เมื่อจะถาม
จึงได้กล่าวสองคาถาว่า

๓๓๘. "นั่นเสียงฝีเท้าของใครหนอ นี่เป็น
เสียงฝีเท้ามนุษย์ เดินมาเป็นแน่
เสียงฝีเท้านี้เป็นของสามะบุตรเรา
ก็หาไม่ เสียงฝีเท้าของสามะบุตรเรา
ไม่ดัง ดูกรท่านผู้บริบูรณ์ ท่านเป็น
ใครหนอ.

๓๓๙. ก็สามะบุตรเราเดินเบา วางเท้าเบา
เสียงนี้หาใช่เสียงฝีเท้าของสามะ

เนไล สามสส นิคโมไล
โก นุ ตวมสิ มาริสา"ติ.

บุตรเราไม่ เสียงผีเท้าของสามะ
บุตรเราไม่ดัง ดูกรท่านผู้นิรทุกข์
ท่านเป็นใครหนอ".

ตตถ มนุสเสวาติ น อัย สีนพยุคฺชทีปิ-
ยกฺขกีนฺนราทีนํ, อาคจฺจโต ปน
มนุสฺสสฺเสวายํ ปทสฺสทฺเท, เนไล
สามสฺสชาติ. สนฺตํ ทิตฺติ อุปฺสมยฺตุตฺติ
หิ. วชตฺติติ จงฺกมตฺติ เนยตฺติติ
ปติฏฺฐเปตฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ของมนุษย์
แน่ ทุกุลบัณฑิตกล่าวว่า "เสียงผีเท้านี้จะ
เป็นเสียงผีเท้าราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง
ยักษ์ และกินนร ก็หาไม่ได้, แต่เสียงผีเท้านี้
เป็นเสียงผีเท้าของมนุษย์ผู้เดินมา เสียง
ผีเท้านี้ เป็นเสียงผีเท้าของสามะบุตรเรา
ก็มีไซ. คำว่า ก็...เดินเบา ได้แก่ ประกอบ
ด้วยเสียงแผ่วเบา. คำว่า เดิน คือเดิน
จงกรม คำว่า วางเท้า ได้แก่ ตั้งเท้าไว้.

ตี สุตฺวา ราชชา "สจฺหาหิ อตฺตโน
ราชภาวํ อกเถตฺวา มยา ตุมหากํ
ปฺตุโต มาริโต"ติ วกฺขามิ, อิเม มํ
กฺขุณฺณิตฺวา มยา สทฺธิ ฆรฺสวจฺนํ
กเถสฺสนฺนฺติ, อถ เน วิเหเจสฺสสามิ, ตํ
มม อกฺสลํ ภวิสฺสติ, 'ราชา'ติ ปน
วฺตุเต อภายนฺนฺตา นาม นตฺถิ, ตสฺมา
ราชภาวํ ตาว กเถสฺสามิ"ติ จินฺนเตตฺวา
ปานียมาพีเก ปานียฆฺฏํ จเปตฺวา
ปณฺณสาลทฺวาเร จตฺวา อตฺตนา
อาวีกโรนฺโต อาห

พระราชชา ครั้นทรงสดับคำทุกุลบัณฑิต
แล้วทรงดำริว่า "ถ้าเราไม่บอกความ
ที่เราเป็นพระราชชา บอกว่า 'บุตรของท่าน
ทั้งหลาย เราให้ตายแล้ว', ท่านเหล่านี้
จักโกรธเรา แล้วจักกล่าวคำหยาบกับเรา,
เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจักเบียดเบียนท่าน
เหล่านั้น, การเบียดเบียนนั้นจักเป็น
อกุศลแก่เรา, ก็เมื่อเราบอกว่า 'เป็น
พระราชชา', คนทั้งหลายชื่อว่า ไม่กลัว
ยอมไม่มี, เพราะฉะนั้น เราจักบอกความ
ที่เราเป็นพระราชชาก่อน" จึงวางหม้อน้ำไว้
ที่โรงน้ำดื่ม แล้วประทับยืนที่ประตูบรรณ-
ศาลา เมื่อจะทำพระองค์ให้ปรากฏแจ่มแจ้ง
จึงตรัส (พระคาถาที่ ๔๕ - ๔๖) ว่า

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย. ป-ท. ๒๖-๖

๓๔๐. "ราชาหมสมิ กาสินี
 ปิลยกุโชติ มัง วิฑู
 โลภา รฎุจ ปหิตวาน
 มิคเมลล์ จรามิหิ."
๓๔๑. อิสฺสตุเถ จสมิ กุสโล
 ทฬุทรมโมติ วิสุสุโต
 นาโคปิ เม น มุญเจยย
 อาคโต อสุปาทนนุ"ติ.
 ทุกุลปณฺฑิตโตปิ เตน สหุริ
 ปฏิสนฺธาริ กโรนุโต อาห
๓๔๒. "สุวาคตนุเต มหาราช
 อโถ เต อหุวาคตํ
 อิสฺสโรสิ ออนุปฺตโต
 ยํ อธิตฺติ ปเวทย."
๓๔๓. ตินฺนุทูกานิ ปิยาลานิ
 มฐฺเก กาสมาริโย
 ผลานิ ขุฑุทกปฺพานิ
 ฎุณฺช ราช วริ วริ."
๓๔๔. อิทฺมปิ ปานียํ สีตํ
 อาภตํ คิริคพฺภรา
๓๔๐. "ข้าพเจ้าเป็นราชา ของชนชาวกาสิ
 ชนทั้งหลาย รู้จักข้าพเจ้าว่า
 พระเจ้าปิลยักษ ข้าพเจ้าละ
 แว่นแคว้นมา เทียวแสวงหาเนื้อ
 เพราะความโลภ."
๓๔๑. ข้าพเจ้า เป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
 ปราบฏว่าเป็นผู้แม่นยำ หนักแน่น
 แม้ช้าง มาสู่ระยะลูกศรของเรา
 ก็ไม่พียงพันไปได้".
 ฝ่ายทูกุลบัณฑิต เมื่อจะทำปฏิสนฺธาร
 กับพระราชานั้น จึงกล่าว(คาถาที่ ๔๗
 ถึงคาถาที่ ๔๙) ว่า
๓๔๒. "ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์
 เสด็จมาดีแล้ว อนึ่ง พระองค์มิได้
 เสด็จมาร้าย พระองค์ผู้เป็นใหญ่
 เสด็จมาถึงแล้ว ของจงทรงทราบ
 สิ่งที่มีอยู่ในที่นี่."
๓๔๓. ข้าแต่พระราชชา เสิญฺเสวยผล
 มะพลับ ผลมะหาด ผลมะขาง
 และผลหมากเม่า อันเป็นผลไม้
 เล็กน้อย ขอได้ทรงเลือกเสวยแต่
 ผลที่ดี ๆ เกิด."
๓๔๔. ข้าแต่มหาราชเจ้า ของจงทรง
 ดื่มน้ำเย็น อันนำมาจากแม่น้ำ

อิโต ปิว มหาราช
สเจ ตูมิ อภิกงฺขสี^๑ติ.

มีคสัมมตาซึ่งไหลออกจากชอกเขา
ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์".

ตสุสา อตุโธ สัตติคุมพชาตเก
กถิตโต. อธิ ปน คิริคพฺภรชาติ มีคสมมตัม
สนุชฌาย วตฺตัม. ^๑สา หิ คิริคพฺภนฺตรโต
นิกุขฺนุตตา คิริคพฺภรชา ตาตา.^๑

เนื้อความแห่งแม่น้ำมีคสัมมตานั้น
ท่านกล่าวไว้ในสัตติคุมพชาตกแล้ว. แต่
คำว่า ชอกภูเขา ในที่นี้ ท่านกล่าวหมาย
เอาแม่น้ำมีคสัมมตา, เพราะแม่น้ำนั้น
ไหลออกจากระหว่างชอกเขา จึงเกิดเป็น
คิริคพฺภร (ชอกเขา).

เอวณฺเตน ปฏิสฺสนุถาเร กเต รacha
“ปฺตุโต โว มยา มาริตฺติ ปจฺมเมว
วตฺตัม อยฺตฺตัม, อชานนฺโต วยิ กถํ
สมฺภูจฺจาเปตฺวา เกถสฺสามี”ติ จินฺนเตตฺวา
อาห

เมื่อทุกุลบัณฑิตทำปฏิสันถารแล้ว
พระราชาทรงดำริว่า “เราไม่ควรพูดก่อน
ที่เดียวว่า ‘เราฆ่าบุตรของท่านแล้ว’ เราทำ
เหมือนไม่รู้สนทนากันถึงเรื่องอะไร ๆ แล้ว
จึงจักบอก” จึงตรัส (คาถาที่ ๕๐) ว่า

๓๔๕. “นาลํ อญฺฐา วเน ทฺภูจํ
โก นุ โว ผลมาหริ
อนนฺธสฺเสวายํ สมฺมา
นิวาโป มยฺห ขายตี”ติ.

๓๔๕. “ท่านทั้งสองตาบอด ไม่สามารถ
จะเห็นอะไร ๆ ในป่า ใครหนอ
นำผลาผลมา เพื่อท่านทั้งสอง
การเก็บผลาผลไว้โดยเรี่ยบริบถนี้
ปรากฏแก่ข้าพเจ้า เหมือนการเก็บ
ของคนตาดี ฉะนั้น”.

ตตฺถ นาลนฺตี ตฺเมห อญฺฐา
อิมสฺมี วเน กิถฺยจิ ทฺภูจํ น

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไม่
สามารถ ความว่า ท่านทั้งสองตาบอด

^{๑-๑} จ. สา หิ นที คิริคพฺภร นิกุขฺนุตตฺตา
“คิริคพฺภร”เตวว ตาตา.

สมตถา. โโก นุ โว ผลมาหริติ
โก นุ ตมุหากิ ผลาผลมาหริ.

นิวาไปติ ๑ อัย สมมา นเยน อุปาเยน
การณน กโต ขาทิตพพยุตตกานัน
สุปริสุทธานัน ผลาผลานัน นิวาไป
สนุนิจโย. อนนุสเสวาติ อนนุสสุ
วिय มยหนิ ขายติ อุปฏฐาติ.^๑

ตี สุตวา ทกุลปณฺทิตโต "มหาราช
น มยิ มุลผลาผลลํ อหาราม,
ปุตฺโต ปน โน อahrtตีติ ทสฺเสตฺ
คาถาทวยมาห

๓๔๖. "ทหโร ยฺวา นาทิพฺุรหา
สาโม กลฺยาณทสฺสโน
ทิมสฺส เกสา อสิตา
อโถ สุนคฺคเวลฺลิตา.

ไม่สามารถจะเห็นอะไร ๆ ในป่านี้ได้.
คำว่า ใครหนอนำผลามาเพื่อท่าน
ทั้งสอง ความว่า ใครหนอไปนำผลาผลไม้
มาให้ท่านทั้งสอง.

คำว่า การเก็บ ความว่า การเก็บ คือ
การสะสมผลาผลไม้ที่สะอาดดี สมควร
บริโภค อันบุคคลทำแล้วโดยนัย คือโดย
อุบาย ได้แก่ โดยเหตุอันชอบนี้. คำว่า
เหมือน... ของคนตาดี ฉะนั้น ความว่า
การเก็บนั้น เกิด คือปรากฏ แก่เรา
เหมือนคนตาไม่บอด ฉะนั้น.

ทกุลบัณฑิตครั้งได้ฟังพระดำรัสนั้น
แล้วเพื่อจะแสดงว่า "ข้าแต่มหาราชเจ้า
พวกข้าพระองค์ทั้งสอง หาได้นำมูล
ผลาผลมาด้วยตนเองไม่, แต่บุตรนำมา
ให้ข้าพระองค์ทั้งสอง" ดังนี้จึงกล่าวหมวด
สองแห่งคาถา (คือคาถาที่ ๕๑ - ๕๒) ว่า

๓๔๖. "สามะหนฺม่น้อยรูปร่างสันทังดงาม
นำดูผมขของเธอยาวดำ เลื้อยลงมา
มีปลายขนอ่อนขึ้นเบื้องบน.

^{๑-๑} อ. อัย สมมา นเยน อุปาเยน การณน
กโต ขาทิตพพยุตตกานัน ปริสุทธานัน
ผลาผลานัน นิวาไป สนุนิจโย อนนุสสุ
วिय มยหนิ ขายติ ปณฺณายติ อุปฏฐาติ.

๓๔๗. ไส้ หเว ผลมาหริตฺวา
อิตฺ อาทาย กมณฺตุลฺ
นที คโต อุทหาโร
มณฺเฎ น ทูรมาคโต^๑ติ.

ตตฺถ นาทิพฺรหฺมาติ นาทิทิโฆ
นาติรสฺสโส. สฺนคฺคเวลฺลิตาติ สฺนคฺค-
สฺฆาตาย มํสโกฏฺถนโปตฺถนินยา อคฺคา^๑
วีย วินฺตา.

กมณฺตุลฺนุติ สมฺภู. น ทูรมาคโตติ
อิทานิ น ทูริ อาคโต, อาสนฺนุญฺจานํ
อาคโต ภวิสฺสตีติ มณฺเฎนามิติ อตฺถเ.

ติ สุตฺวา ราชา อาห

๓๔๘. "อหนฺติ อวธี สามิ
โย ตฺยหิ ปริจาริโก
ยิ กุมาริ ปเวเทถ
สามิ กุลฺยาณทสฺสนํ.

๓๔๙. ทิมฺสฺส เภสสา อสิตา
อโถ สฺนคฺคเวลฺลิตา

๓๔๗. เอนั้นแหละ นำผลไม้มา ถือ
หม้อน้ำ ออกไปจากที่นี่ ไปสู่มแม่น้ำ
ตักน้ำมา เห็นจะมาใกล้แล้ว
ขอเดชะ".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ฐปร่า่ง
สันทัด ได้แก่ ไม่สูงเกินไป ไม่เตี้ยเกินไป.
คำว่า มีปลายงอนซ้อนขึ้น ความว่า
ผมเลื้อยลงไป ดุจมีปลายงอนซ้อนขึ้นมา
เบื่องบนสยายไปกระทบกับเนื้อ กล่าวคือ
มีปลายผมงอนซ้อนมางาม.

คำว่า หม้อน้ำ คือกระออม. คำว่า
มาใกล้แล้ว ความว่า สามะผู้บุตร บัดนี้
มาใกล้แล้ว อธิบายว่า อาตมาเข้าใจว่า
สามะผู้บุตรจักกลับมา สู่อานที่ใกล้แล้ว.

พระราชฯ ครั้นได้ทรงสดับคำของ
พุกุลบัณฑิตนั้น จึงตรัส(พระคาถาที่
๕๓ - ๕๔) ว่า

๓๔๘. "ข้าพเจ้าได้ฆ่าสามกุมาร ผู้บำรุง
บำเรอท่านเสียแล้ว พระคุณเจ้า
กล่าวถึงสามกุมาร ผู้งดงาม
น่าดูใด.

๓๔๙. ผมของสามกุมารนั้น ยาว ดำ
มีปลายงอน ซ้อนขึ้นเบื่องบน

^๑ น. อคฺค.

เตสุ โโลหิตลิตฺเตสุ
เสติ สาโม มยา หโต"ติ.

สามกุมารนั้น ข้าพเจ้าฆ่าเสียแล้ว
นอนอยู่ที่หาดทราย เปรอะเปื้อน
ด้วยโลหิต".

ตตฺถ อวชิฺนฺติ มิคฺสุสฺส ชิตฺเตน
สเรน วิชฺฌิตฺวา มาเรสี. ปเวเทภาติ
กเถถ. เสตีติ มิคฺสมฺมตฺนทีตีเร
วาลุกาปฺลฺลิเน สยติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้ฆ่า
แล้ว ความว่า ข้าพเจ้าฆ่าสามกุมารแล้ว
เพราะยิงด้วยลูกศรที่ขีดไปเพื่อฆ่าเนื้อ.
คำว่า กล่าวถึง คือพระคุณเจ้าพูดถึง.
คำว่า นอนอยู่ คือนอนอยู่ที่หาดทราย
ณ ริมฝั่งแม่น้ำมิดคัมมตา.

ทฺกุลปณฺทิตฺตฺส ปน อวิหฺุเรยว
ปารีกาย ปณฺณสาลา โหติ. สธา
ตตฺถ นิสินฺนาว รมฺโถว วจันฺติ สุตฺวา
ตี ปวฺตฺตี ภาตฺตูกามา อตฺตโน
ปณฺณสาลโต นิภฺขมิตฺวา รชฺชุกสญฺญา
ทฺกุลปณฺทิตฺตฺส สนฺติกั กฺนฺตฺวา อาห

ก็บรรณศาลาของนางปารีกาตบสสินี
อยู่ใกล้ทูลบัณฑิตตบส. นางนั่งอยู่ใน
บรรณศาลานั้น ได้สดับพระดำรัสของ
พระราชบิดา ครั้นจะรู้เรื่องนั้น จึงออกจาก
บรรณศาลาของตนไปสู่สำนักของทูล
บัณฑิตตบส ด้วยสัญญาณเชือก(สำหรับ
จับก้าวเดินไป). ได้กล่าว (คาถาที่ ๕๕ -
๕๖) ว่า

๓๕๐. "เกน ทฺกุล มนฺเตสิ
'หโต สาโม'ติ วาชิฺนา
'หโต สาโม'ติ สุตฺวาน
หทยํ เม ปเวตฺติ.

๓๕๐. "ข้าแต่ทูลบัณฑิต ท่านพูดอยู่กับ
ใคร ซึ่งบอกว่า เขาฆ่าสามกุมาร
เสียแล้ว ใจของข้าพเจ้าย่อม
หวั่นไหวเพราะได้ยินว่า สามกุมาร
ถูกฆ่าเสียแล้ว.

๓๕๑. อสฺสฺตฺถสฺสเสว ตฺรฺกฺนํ
ปวาลํ มารฺุเตริตี

๓๕๑. กิ่งอ่อนแห่งต้นโพบายอันลมพัดให้
หวั่นไหวแล้ว ฉันใด ใจของข้าพเจ้า

'หโต สาโม'ติ สุตวาน
หทัย เม ปเวธตี"ติ.

ย่อมน้วนไหว เพราะได้ยินว่า
สามกุมารถูกฆ่าเสียแล้ว ฉะนั้น".

ตตถ วาทินาติ "มยา หโต
สาโม"ติ วทนุเตน. **ปวาลนุติ**
องฺกรปลลวํ **มาลฺลเวริทฺนุติ** วาเตน
ปหตํ ฆนุทิตํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ซึ่งบอกว่า**
ได้แก่ บอกอยู่ว่า "เราฆ่าสามกุมารเสีย
แล้ว". คำว่า **กึ่งอ่อน** ได้แก่ หน่ออ่อน.
คำว่า **อันลมหัดให้ห้วนไหวแล้ว** ได้แก่
กึ่งอ่อนถูกลมหัดห้วนไหวแล้ว.

อถ นํ ทุกฺลปณฺชิตโต โอิวทฺนุโต
อาห

ลำดับนั้น ทุกุลบัณฑิตดาบส เมื่อ
จะกล่าวสอนนางปาริกาตาสินี จึง
กล่าว(คาถาที่ ๕๗) ว่า

๓๕๒. "ปาริก กาสีราชายํ
โส สามํ มิคสมฺมเต
โกธสา อฺสุนา วิชฺฌิ
ตฺสฺส มา ปาปมิจฺฉิมฺหา"ติ.

๓๕๒. "ดูกรนางปาริกา ท่านผู้นี้ คือ
พระเจ้ากาสิ พระองค์ยิงสามกุมาร
ด้วยลูกศร ที่แม่น้ำมิคสัมมตา
ด้วยความโกรธ เราทั้งสองอย่า
ปรารถนาบาปต่อพระองค์เลย".

ตตถ **มิคสมฺมเต**ติ มิคมิตฺตสมฺม-
ตานทิตีเร วาลูกาปฺลิเน. **โกธสา**ติ
มิเคสุ อฺปฺปนฺเนน **โกเธน**. **มา**
ปาปมิจฺฉิมฺหาติ ตฺสฺส มยํ อฺโกปี
ปาปี มา อิจฺฉิมฺหา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ณ แม่น้ำ**
มิคสัมมตา ได้แก่ ที่หาดทราย ณ ริมฝั่ง
แม่น้ำมิคสัมมตา. คำว่า **ด้วยความ**
โกรธ คือด้วยความโกรธอันเกิดขึ้นใน
เนื้อทั้งหลาย. คำว่า **เราทั้งสองอย่า**
ปรารถนาบาป คือ เราแม้ทั้งสองอย่า
ปรารถนาบาปต่อพระราชานั้นเลย.

ปุณ ปาริกา อาห

นางปาริกาตาสินี จึงกล่าว (คาถาที่
๕๘) อีกว่า

๓๕๓. "กิจจา ลหุโร ปิโย ปุตโต
โย อนุเช อภี วเน
ตเมกปุตตสมาติมุหิ
กถิ จิตฺตํ น โภปเย"ติ.

ตตถ **สมาติมุหิ** ฆาตเก.

ทกุลปณฺทิตโต อาห

๓๕๔. "กิจจา ลหุโร ปิโย ปุตโต
โย อนุเช อภี วเน
ตเมกปุตตสมาติมุหิ
อโกธํ อาหุ ปณฺทิตา"ติ.

ตตถ **อโกธนฺติ** อโกธนฺตํ. โภโร
นาม นิรยสํวตฺตนิโก, ตสฺมา ตํ โภธํ
อกตฺวา ปุตตสมาตกมุหิ อโกโรเยว
กาตพฺโพติ ปณฺทิตา อาหุ กถนฺติ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา เต อุโภหิ
หตฺถเอหิ อูริ ปหริตฺวา มหาสตุตฺตสฺส

๓๕๓. "บุตรสุดที่รักหาได้โดยยาก ได้
เลี้ยงเราทั้งสองผู้ตาบอด อยู่ในป่า
ใครจะไม่ยังจิตให้โกรธ ในบุคคล
ผู้ฆ่าบุตรสุดที่รัก คนเดียวนั้นได้
อย่างไร".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ในบุคคล**
ผู้ฆ่า ได้แก่ บุคคลผู้ฆ่าบุตร.

ทกุลปณฺทิตได้กล่าว (คาถาที่ ๕๙) ว่า

๓๕๔. "บุตรสุดที่รัก หาได้โดยยาก ได้
เลี้ยงเราทั้งสองผู้ตาบอด อยู่ในป่า
บัณฑิตทั้งหลาย สรรเสริญคน
ผู้ไม่โกรธในบุคคลผู้ฆ่าบุตรสุดที่รัก
คนเดียวนั้น".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **คนผู้ไม่**
โกรธ ได้แก่บุคคลผู้ไม่โกรธอยู่. ชื่อว่า
ความโกรธเป็นเหตุให้เป็นไปพร้อมในนรก,
เพราะเหตุนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อม
สรรเสริญ. คือย่อมกล่าวว่า (ยกย่อง) ว่า
บุคคลพึงทำความไม่โกรธในคนผู้ฆ่าบุตร
สุดที่รักได้ เพราะไม่ทำความโกรธนั้น
นั่นเอง.

ก็แลดาบสและดาบสินีนั้น ครั้นกล่าว
อย่างนี้แล้ว ก็เอามือทั้งสองทาบอก

คุณ วรรณตวา ภูสี^๑ ปริเทวีสุ.

พรรณนาคุณของพระมหาสัตว์ คร่ำครวญ
แล้วบอຍ ๗.

อถ เน ราชา สมสุสาเสนุโต อาห

ลำดับนั้น พระเจ้าปิลยักษ เมื่อจะทรง
ปลอบใจดาบสและดาบสินีนัน จึงตรัส
(พระคาถาที่ ๖๐ - ๖๒) ว่า

๓๕๕. "มา พาพหิ ปริเทเวถ
 'หโต สาโม'ติ วาทีนา
 อหิ กมุมกโร หุตวา
 ภริสุสามิ พุรหาวเน.

๓๕๕. "เพราะข้าพเจ้ากล่าวว่่า ข้าพเจ้า
ฆ่าสามกุมารเสียแล้ว พระคุณเจ้า
ทั้งสอง อย่าคร่ำครวญให้มากไป
เลย ข้าพเจ้าจักยอมทำงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่.

๓๕๖. อีสสุตเถ จสุมิ กุสโล
 ทพฺหมเมติ วิสุสุโต
 อหิ กมุมกโร หุตวา
 ภริสุสามิ พุรหาวเน.

๓๕๖. ข้าพเจ้า เป็นผู้ฉลาดในธนูศิลป์
ปรากฏว่่า แม่นยำ หนักแน่น
ข้าพเจ้าจักยอมทำงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่.

๓๕๗. มิคานํ วิฆาสมเนวสํ
 วนมูลผลานิ จ
 อหิ กมุมกโร หุตวา
 ภริสุสามิ พุรหาวเน"ติ.

๓๕๗. ข้าพเจ้าจักแสวงหาสิ่งของ ที่เป็น
เดนของฝูงเนื้อ และมูลมันผลไม้
ในป่า ยอมทำงานเลี้ยงดู
พระคุณเจ้าทั้งสองในป่าใหญ่".

ตตถ วาทีนาติ ตุมะห "หโต
สาโม"ติ วทนุเตน มยา สทุธิ "ตยา
โน เอวํ คุณสมฺปนฺโน ปุตฺโต มาริโต,

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่่า เพราะ
...กล่าวว่่า พระราชาตรัสว่่า ผู้เป็นเจ้าของ
ทั้งสองได้กล่าวว่่าเป็นต้นว่่า "บุตรผู้
สมบูรณ์ด้วยคุณเห็นปานนี้ของเราทั้งสอง

^๑ จ. ภูสี.

อิทานิ โก อเมห ภริสฺสตี”ติ อาทิ นิ
วจฺนานิ วตฺวา มา พาฬุหิ ปรีเทเวถ,
อหิ ตุมฺหากิ กมฺมกโร หุตฺวา สาโม
วีย ตุมฺห ภริสฺสามิตี.

เอวํ วตฺวา ราชา “ตุมฺห มา
จินฺตยิตถ น มยุหิ รชฺเชนตฺถ, อหิ
โว ยาวซีว ภริสฺสามิ”ติ เต อสุสาเสสิ.
อถ เตปิ รญฺญา สทฺธิ สลฺลปนฺตา
อาหํสุ

๓๕๘. “เนส ธมฺโม มหาราช
เนตฺติ อเมหฺสุ กปฺปติ
ราชา ตวมฺสิ อมฺหากิ
ปาเท วญฺทาม เต มยฺนุ”ติ.

ตตฺถ ธมฺโมติ สภาโว การณิ
วา. เนตฺติ กปฺปตีติ เอตฺติ ตว

อันพระองค์มาแล้ว, บัดนี้ ใครจักเลี้ยง
ข้าพระองค์ทั้งสอง” อย่าคร่ำครวญกับ
ข้าพเจ้าผู้กล่าวว่า “สามกุมาร ข้าพเจ้า
ฆ่าเสียแล้ว” ให้มากไปเลย ข้าพเจ้า
จักเป็นผู้ทำการงานเพื่อผู้เป็นเจ้าของทั้งสอง
จักเลี้ยงท่านทั้งสอง เหมือนสามกุมาร
ฉะนั้น.

พระราช ครั้นตรัสอย่างนั้นแล้ว
จึงทรงปลอบดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น
ให้เบาใจว่า “พระคุณเจ้าทั้งสองอย่าวิตก
ไปเลย, ข้าพเจ้าไม่ต้องการราชสมบัติ,
ข้าพเจ้าจักเลี้ยงดู พระคุณเจ้าทั้งสอง
ตลอดชีวิต”. ลำดับนั้น ดาบสและดาบสินี
แม้ทั้งสองนั้น เมื่อสนทนากับพระราช
จึงกล่าว(คาถาที่ ๖๓) ว่า

๓๕๘. “ดูกรมหาราชเจ้า เหตุนี้ไม่สมควร
การทรงทำการงานนั้น ไม่สมควร
ในอาตมาทั้งสอง พระองค์เป็น
พระราชของอาตมาทั้งสอง อาตมา
ทั้งสอง ขอถวายบังคมพระยุคลบาท
ของพระองค์”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เหตุ ได้แก่
สภาพหรือเหตุการณ์. คำว่า การทรง
ทำการงานนั้นไม่สมควร ความว่า
การทรงทำการงานแห่งท่านนั้น ไม่สมควร

กมุทกรณ อเมหสุ น กปฺปติ น โสภติ
น ปฏฺฐิปปิ.

ปาเท วนฺทาม เตติ อิทฺมฺปน เต
ปพฺพชิตฺตฺลึงฺเค จิตฺตปิ ปุตฺตโสเกน
สมพฺภาหตฺตตาย เจว นินฺตมานตตาย
จ วทีสุ. “รณฺโณ วิสุสาลํ อุปฺปาเทตฺ
เอวมาหํสูติ วทนฺติ.

ตี สุตฺวา ราชฯ อติวีย ตฺลิตฺวา
“โอโห อจฺจริยํ, เอวํ โทสการเก
นาม มยิ อิเมสํ ผุสฺสวจนมตฺตมฺปิ
นตฺถิ, ปคฺคยฺหนฺตฺติเยว มมฺน”ติ
จินฺเตตฺวา เอวํ อห

๓๕๙. “ธมฺมํ เนสาท ภณฺถ
กตฯ อปฺจิตฺตี ตยา
ปีตา ตฺวมฺลึ อมฺหากํ
มาตา ตฺวมฺลึ ปารีเก”ติ.

คือไม่งาม ได้แก่ ไม่เหมาะสมในอาตมา
ทั้งสอง.

คำว่า อาตมาทั้งสอง ขอถวายบังคม
พระยุคลบาทของพระองค์ ความว่า
ก็ดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น แม้ดำรง
อยู่ในเพศบวรพชิต ได้กล่าวคำดังนี้
เพราะความเป็นผู้อันความโศกเพราะบุตร
ครอบงำแล้ว และเพราะความเป็นผู้
ปราศจากมานะ. อาจารย์บางพวก
กล่าวว่า “ดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น
กล่าวอย่างนี้ เพื่อจะยังความคุ่นเคย
ให้เกิดขึ้นแก่พระราชา.

พระราชาครั้งทรงสดับคำนั้นแล้ว
ทรงยินดีเหลือเกิน ทรงจินตนาการว่า
“โอ น้าอัศจรรย, ดาบสและดาบสินี
เหล่านี้ ไม่มีแม้เพียงการกล่าวคำหยาบ
ในเรา ผู้ทำประทุษร้ายถึงเพียงนี้ กลับ
ยกย่องเราเสียอีก จึงตรัส (พระคาถา
ที่ ๖๔) อย่างนี้ว่า

๓๕๙. “ข้าแต่ท่านผู้เชื้อชาติเนสาทะ พระ-
คุณเจ้ากล่าวเป็นธรรม พระคุณเจ้า
บำเพ็ญการถ่อมตน ขอพระคุณเจ้า
จงเป็นบิดาของข้าพเจ้า ข้าแต่
นางปารีกา ขอพระคุณเจ้าจงเป็น
มารดาของข้าพเจ้า”.

ตตถ ตยาดิ เอเกกั วทนุโต เอวมาห. ปิตาดิ ตาด ทุกุลปนุชิต อชชโต ปฏจาย ตูวิ มยหิ ปิตุฏจाने दिग्गुज, อम्म ปาrige ตูวิปี मे मात्तुजाने दिग्गुज, ओहि पन वो पुत्तत्तसुत्त सामसुत्त ज्ञाने जत्तवा पात्तโรवनातिनि सप्तपทिकज्जानि गरिसुत्तामी, मं राखाति असल्लुकुखेटुवा सामे विย सल्लुकुखेटाति.

เต อญชลี ปคฺคยห วนุทิตฺวา "มหาราช อมฺหากิ ตว กम्मกรณนิกิจจันตฺถิ, อปีจ โข ปน มหาราช โน ยญฺจิจิโกฏฺฐิ คเหตุวา เนตฺวา สามํ ทสฺเสหิ"ติ ยาจฺนุตฺตา คาถาทวยมาหิสฺสุ

๓๖๐. "นโม เต กาสีราชตฺถุ
นโม เต กาสีวฑฺฒน

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พระคุณเจ้า พระราชาเมื่อตรัสกะดาบสคนหนึ่ง ๆ ได้ ตรัสอย่างนี้. คำว่า เป็นบิดา พระราชา ตรัสว่า ข้าแต่พ่อทูลภักดิ์ตั้งแต่วินนี้ไป ท่านจงดำรงอยู่ในฐานะเป็นบิดาของข้าพเจ้า, ข้าแต่แม่ปาริกาท่านจงดำรงอยู่ในฐานะเป็นมารดาของข้าพเจ้า, ส่วนข้าพเจ้าก็จักดำรงอยู่ในฐานะของสามกุมารผู้เป็นบุตรของท่านทั้งสอง จักทำกิจทุกอย่างมีล้างเท้าเป็นต้น, ท่านทั้งหลายอย่าถือข้าพเจ้าว่าเป็นพระราชา จงถือ เป็นเหมือนสามกุมาร ฉะนั้นเกิด.

ดาบสและดาบสนีทั้งสองนั้น ประคอง อัญชลีไหวแล้ว ทูลวิงวอนว่า "ข้าแต่ มหาราชเจ้า กิจคือการทำงานของ พระองค์ เพื่ออาตมาทั้งสองไม่มี, ข้าแต่ มหาราชเจ้า แต่ว่าขอพระองค์ทรง จับปลายไม้เท้า นำอาตมาทั้งสองไปหา สามกุมารเกิด" จึงกล่าวสองคาถา (ที่ ๖๕, ๖๖) ว่า

๓๖๐. "ข้าแต่พระเจ้ากาสิ อาตมาทั้งสอง ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่ พระองค์ผู้เป็นมิ่งขวัญของชาวกาสิ อาตมาทั้งสองขอนอบน้อม แต่ พระองค์ อาตมาทั้งสองขอ

อณฺชลิเนเต ปคฺคณฺหาม
ยาว สามานูปาปย

ประคองอัญชลิแต่พระองค์ ขอ
พระองค์ได้โปรดพาอาตมาทั้งสอง
ไปให้ถึงที่ที่สามกุมารนอนอยู่เกิด.

๓๖๑. ตสฺส ปาเท สมฺชฺชุนฺตา
มฺขณฺจ ภูชฺทสฺสนํ
สํสุมฺภามาณา อตฺตานิ
กาลมาคมยามเส"ติ.

๓๖๑. อาตมาทั้งสองจะสัมผัสเท้าทั้งสอง
และดวงหน้าอันงดงาม ผุดผ่อง
ของเธอ และจะทรมานตนให้ถึง
กาลกิริยา".

ตตฺถ ยาว สามานูปาปฺยาติ ยาว
สาโม ยตฺถ, ตตฺถ อเมห อฺนุปาปย.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ไปให้ถึง**
ที่ที่สามกุมารนอนอยู่เกิด ความว่า
สามกุมารอยู่สถานที่ใด พระองค์โปรด
พาอาตมาทั้งสองไปให้ถึงสถานที่นั้นเกิด.

ภูชฺทสฺสนนฺติ สามํ กฺลฺยาณทสฺสนํ
อภิวูปี ปาสาทิกํ. สํสุมฺภามาณาติ
ไปเถนฺตา. กาลมาคมยามเสติ กาลกิริยํ
กริสฺสาม คมิสฺสาม.

คำว่า **อันงดงามผุดผ่อง** ความว่า
สามกุมารผู้งดงามน่าชม คือรูปร่าง ได้แก่
น่าเลื่อมใส. คำว่า **จะทรมาน** ได้แก่
จะทุบตี(ตน). คำว่า **ให้ถึงกาลกิริยา**
ได้แก่ จักทำกาลกิริยา คือจักถึงกาลกิริยา.

เตสํ เอวํ กเถนฺตานิณฺเวว สุริโย
อตฺตงฺคโต. อถ ราชา "สจฺหา อิทาเนว
อิม อฺนุเช ตตฺถ เนสฺสามิ, ตํ
ทิสฺวาเว เตสํ หทยํ ผลิสฺสฺสติ, อิติ
ติณฺณมฺปิ เตสํ มตฺกाले อหํ นิรย

เมื่อพระเจ้ากาสิกราช กับดาบสและ
ดาบสินีเหล่านั้นสนทนากันอยู่อย่างนี้
นั่นแล ดวงอาทิตย์ได้อัสดงแล้ว. ลำดับนั้น
พระราชาทรงดำริว่า "ถ้าเราจักนำท่าน
ทั้งสองผู้ตบอดนี้ไปในสำนักสุวรรณสาม
กุมารนั้น ในบัดนี้ไซ้, ดวงหทัยของ
ดาบสทั้งสองนั้นก็จักแตก เพราะเห็น
สุวรรณสามผู้บุตรนั้น, เราเชื่อว่าเป็นผู้
นอนในนรกทีเดียว ในกาลที่ท่านทั้งสาม

นิปนฺโนเยว นาม, ตสฺมา เตสํ คนฺตุ
น ทสฺสามีติ จินฺตเตจฺวา จตฺสฺโส
คาถาโย อภาสิ

เหล่านั้น ตายแล้วด้วยประการฉะนี้
เพราะเหตุนั้น เราจักไม่ให้อาบสทั้งสอง
นั้นไป" ได้ตรัสสี่พระคาถา (คือที่ ๖๗ -
๗๐) ว่า

๓๖๒. "พฺรหา วาพฺมิดากิณฺณํ
อากาสนนฺตํ ทิสฺสตี
ยตฺถ สาโม หโต เสตี
จฺนุโหว ปติโต ฉมา.

๓๖๒. "สามกุมารถูกฆ่า นอนอยู่ที่ป่าไผ่
ดูจุดดวงจันทร์ตกลงเหนือแผ่นดิน
ปานนั้นเป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วย
พาลมฤค ปรากฏเหมือนที่สุด
อากาศ.

๓๖๓. พฺรหา วาพฺมิดากิณฺณํ
อากาสนนฺตํ ทิสฺสตี
ยตฺถ สาโม หโต เสตี
สุริโยว ปติโต ฉมา.

๓๖๓. สามกุมารถูกฆ่า นอนอยู่ที่ป่าไผ่
ดูจุดดวงอาทิตย์ตกลงเหนือแผ่นดิน
ปานนั้นเป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วย
พาลมฤค ปรากฏเหมือนที่สุด
อากาศ.

๓๖๔. พฺรหา วาพฺมิดากิณฺณํ
อากาสนนฺตํ ทิสฺสตี
ยตฺถ สาโม หโต เสตี
ปัสฺสนา ปรีกฺขณฺจิตฺโต.

๓๖๔. สามกุมารถูกฆ่า นอนอยู่ที่ป่าไผ่
เปื้อนด้วยฝุ่นละออง ปานนั้นเป็น
ป่าใหญ่ ชุกชุมด้วยพาลมฤค
ปรากฏเหมือนที่สุดอากาศ.

๓๖๕. พฺรหา วาพฺมิดากิณฺณํ
อากาสนนฺตํ ทิสฺสตี
ยตฺถ สาโม หโต เสตี
อิธฺว วสฺถสฺสเม"ติ.

๓๖๕. สามกุมารถูกฆ่า นอนอยู่ที่ป่าไผ่
ปานนั้นเป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วย
พาลมฤค ปรากฏเหมือนที่สุด
อากาศ พระคุณเจ้าทั้งสองจงอยู่
ในอาศรมนี้เถิด".

ตตถ พุรหาติ อจจุคคตฺติ.
อากาศนฺตฺนุติ เอตํ เอว วณฺํ อากาศสฺส
อนฺโต วีย หุตฺวา ปทิสฺสติ ปณฺณายติ.
อถวา. อากาศนฺตฺนุติ อากาศมานํ
ปกาสมานนฺติ อตฺถโ.

จมาติ จมายํ, ปจฺวียนฺติ อตฺถโ.
จมนฺติปี ปาโจ, ปจฺวียํ ปติโต
วียาติ อตฺถโ. ปริกฺกณฺจฺโตติ ปริกฺกณฺโณ,
ปฺลิวฺจฺโต"ติ อตฺถโ.

อถ เต อตฺตโน พาลมิกานํ
ภยาภาวํ ทสฺเสตฺถุ คธามาหฺสู

๓๒๖. "ยทิ ตตฺถ สหฺสฺसानิ
สฺตานิ นฺหุตฺตานิ จ
เนวมุหากํ ภยํ โกจิ
วเน วาเพฺสฺ วิชฺชตี"ติ.

ตตฺถ โกจฺตี อิมฺสฺมี วเน กตฺถจ
เอกฺสฺมี ปเทเสปี อมุหากํ วาเพฺสฺ
ภยฺนฺนาม นตฺถีติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ป่าใหญ่
ได้แก่ ป่าที่ขึ้นไปสูง. คำว่า ที่สุดอากาศ
ความว่า ป่านั้นแหละ ใคร ๆ ย่อมเห็น คือ
ย่อมปรากฏเป็นเหมือนที่สุดแห่งอากาศ.
อีกอย่างหนึ่ง. คำว่า ที่สุดอากาศ อธิบาย
ว่า (ป่านั้น) มีช่องว่าง ปรากฏอยู่.

คำว่า เหนือแผ่นดิน ได้แก่ เหนือ
พื้นดิน. อธิบายว่า บนแผ่นดิน. บาลีว่า
จมี ดังนี้ก็มีบ้าง, อธิบายว่า เหมือน
ตกไปบนแผ่นดิน ฉะนั้น. คำว่า เปรอะ-
เปื้อน ได้แก่ เรี่ยราดแล้ว อธิบายว่า
พัวพันแล้ว".

ลำดับนั้น ดาบสทั้งสอง ได้กล่าว
คาถา(ที่ ๗๖) เพื่อแสดง ความที่ตนไม่กลัว
พาลมฤคว่า

๓๒๖. "ถ้าในป่านั้นจะมีพาลมฤค นักร้อย
นับพัน และนับหมื่นไร่ อาตมา
ทั้งสอง ไม่มีความกลัวในพาลมฤค
ทั้งหลายในป่าไหน ๆ เลย".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไหน ๆ
ทุกุลดาบสกล่าววว่า "ขึ้นชื่อว่า ความกลัว
พาลมฤคทั้งหลาย ของอาตมาทั้งสอง
ย่อมไม่มีในป่านี้ คือแม้ในประเทศใด
ประเทศหนึ่ง".

อถ ราชา เตปิ ปฏิพาหิตุ
อสุโกนุโต หตุเถสุ คเหตุวา ตตุถ
เนสิ. ตมตถุํ ปกาเสนุโต สตุถา อาห

๓๖๗. "ตโต อนุธานมาทาย
กาสิราชา พุทธาวเน
หตุเถ คเหตุวา ปุกคามิ
ยตุถ สาโม หโต อนุ"ติ.

ตตุถ ตโตติ ตทา. อนุธานนุติ
อนุเถ. อนุติ อโหสิ. ยตุถาติ ยสุมิ
จาเน โส นิปนุโน, ตตุถ เต
เนสิ"ติ อตุถ.

เนตุวา จ ปน ตสุส สนุติเก
จเปตุวา "อัย โว ปตุโต"ติ อาจิกุชิ.
อถสุส ปิตา สีสํ อุกุชิปิตวา มาตา
ปาเท อตุตโน องเก กตุวา นิสีทิตวา
วิลปิสุ. ตมตถุํ ปกาเสนุโต สตุถา
อาห

ลำดับนั้น พระเจ้าปิลยักษ์ เมื่อไม่
สามารถจะทรงห้ามดาบสแม่ทั้งสองนั้น
จึงทรงจูงมือนำไป ที่สำนักสุวรรณสาม-
กุมารนั้น. พระศาสดาเมื่อจะประกาศ
ข้อความนั้น จึงตรัส(พระคาถาที่ ๗๒) ว่า

๓๖๗. "ในกาลนั้น พระเจ้ากาสิ ทรงพา
ดาบสทั้งสองผู้ดาบอด ไปในป่า
ใหญ่ ทรงจูงมือดาบสทั้งสอง
ไปในที่ที่สามกุมารถูกฆ่า".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในกาล
นั้น ได้แก่ ในเวลานั้น. คำว่า ผู้ดาบอด
ได้แก่ ผู้ตาบอด. คำว่า ได้เป็นแล้ว คือ
ได้ฆ่าแล้ว. คำว่า ในที่ที่ อธิบายว่า
สุวรรณสามกุมารนอนแล้วในสถานที่ใด,
พระราชพา ทรงนำดาบสทั้งสองไปในสถานที่
ที่นั้น".

ก็แล พระราชาครั้งทรงนำ (ดาบส
ทั้งสอง) ไปแล้ว ก็ประทับยืนอยู่ที่ใกล้
สุวรรณสามกุมารนั้นแล้ว จึงตรัสบอกว่า
"นี่บุตรของพระคุณเจ้าทั้งสอง". ลำดับนั้น
ดาบสผู้บิดาของสุวรรณสามกุมาร ก็
ซ่อนศีรษะพระมหาสัตว์ไว้บนตักของตน
ดาบสนี้ผู้มารดา ก็ยกเท้าของพระมหาสัตว์
วางไว้บนตักของตนแล้ว นั่งปนรำพัน.
พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศข้อความนั้น
จึงตรัส(พระคาถาที่ ๗๓ ถึง ๘๕) ว่า

๓๖๘. ทิสฺวาน ปติตฺติ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺณจิตฺตํ
 อปฺปิทุหิ พุรฺหารณฺเณ
 จนฺทว ปติตฺติ ฉมา.
๓๖๘. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารนอน
 เป็นอนฝุ่นละออง ถูกทิ้งอยู่ในป่า
 ใหญ่ ดังดวงจันทร์ ตกอยู่เหนือ
 แผ่นดิน ฉะนั้น.
๓๖๙. ทิสฺวาน ปติตฺติ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺณจิตฺตํ
 อปฺปิทุหิ พุรฺหารณฺเณ
 สุริยํ ปติตฺติ ฉมา.
๓๖๙. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้บุตร
 นอนเป็นอนฝุ่นละออง ถูกทิ้งอยู่
 ในป่าใหญ่ ดังดวงอาทิตย์ ตกอยู่
 เหนือแผ่นดิน ฉะนั้น.
๓๗๐. ทิสฺวาน ปติตฺติ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺณจิตฺตํ
 อปฺปิทุหิ พุรฺหารณฺเณ
 กลฺลนํ ปรีเทวฺยํ.
๓๗๐. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมารผู้เป็น
 บุตรนอนเป็นอนฝุ่นละออง ถูกทิ้ง
 อยู่ในป่าใหญ่ ก็คร่ำครวญ
 นำสงสารนัก.
๓๗๑. ทิสฺวาน ปติตฺติ สามํ
 ปุตฺตํ ปัสฺสุณฺณจิตฺตํ
 พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทํ
 อรมฺโม กิร โภ อิติ.
๓๗๑. ดาบสทั้งสอง เห็นสามกุมาร ผู้
 เป็นบุตร นอนเป็นอนฝุ่นละอองอยู่
 ประคองแขนทั้งสองขึ้น คร่ำครวญ
 ว่า ผู้เจริญ ได้ยินว่า ความไม่
 เป็นธรรม ย่อมเป็นไปในโลกนี้.
๓๗๒. พาฬุหิ โข ตฺวํ ปมตฺโตสิ
 สาม กลฺยาณทสฺสน
 โย อชฺชเววฺคเต กาเล
 น กิณฺจิมภิปาสสิ.
๓๗๒. ดูกรลูกสามะ ผู้งดงามนำดู
 เจ้ามัวเมามากนักแล ไม่พูดอะไรๆ
 ในเมื่อกาลล่วงไปแล้ว อย่างนี้
 ในวันนี้.
๓๗๓. พาฬุหิ โข ตฺวํ ปทิตฺโตสิ
 สาม กลฺยาณทสฺสน
๓๗๓. ดูกรลูกสามะ ผู้งดงามนำดู
 เจ้าเคลิบเคลิ้มมากนักแล ไม่พูด

- โย อชฺชเวรฺกฺคเต กาเล
น กิณฺณจิมภิกาสฺสि.
๓๗๔. พาฬุหิ โข ตฺวํ ปกฺขุโธสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกฺคเต กาเล
น กิณฺณจิมภิกาสฺสิ.
๓๗๕. พาฬุหิ โข ตฺวํ ปสฺสุโตสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกฺคเต กาเล
น กิณฺณจิมภิกาสฺสิ.
๓๗๖. พาฬุหิ โข ตฺวํ วิมโนสิ
สาม กฺลฺยาณทสฺสน
โย อชฺชเวรฺกฺคเต กาเล
น กิณฺณจิมภิกาสฺสิ.
๓๗๗. ขมฺภุ วฺลฺลินํ ปัสฺสคตํ
โกทานิ สณฺุสเปสฺสติ
สาโม อยํ กาลกโต
อนฺุธานํ ปฺริจาริโก.
๓๗๘. โก โน สฺมมฺชฺชนาทาย
สฺมมฺชฺชิสฺสติ อสฺสมํ
สาโม อยํ กาลกโต
อนฺุธานํ ปฺริจาริโก.
๓๗๙. โกทานิ นหาปยิสฺสติ
สีเตนฺุณฺุทเทณ ๑
- อะไร ๆ ในเมื่อกาลล่วงไปแล้ว
อย่างนี้ ในวันนี้.
๓๗๔. ดูกรลูกสามะ ผู้งดามนำดู เจ้า
ขัดเคืองมากนักแล ไม่พูดอะไร ๆ
ในเมื่อกาล ล่วงไปแล้วอย่างนี้
ในวันนี้.
๓๗๕. ดูกรลูกสามะผู้งดามนำดู เจ้าช่าง
หลับเอาเสียจริง ๆ ไม่พูดอะไร ๆ
ในเมื่อกาล ล่วงไปแล้วอย่างนี้
ในวันนี้.
๓๗๖. ดูกรลูกสามะผู้งดามนำดู เจ้าเป็น
ผู้มีใจเลือนลอยเสียจริง ๆ ไม่พูด
อะไร ๆ ในเมื่อกาลล่วงไปแล้ว
อย่างนี้ ในวันนี้.
๓๗๗. บัดนี้ ใครเล่าจักชำระชฎา อัน
หม่นหมองเป็นฝุ่นละออง ลูกสามะ
นี่ เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.
๓๗๘. ใครเล่า จักจับไม้กวาด กวาด
อวธรรมของเราทั้งสอง ลูกสามะนี่
เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.
๓๗๙. บัดนี้ ใครเล่าจักจัดน้ำเย็นและ
น้ำร้อน มาให้เราทั้งสองอาบ

สาโม อภัย กาลกโต
อนุชานัน ปริจาริกโก.

ลูกสามะนี่ เลี้ยงดูเราทั้งสอง
ผู้ตาบอด มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว.

๓๔๐. โกทานิ โภชยิสฺสตี
วณฺมุลผลานิ จ
สาโม อภัย กาลกโต
อนุชานัน ปริจาริกโก"ติ.

๓๔๐. บัดนี้ ใครเล่าจะให้เราบริโภค
เหงำมันและผลไม้ในป่า ลูกสามะนี่
เป็นผู้เลี้ยงดูเราทั้งสอง ผู้ตาบอด
มาทำกาลกิริยาเสียแล้ว".

ตตฺถ อปวิทฺถนฺตึ นีรตฺถกั
จฺจทฺทิกั. อธฺมโม กิร โภ อิตฺติ
อยุตฺตํ กิร โภ อชฺช อิมสฺมี โลกเ
วตฺตติ. ปมตฺโตติ ติกฺขิณฺสุรํ ปิวิตฺวา
วีย ปมตฺโต ปมาทํ อาปนฺโน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ถูกทิ้งอยู่
ได้แก่ ไม่มีประโยชน์ ถูกเขาทิ้งไว้ (ในป่า
ใหญ่). คำว่า ผู้เจริญ ได้ยินว่า ความไม่
เป็นธรรมย่อมเป็นไปในโลกนี้ ความว่า
ผู้เจริญ ได้ยินว่า เหตุไม่สมควรย่อมเป็นไป
ในโลกนี้ ในวันนี้. คำว่า เป็นผู้มัวเมา
ความว่า (เจ้า) เป็นผู้มัวเมาเหมือนบุคคล
ดื่มสุรามึรสเข้ม ถึงความประมาทแล้ว.

ปทิตฺโตติ ทปฺปิโต. วิมฺโนติ ฐตฺตโกสิ
ชาโต. สพุทฺธิ วิลาปวเสน ภณฺนฺตึ.
ชฺฎฺถนฺตึ ตาต อมฺหากํ ชฺฎฺถามณฺทลั
วลินฺนิ.

คำว่า เคลิบเคลิ้ม ได้แก่ วางเฉย. คำว่า
เป็นผู้มีใจเลือนลอย คือเจ้าเป็นนักเลง.
ตาบอดทั้งสอง ย่อมกล่าวคำทั้งหมดด้วย
อำนาจความคร่ำครวญรำพัน. คำว่า ชฎา
ความว่า พ่อ มณฑลชฎาอันหม่นหมอง
ของเราทั้งสอง.

ปัสฺสคตฺตฺนฺตึ ยทา อากุลํ มลคฺคหิตํ
ภวิสฺสตี. โกทานีติ อิทานิ ตทา ตํ
อชฺชุกํ โภ สณฺจเปสฺสตี โสเธตฺวา
อชฺชุกํ ภวิสฺสตี.

คำว่า เปื่อนฝุ่นละออง ได้แก่ ชฎาอัน
อาภูลถูกมลทินจับแล้ว จักมีในกาลใด.
คำว่า บัดนี้ใครเล่า ความว่า บัดนี้คือ
ในกาลนั้น ใครเล่าจักชำระชฎานั้น ได้แก่
จักทำชฎาให้สะอาดตรง.

๐
๑
๒
๓
๔
๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

อดสูส มาตา พหุวิลาปี วิลาปนุตี
 ตสูส อูเว หตุถิ จเปตฺวา สนฺดาปํ
 อุปฺธาเรนฺตี “ปุตฺตสูส เม สนฺดาปํ
 ปวตฺตเตว, วิสเวเคน วิสญฺญิตํ
 อาปนฺโน ภวิสฺสตี. นิพฺพิสภาวตฺถาย
 อสูส สจฺจกิริยํ กริสฺสามิ”ติ จินเตตฺวา
 สจฺจกิริยํ อกาสิ. ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต
 สตุถา อาห

ลำดับนั้นมารดาของพระโพธิสัตว์
 เมื่อบ่นเพื่อเป็นอันมาก ก็วางมือลงบน
 ทรวงอกของพระโพธิสัตว์นั้น พิจารณาดู
 ความอบอุ่น คิดว่า “ความอบอุ่นแห่ง
 บุตรของเรายังเป็นไปอยู่, สามะบุตร
 ของเราจักถึงความสลบด้วยกำลังยาพิษ,
 เราจักทำสังจกิริยา แก่บุตรของเรา
 เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นผู้ไม่มีพิษ”
 ได้ทำสังจกิริยาแล้ว. พระศาสดา เมื่อ
 จะทรงประกาศข้อความนั้น จึงตรัส
 (พระคาถา ที่ ๘๖ - ๙๓) ว่า

๓๘๑. ทิสฺวาน ปตฺติํ สามํ
 ปุตฺตํ ปิสฺสุณฺนจิตํ
 อญฺญิตา ปุตฺตโสเคน
 มาตา สจฺจํ อภาสภ

๓๘๑. มารดาผู้สะอึกสะอื้นด้วยความโศก
 เพราะบุตร ได้เห็นสามะผู้บุตรนอน
 เกลือกเปื้อนฝุ่นละอองอยู่ ได้กล่าว
 สังจกิริยาว่า

๓๘๒. เยน สจฺเจนยํ สาโม
 ธมฺมจารี ปฺเร อหุ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสิํ สามสฺส หญฺญตฺ.

๓๘๒. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มักติประพฤติ-
 ธรรมมาแต่ในกาลก่อน ด้วย
 สังจวาจาใด ด้วยสังจวาจານี้ ขอ
 พิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๘๓. เยน สจฺเจนยํ สาโม
 พุรฺหมจารี ปฺเร อหุ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสิํ สามสฺส หญฺญตฺ.

๓๘๓. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มักติประพฤติ
 เพียงดังพรหม มาแต่กาลก่อน
 ด้วยสังจวาจาใด ด้วยสังจวาจານี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๘๔. เยน สจฺเจนยํ สาโม
 สจฺจวาที ปฺเร อหุ

๓๘๔. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มักติกล่าวคำ
 สัตย์ มาแต่กาลก่อน ด้วย

เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺสํ หนฺนตฺตํ.

๓๔๕. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 มาตาเปติภโร อหุ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺสํ หนฺนตฺตํ.

๓๔๖. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 กุเล เขฎฺฐาปจายิกโ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺสํ หนฺนตฺตํ.

๓๔๗. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 ปาณา ปียตโร มม
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺสํ หนฺนตฺตํ.

๓๔๘. ยงฺกิญฺจิจฺฉิตฺติ กตํ ญฺญณฺ
 มยฺหนฺนเจว ปิตฺตจฺจ เต
 สพฺเพน เตน กุสฺเลน
 วิสฺสํ สามสฺสํ หนฺนตฺตํ”ติ.

ตตฺถ เยน สจฺจเจนาติ เยน
 ญฺญเตน เยน สภาเวน. ฐมฺมจาวีติ
 ทสฺสกุสฺลกมฺมปถฐมฺมจาวี. สจฺจวาทีติ
 หสิเตนาปี มุสฺสาวาทิ อวตฺตวา.

สัจฺจวาจาใด ด้วยสัจฺจวาจานี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๔๕. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มึ่ปกติเลี้ยง
 มารดาบิดา ด้วยสัจฺจวาจาใด
 ด้วยสัจฺจวาจานี้ ขอพิษของ
 ลูกสามะ จงหายไป.

๓๔๖. ลูกสามะนี้ เป็นผู้ประพตติอ่อนน้อม
 ต่อบุคคลผู้เจริญ ในตระกูล
 ด้วยสัจฺจวาจาใด ด้วยสัจฺจวาจานี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๔๗. ลูกสามะนี้ เป็นที่รักอย่างยิ่ง
 ราวกะชีวิตของเรา ด้วยสัจฺจวาจา
 ใด ด้วยสัจฺจวาจานี้ ขอพิษของ
 ลูกสามะ จงหายไป.

๓๔๘. บุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ลูกสามะ
 ได้ทำแล้ว มีอยู่แก่เราและบิดา
 ของเธอ ด้วยบุญกุศลนั้นทั้งหมด
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ด้วย
 สัจฺจวาจาใด ความว่า ด้วยความเป็นจริงใด
 คือด้วยความเป็นสภาพใด. คำว่า เป็นผู้
 มีปกติประพตติธรรม ได้แก่ มีปกติ
 ประพตติธรรม คือกุศลกรรมบถ ๑๐
 ประการ. คำว่า มีปกติกล่าวคำสัตย์
 ได้แก่ ไม่กล่าวคำเท็จ แม้ด้วยการหัวเราะ.

มาตาเปติภโรติ อนลโส หุตฺวา
รตฺติณฺทิวํ มาตาปิตโร โปเสติ. กุเล
เชฏฺฐาปจายโกติ เชฏฺฐานํ ปิตฺวาที่นํ
สกุการการโก โหติ.

เอวํ มาตุยา สตุตฺหิ คาถาหิ
สจฺจกิริยาย กตาย สาโม ปวิรตฺติตฺวา
นิปฺชฺชฺชิตฺ. อถสฺส ปิตา "ชีวติ เม
ปฺตุโต, อหํปิสฺส สจฺจกิริยํ กริสฺสสามี"ติ
ตเถว สจฺจกิริยํ อภาสิ. ตมตฺถํ
ปกาสเนนฺโต สตุถา อาห

๓๘๙. "ทิสฺวาน ปตฺติตํ สามํ
ปฺตุตฺกํ ปัสฺสกุณฺฑจิตฺ
อภฺภูโต ปฺตุตฺตโสเกน
ปิตา สจฺจํ อภาสถ

๓๙๐. เยน สจฺเจนยํ สาโม
ธมฺมจารี ปุเร อหุ
เอเตน สจฺจวชฺเชน
วิสํ สามสฺส หนฺยตฺ.

๓๙๑. เยน สจฺเจนยํ สาโม
พฺรหฺมจารี ปุเร อหุ

คำว่า เป็นผู้เลี้ยงมารดาและบิดา
ความว่า (ลูกสามะ) เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน
ยอมเลี้ยงดูมารดาและบิดาตลอดกลางวัน
และกลางคืน คำว่า เป็นผู้ประพฤติ
อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในตระกูล
ได้แก่ เป็นผู้ทำสักการะต่อเชษฐบุคค
ทั้งหลาย มีบิดาเป็นต้น.

เมื่อมารดากระทำสักจกิริยาด้วย
๗ คาถา อย่างนี้แล้ว สามกุมารก็พลิกตัว
นอนต่อไป. ลำดับนั้น บิดาของสามกุมาร
นั้น คิดว่า บุตรของเรายังมีชีวิตอยู่,
แม้เรา ก็จักทำสักจกิริยาเพื่อเขาบ้าง"
ได้ทำสักจกิริยาแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน.
พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความ
นั้น จึงตรัส(พระคาถาที่ ๙๔ - ๑๐๑) ว่า

๓๘๙. "บิดาผู้สะอึกสะอื้น ด้วยความโศก
เพราะบุตร ได้เห็นสามะผู้บุตร
นอนเกลือกเป็นอันฝุ่นละอองอยู่
ได้กล่าวสักจกิริยา

๓๙๐. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มีปกติประพฤติ
ธรรม มาแต่ในกาลก่อน ด้วย
สักจวาจาใด ด้วยสักจวาจານี้
ขอพิชของลูกสามะ จงหายไป.

๓๙๑. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มีปกติประพฤติ
พรหมจรรย์ มาแต่ในกาลก่อน

เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ.

ด้วยสัจจวาจาใด ด้วยสัจจวาจານี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๙๒. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 สจฺจวาที ปุเร อหุ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ.

๓๙๒. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มักติดกล่าว
 คำสัตย์ มาแต่ในกาลก่อน
 ด้วยสัจจวาจาใด ด้วยสัจจวาจານี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๙๓. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 มาตาเปติภโร อหุ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ.

๓๙๓. ลูกสามะนี้ เป็นผู้เลี้ยงมารดา
 และบิดา ด้วยสัจจวาจาใด ด้วย
 สัจจวาจານี้ ขอพิษของลูกสามะ
 จงหายไป.

๓๙๔. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 กุเล เขฎฺฐาปจาโยโก
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ.

๓๙๔. ลูกสามะนี้ เป็นผู้มักติประพฤติ
 ชื่อน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในตระกูล
 ด้วยสัจจวาจาใด ด้วยสัจจวาจານี้
 ขอพิษของลูกสามะ จงหายไป.

๓๙๕. เยน สจฺจเจนยํ สาโม
 ปาณา ปียตโร มม
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ.

๓๙๕. ลูกสามะนี้ เป็นที่รักยิ่ง รวากะ
 ชีวิตของเรา ด้วยสัจจวาจาใด
 ด้วยสัจจวาจານี้ ขอพิษของลูกสามะ
 จงหายไป.

๓๙๖. ยงฺกิญฺจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ
 มยฺหณฺเจว มาตฺตฺจฺ เต
 สพฺเพน เตน กุสฺเลน
 วิสฺสํ สามสฺส หณฺณตฺตฺ"ติ.

๓๙๖. บุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ลูกสามะ
 ได้กระทำแล้ว มีอยู่แก่เรา และ
 มารดาของเธอ ด้วยบุญกุศลนั้น
 ทั้งหมด ขอพิษของลูกสามะ
 จงหายไป".

เอวํ ปิตริ สัจจกิริยํ กโรนุเต
 มหาสตุโต ปริวตติตฺวา อิตเรน ปสุเสน
 นิปฺชฺชิ. อถสฺส ตติยํ สัจจกิริยํ สํ
 เทวธิดา อภาสิ. ตมตฺถํ ปกาเสนฺตุโต
 สตุตา อาน

๓๙๗. "สา เทวตา อนุตฺรหิตา
 ปพฺพเต คณฺฐมาทเน
 สามสฺส อนุกมฺบาย
 อิมํ สจฺจํ อภาสถ

๓๙๘. ปพฺพตฺยาหํ คณฺฐมาทเน
 จิรํ รตฺตํ นิवासินี
 น เม ปียตโร โภจิ
 อญฺเญ สาเมเน วิชฺชติ
 เอเตเน สจฺจวชฺเชเน
 วิสํ สามสฺส หนฺนตฺตุ.

๓๙๙. สพฺเพ วนา คณฺฐมยา
 ปพฺพเต คณฺฐมาทเน
 เอเตเน สจฺจวชฺเชเน
 วิสํ สามสฺส หนฺนตฺตุ.

๔๐๐. เตสํ ลาลปฺปมานานํ
 พหุํ การุญฺณสณฺหิตํ
 ชิปฺปํ สาโม สมฺภูจาสิ
 ยฺววา กลฺยาณทสฺสโน"ติ.

ครั้งเมื่อบิดาทำสักงกิริยาอยู่อย่างนี้
 พระมหาสัตรีได้พลิกตัวนอนโดยข้างอื่น
 ต่อไป. ลำดับนั้น นางเทพธิดานั้น ได้ทำ
 สักงกิริยาครั้งที่ ๓ แก่พระมหาสัตรีนั้น
 แล้ว. พระศาสดา เมื่อจะทรงประกาศ
 เนื้อความนั้น จึงตรัส (พระคาถาที่ ๑๐๒ -
 พระคาถาที่ ๑๐๖) ว่า

๓๙๗. "นางสุนทรีเทพธิดา หายไปจาก
 ภูเขาคันธมาทน์ได้กล่าวสักงวาจา
 นี้ ด้วยความเอ็นดูสามกุมารว่า

๓๙๘. เราเคยอยู่ ที่ภูเขาคันธมาทน์
 มานาน ไม่มีใครอื่นจะเป็นที่รัก
 ของเรา ยิ่งกว่าสามกุมาร ด้วย
 สักงวาจา นี้ ขอพิชของสามกุมาร
 จงหายไป.

๓๙๙. ป่าทั้งหมด ที่ภูเขาคันธมาทน์
 ล้วนด้วยไม้หอม ด้วยสักงวาจา นี้
 ขอพิชของสามกุมารจงหายไป.

๔๐๐. เมื่อดาบสผู้บิดา และดาบสสินี
 ผู้มารดา ปนเพื่อรำพันอยู่อย่าง
 นำสงสารเป็นอันมาก ขอสามกุมาร
 ผู้ยังหนุ่มแน่น งามน่าดู จงลุกขึ้น
 เร็วพลันเถิด".

ตตถ ปพุตตยาหนติ ปพุตเต
 อหิ. คนุณมยาติ คนุรอุกขมยา. น หิ
 ตตถ โกจิ อคนุโร นาม รุกุโข อตถิ.

เตสนติ ภิกขเว เตสั อภินุัน
 ลาลปฺปมานานญเเวว เทวตาย
 สจฺจกิริยาย ปริโยสานเ. ขิปฺปิ สามี
 อญฺจาสสิ, ปทุมปตฺตโต อุกกั วิย
 นีวตฺเตตฺวา อาพาโร ตสฺส วิคโต
 อโหสิ, อธิ นุ โข วิทุโร, เอตถ นุ
 โข วิทุโรติ วิทุรญฺจานัน น ปญฺญาติ.

อติ มหาสตุตฺตสฺส นิโรคตา,
 มาตาปิตฺตุนญจ จกฺขุณี ปฏฺฐิลาโก,
 อรุณฺคฺคฺมณญจ, เทวตานฺญาเวน เตสั
 จตฺตุนฺนํปี อสฺสเมเยว ปากฺกฺภาโวติ
 สพฺพํ เอกกฺขณฺเเยว อโหสิ. “มาตาปิตโร
 จกฺขุณี ลหฺธา สามี จ อโรโค

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า เรา...
 อยู่ที่ภูเขาคำว่า เราเคยอยู่ที่ภูเขาคำว่า
 (คันธมาทน์). คำว่า ล้วนด้วยไม้หอม
 ได้แก่ ล้วนแล้วด้วยต้นไม้มีกลิ่นหอม.
 ก็ต้นไม้อะไร ๆ ชื่อว่าไม่มีกลิ่นหอม
 ไม่มีที่ภูเขาคันธมาทน์นั้น.

คำว่า เมื่อดาบสและดาบสินีทั้งสองนั้น
 ความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อดาบส
 และดาบสินีทั้งสองนั้น บ่นเพื่อรำพันอยู่
 สามกุมารลุกขึ้นพลันในที่สุดสักจกิริยา
 ของนางเทพธิดา อาพาธของสุวรรณสาม
 โพลีสัตว์ได้หายแล้ว ประดุงน้ำกลิ้งตกไป
 จากใบปทุม ฉะนั้น ที่ที่ลูกศรแทง ย่อม
 ไม่ปรากฏว่า “ที่นี้หนอ ถูกลูกศรแทงแล้ว
 ที่นี้หนอ ถูกลูกศรแทงแล้ว.

ความอัศจรรย์ทั้งปวง คือพระ-
 มหาสัตว์ได้หายจากโรค การได้เฉพาะ
 ดวงตาทั้งสองข้าง ของมารดาและบิดา
 ทั้งสอง การขึ้นไปของแสงอรุณและท่าน
 ทั้งสี่ คือบรมกษัตริย์ปิลยักษ์ ทุกุล-
 บัณฑิตดาบส นางปาริกาดาบสินี และ
 สุวรรณสามบัณฑิต ปรากฏในอาศรม-
 สถาน ได้มีในขณะเดียวกัน. มารดาและ
 บิดาทั้งสอง ยินดีเหลือเกินว่า “เราทั้งสอง
 ผู้เป็นมารดาและบิดาได้ดวงตาเป็นปกติดี

ชาโต"ติ อติเรกตรัม ตุสสิสุ. อถ เน
สามปณฺชิตโต อิมาย คาถาย อชฺฌมภาสิ

๔๐๑. "สาโมหมสมฺมิ ภาทํ โว
โสตุถินามฺหิ สมฺภูจฺจิตโต
มา พาฬุหิ ปรีเทเวถ
มณฺชุนาภิวเทถ มนฺ"ติ.

อถ มหาสตุโต ราชานํ ทิสฺวา
ปฏิสนฺถารํ กโรนฺตุโต อิมาย คาถาย อาห

๔๐๒. "สุวาคตนฺเต มหาราช
อโถ เต อทฺุราคตํ
อิสฺสโรสิ อนฺุปรตฺโต
ยํ อิตฺตฺติ ปเวทย.

๔๐๓. ตินฺุชุกานิ ปิยาลานิ
มชฺุเก กาสมาริโย
ผลานิ ชุทฺทกปฺพานิ
ภฺุณฺช ราช วรํ วรํ.

๔๐๔. อตฺุถิ เม ปานียํ สิตํ
อาภตํ คิริคพฺุภฺุรา
ตโต ปิว มหาราช
สเจ ตฺุวํ อภิกฺุชฺุสิ"ติ.

และสามะผู้บุตรเป็นผู้ไม่มีโรค". ลำดับนั้น
สามบัณฑิตได้กล่าวคาถา(ที่ ๑๐๗) นี้ว่า

๔๐๑. "ข้าพเจ้าผู้มีนามว่าสามะ ขอความ
เจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ลุกขึ้นได้แล้ว โดยความสวัสดิ
ขอท่านทั้งหลาย อย่าคร่ำครวญ
นักเลย จงพูดกับข้าพเจ้าด้วยเสียง
อันไพเราะเถิด".

ลำดับนั้น พระมหาเสด็จฯ แลเห็น
พระราชชา เมื่อจะทำปฏิสันถาร จึงกล่าว
คาถา(ที่ ๑๐๘ - คาถาที่ ๑๑๐) นี้ว่า

๔๐๒. "ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์เสด็จ
มาดีแล้ว อนึ่ง พระองค์มิได้เสด็จ
มาร้าย พระองค์ผู้เป็นใหญ่เสด็จ
มาถึงแล้ว ขอจงทรงทราบสิ่งที่มี
อยู่ในที่นี่.

๔๐๓. ข้าแต่พระราชชา เชิญเสวยผลมะพลับ
ผลมะหาด ผลมะทราง และผล
หมากเม่า อันเป็นผลไม้เล็กน้อย
ขอทรงเลือกเสวยแต่ผลที่ดี ๆ เถิด.

๔๐๔. ข้าแต่มหาราชเจ้า น้ำเย็นที่
ข้าพระองค์ นำมาจากแม่น้ำ
มิดลัมมตาซึ่งไหลออกจากชอกเขา
มีอยู่ เชิญพระองค์ทรงดื่มเถิด
ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์".

ราชาปี ตั อจฺฉริยํ ทิสฺวา อาห

แม้พระเจ้าปิลักษณ์ ทอดพระเนตรเห็น
เหตุมหัศจรรย์นั้น จึงตรัสพระคาถา
(ที่ ๑๑๑) ว่า

๔๐๕. "สมมุยมุหามิ ปมุยมุหามิ

สพฺพา มุยฺหฺนฺติ เม ทิสฺวา
เปตฺนฺตํ สามมทุทฺทขี
โก นุ ตฺวํ สาม ชีวสฺส"ติ.

๔๐๕. "ข้าพเจ้า หลงเอามาก หลงเอา
จริง ๆ หลงไปทั่วทิศ ดูกรสามะ
ข้าพเจ้าได้เห็นสามะนั้น ผู้ตาย
ไปแล้ว ทำไมหนอ ท่านจึงมีชีวิต
ได้อีกเล่า".

ตตฺถ เปตฺนฺติ กาลกตํ อทุทฺสึ.
โก นุ ตฺวฺนฺติ กถํ นุ ตฺวํ ชีวิตฺติ
ปฏฺิลภิสฺสึติ ปุจฺฉ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า (สาม)
ผู้ตายไปแล้ว ได้แก่ ข้าพเจ้าได้เห็น
(สามนั้น) ผู้ทำกาลกิรียาแล้ว. คำว่า
ทำไมหนอ ท่าน ความว่า พระราชา
ตรัสถามว่า ทำไมหนอ ท่านจึงกลับ
มีชีวิตได้อีกเล่า.

สาไมปิ "อโย ราชา มํ มโตติ
สลฺลภฺเขตฺติ, อมตภาวมสฺส ปกาเสสฺสามีติ
จินฺเตตฺตฺวา อาห

ฝ่ายสุวรรณสามบัณฑิต คิดว่า
"พระราชานี้ทรงกำหนดเราว่า 'ตายแล้ว'
เราจักประกาศความที่เราเป็นผู้ไม่ตาย
แก่พระองค์ จึงกล่าว(คาถาที่ ๑๑๒ -
๑๑๓) ว่า

๔๐๖. "อปี ชีวํ มหาราช
บุริสฺสํ คาพฺหเวทฺนํ
อุปนีตมนสงฺกปฺปี
ชีวฺนฺตํ มนฺยฺเวเต มตฺ.

๔๐๖. "ข้าแต่มหाराชเจ้า โลกย่อมสำคัญ
บุรุษผู้ยังมีชีวิตอยู่ ได้เสวยเวทนา
อย่างหนัก มีความดำริในใจ
เข้าไปใกล้แล้ว ยังมีชีวิตอยู่แท้ ๆ
ว่าตายแล้ว.

๔๐๗. อปี ชีวี มหาราช
 ปุริสั คัพพเวทนี
 ตั นิโรธคตัง สนุตัง
 ชีวนุตัง มณฺเฑเต มตฺนุ"ติ.

ตตฺถ อปี ชีวนุตี ชีวมานัง อปี.
 อูปนีตมณฺสงฺกปฺปนฺนุตี ภาวฺงเค โอตินฺณ-
 จิตฺตวารี. ชีวนุตฺนุตี ชีวมานเมว.

มณฺเฑเตติ "มโต เอโส"ติ อัย โลกิ-
 มณฺเฑติ. นิโรธคตฺนุตี อสฺสสาสปฺสสาสั
 นิโรธปฺปตฺตัง สนุตัง ชีวมานัง เอว โลกิ-
 มัง วีย ชีวนุตเมว มตัง มณฺเฑติ"ติ
 วทตี.

เอวณฺจ ปน วตฺวา มหาสตุโต
 ราชานัง อตฺถเกสฺสู นิโยเชตฺตกาโม ธมฺมัม
 เทเสณฺโต ปุณฺ เทว คาคา อภาสิ

๔๐๘. "โย มาตริ ปิตริ วา
 มจฺจโจ ธมฺเมเน ปัสสติ
 เทวาปิ นัง ติกิจฺจนฺนุตี
 มาตาเปติภริ นริ.

๔๐๗. ข้าแต่มหาราชเจ้า โลกย่อมสำคัญ
 บุรุษผู้ยังมีชีวิตอยู่ ได้เสวยเวทนา
 อย่างหนัก ถึงความดับสนิท
 ยังมีชีวิตอยู่แท้ ๆ ว่าตายแล้ว".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยังมีชีวิต
 ได้แก่ บุคคลผู้ยังเป็นอยู่. คำว่า มีความ
 ดำริในใจเข้าไปใกล้แล้ว ได้แก่ มีวาระ
 แห่งจิตหยั่งลงในภวังค์แล้ว. คำว่า
 ยังมีชีวิตอยู่แท้ ๆ คือยังเป็นอยู่แท้ ๆ.

คำว่า ย่อมสำคัญ คือโลกนี้ย่อมสำคัญ
 ว่า บุรุษนี้ตายแล้ว. คำว่า ถึงความดับ
 สนิท ความว่า สุวรรณสามบัณฑิต
 ย่อมกล่าววว่า "โลกย่อมสำคัญบุรุษผู้มี
 ลมหายใจเข้าออกถึงความดับสนิท สงบ
 ระงับแล้ว แต่ยังเป็นอยู่อย่างนี้ เหมือน
 จะสำคัญ ข้าพระองค์ผู้ยังมีชีวิตอยู่นั้นเทียว
 ว่าตายแล้ว ฉะนั้น".

ก็แลพระมหาสัตรี ครั้นกล่าวอย่าง
 นี้แล้ว ผู้ใคร่จะประกอบพระเจ้าปิลยักษ
 ในประโยชน์ทั้งหลาย ได้กล่าวสองคาถา
 (คือที่ ๑๑๔ - ๑๑๕) อีกว่า

๔๐๘. "บุคคลใด เลี้ยงมารดาหรือบิดา
 โดยธรรม แม้เทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลาย ก็จะไม่เยียวบุคคลผู้เลี้ยง
 มารดาและบิดานั้น.

๔๐๙. โย มาตรํ ปิตรํ วา
มจฺใจ ฐมฺเมน โปสฺติ
อิธฺว นํ ปสฺสฺนฺติ
เปจฺจ สคฺเค ปโมทฺตี"ติ.

๔๐๙. บุคคลใด เลี้ยงมารดาหรือบิดา
โดยธรรม นักปราชญ์ทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญบุคคลผู้เลี้ยงมารดา
และบิดานั้นในโลกนี้ บุคคลนั้น
ละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
ในสวรรค์".

ตี สุตฺวา ราชา "อจฺฉริยํ วต
โก มาตาเปติภรฺสฺส ขนฺตุโน "กิริ
อุปฺปนฺนโรคํ เทวตาปิ ติกิจฺฉนฺติ,
อติวีย อยํ สาโม โสภตี"ติ อณฺชลิ
ปคฺคยฺห อหา

พระเจ้าปิลักษณ์ ครั้นทรงสดับ
คำนั้นแล้ว จึงประคองอัญชลีด้วย
พระดาร์สว่า "ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริงหนอ
ได้ยินว่าแม่เทวดาทั้งหลาย ก็จะเยียวยา
โรคที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้เลี้ยงมารดาและ
บิดา, สามกุมารนี้ย่อมงดงามเหลือเกิน"
ดังนี้ จึงตรัสพระคาถาที่ ๑๑๖ ว่า

๔๑๐. "เอส ภียโย ปมฺยฺหามิ
สพฺพา มฺยฺหฺนฺติ เม ทิสฺวา
สรณํ สาม คจฺฉามิ
ตฺวญฺจ เม สรณํ ภฺวา"ติ.

๔๑๐. "ข้าพเจ้านี้ หลงเอามากเหลือเกิน
หลงไปทั่วทิศ ดูกรสามบัณฑิต
ข้าพเจ้า ขอถึงท่านเป็นสรณะ
ขอท่านจงเป็นสรณะของข้าพเจ้า".

ตตฺถ ภียโยติ ยสฺมา ตาทิสฺเส
ปริสฺสุทฺธสีเล คุณสมฺปนฺเน อปรฺชฺฉมฺ,
ตสฺมา อติเรกตรํ ปมฺยฺหามิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มาก
เหลือเกิน ได้แก่ เพราะข้าพเจ้าผิดในท่าน
ผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณเช่นนั้น
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงหลงเอามากเหลือเกิน.

ตฺวญฺจ เม สรณํ ภฺวาติ อหํ ปน
สรณํ คจฺฉามิ, ตฺวญฺจ เม สรณํ

คำว่า ขอท่านจงเป็นสรณะของข้าพเจ้า
ความว่า "ก็ข้าพเจ้าจะถึงท่านเป็นสรณะ,
ขอท่านจงเป็นสรณะของข้าพเจ้า ขอ
ท่านจงเป็นสรณะ คือจงเป็นที่พึ่งของ

คจฺจนฺตสฺส สรณํ ภว, ปติฏฺฐา โหหิ,
เทวโลกคามิ มํ กรโหหิติ.

อถ นํ มหาสตุโต "สเจ
มหาราช เทวโลกํ คนฺตูกาโม, มหนฺตํ
ทิพฺพสมฺปตฺตํ ปริภุญฺชิตฺตูกาโม, อิมาสฺ
ทสฺสราชธมฺมจฺริยาสุ วตฺตสฺสสุตฺติ ตสฺส
ธมฺมํ เทเสนฺโต ทสฺสราชธมฺมจฺริยา
คาถา อภาสิ

๔๑๑. "ธมฺมญฺจฺร มหาราช
มาตาปิตุสฺส ขตฺตติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๒. ธมฺมญฺจฺร มหาราช
ปุตฺตทาเรสฺส ขตฺตติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๓. ธมฺมญฺจฺร มหาราช
मितฺตามจฺเจสฺส ขตฺตติย

ข้าพเจ้าผู้ถึงท่านเป็นสรณะอยู่ ท่าน
จงทำข้าพเจ้าให้ถึงเทวโลก".

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์เจ้า ทูล
พระราชาวา "ข้าแต่มหาราชเจ้า ถ้า
พระองค์ทรงพระประสงค์จะเสด็จไป
เทวโลก ทรงพระประสงค์จะทรงบริโภคน
ทิพยสมบัติใหญ่, พระองค์จงทรงประพฤติ
ในทศพิธราชธรรมจรรยา" เมื่อจะทรง
แสดงธรรมถวายแด่พระราชานั้น ได้กล่าว
ทศพิธราชธรรมจริยาคาถา (ที่ ๑๑๗ -
๑๒๖) ว่า

๔๑๑. "ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพฤติธรรม ในพระชนนี
และพระชนกเกิด ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพฤติธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.

๔๑๒. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพฤติธรรม ในพระโอรส
และพระมเหสี ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพฤติธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.

๔๑๓. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพฤติธรรม ในมิตรและ

อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

อำมาตย์ ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ทรงประพาศิธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค.

๔๑๔. ธมฺมญฺจร มหาราช
วาหเนสฺสุ พลฺลสฺสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๔. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพาศิธรรม ในพาหนะ
และพลนิกายทั้งหลาย ข้าแต่
พระราชา ครั้นพระองค์ทรง
ประพาศิธรรม ในโลกนี้แล้ว
จักเสด็จไปสู่สวรรค.

๔๑๕. ธมฺมญฺจร มหาราช
คาเมสฺสุ นิคฺคเมสฺสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๕. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงประพาศิธรรม ในชาวบ้านและ
ชาวนิคคมทั้งหลาย ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพาศิธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค.

๔๑๖. ธมฺมญฺจร มหาราช
รฏฺเฐสฺสุ ชนปฺเทสฺสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๖. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงประพาศิธรรมในชาวแคว้น
และชาวชนบททั้งหลาย ข้าแต่
พระราชา ครั้นพระองค์ทรง
ประพาศิธรรม ในโลกนี้แล้ว
จักเสด็จไปสู่สวรรค.

๔๑๗. ธมฺมญฺจร มหาราช
สมณฺเณ พฺราหฺมณฺเณสฺสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
ราช สคฺคํ คมิสฺสสฺสิ.

๔๑๗. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงประพาศิธรรม ในสมณะและ
พราหมณ์ทั้งหลาย ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพาศิธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค.

๔๑๘. ธรรมญจกร มหาราช

มิกปุกชีสุ ขตติย

อิธ ธรรม์ จริตฺวาน

ราช สคฺคํ คมิสฺสสสิ.

๔๑๙. ธรรมญจกร มหาราช

ธมฺโม จินฺนุณ สุขาวโ

อิธ ธรรม์ จริตฺวาน

ราช สคฺคํ คมิสฺสสสิ.

๔๒๐. ธรรมญจกร มหาราช

อินฺหา เทวา สพรหมกา

สุจินฺนุณน ทิวํ ปตฺตา

มา ธรรม์ ราช ปามโท"ติ.

ตาสํ ปน คาทานํ อตุโ
เตสฺสกุณฺชาตเก วิตุถาริโตว โหติ. เอวํ
มหาสตุโต ญญโณ ธรรม์ เทเสตฺวา
อตุตฺรีปี โอวทฺนโต ปญฺจ สीलานิ
อทาสิ. ราชฯ ตสฺส โอวาทํ สิริสา
สมฺปฏิจฺฉิตฺวา โพิสฺสตุตํ วนฺทิตฺวา
ขมาเปตฺวา พาราณสี คุนฺตฺวา
ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา ปญฺจ

๔๑๘. ข้าแต่ขัตติยมหาราช ขอพระองค์
จงทรงประพาศิธรรม ในฝูงเนื้อ
และฝูงนกเถิด ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพาศิธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.

๔๑๙. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์
จงทรงประพาศิธรรมเถิด ธรรมอัน
พระองค์ทรงประพาศิแล้ว จะนำ
ความสุขมาให้ ข้าแต่พระราชา
ครั้นพระองค์ ทรงประพาศิธรรม
ในโลกนี้แล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์.

๔๒๐. ข้าแต่มหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
ทรงประพาศิธรรมเถิด พระอินทร์
เทพเจ้า พร้อมทั้งพรหม ถึงแล้วซึ่ง
ทิพยสถาน เพราะธรรมที่ประพาศิ
ดีแล้ว ข้าแต่พระราชาขอพระองค์
จงอย่าทรงประมาทธรรม".

แต่เนื้อความของคานานัน จะมีพิสดาร
ในเตสฺสกุณฺชาตก. พระมหาสัตว์ทรงแสดง
ธรรมถวายพระราชาอย่างนี้แล้ว เมื่อจะ
ถวายโอวาทให้ยิ่งขึ้นไป จึงได้ถวาย
เบญจศีล. พระราชาทรงรับโอวาทของ
พระมหาสัตว์ ด้วยพระเศียร ทรงไหว้
พระโพธิสัตว์ ขอมมาโทษ แล้วเสด็จกลับ
เมืองพาราณสี ได้ทรงบำเพ็ญบุญกุศล

สีลานี รุกขิตวา ธมฺเมเน สเมน
รชฺชํ กาเรนฺโต อายุหฺปริโยसानเ
สคฺคปรายโน อโหสิ.

ทั้งหลาย มีทานเป็นต้น ทรงรักษาศีลห้า
ครองราชสมบัติ โดยชอบธรรมเสมอ
ในที่สุดพระชนมายุ ได้มีสวรรคตเป็นที่ไป
ในเบื้องหน้าแล้ว.

โพธิสตุโตปิ มาตาปิตโร ปริจฺจิตฺวา
มาตาปิตฺุหิ สทุธิ อภิญญา ๑
สมาปตฺติโย ๑ นิพฺพตฺเตตฺวา
อปริหีนชฺฎมาโน อายุหฺปริโยसानเ เตหฺเว
สทุธิ พุรฺหมโลกุปกโค อโหสิ.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ บำรุงมารดาและบิดา
แล้ว ยังอภิญญาและสมาบัติทั้งหลาย
ให้เกิดพร้อมกับมารดาและบิดา เป็นผู้
ไม่เสื่อมจากฉนวน ในที่สุดอายุก็ได้ไปเกิด
ในพรหมโลกพร้อมกับมารดาและบิดานั้น
นั่นแล.

สตุถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อานฺริตฺวา
“ภิกฺขเว มาตาปิตฺุณํ โปสนํ นาม
ปณฺชิตานํ วิโส”ติ วตฺวา สจฺจจา
นิกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาสิ,
สจฺจปริโยसानเ โส ภิกฺขุ โสตาปตฺติผลํ
สมฺปาปฺณิ. ตทา ราชา อานนฺโท
อโหสิ, เทวธิดา อุปลฺลวณฺณา, สกุโก
อนุรุทฺโธ, ปิตา มหากัสสป, มาตา
ภทฺทกาปิลานี, สุวณฺณสามปณฺชิตो
ปน อหเมว สมฺมาสมฺพุทฺโธ”ติ.

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ชื่อว่าการเลี้ยงดูมารดาและบิดาเป็นวงศ์
ของบัณฑิตทั้งหลาย” ทรงประกาศสังข์จะ
ทั้งหลายแล้ว ประมวลชาดก ในที่สุดแห่ง
สังข์จะ พระภิกษุนั้นได้บรรลุโสดาปัตติผล.
“พระราชาในครั้งนั้น ได้เป็นอานนท์,
นางเทพธิดา ได้เป็นอุบลวรรณาภิกษุณี,
ท้าวสักกเทวราช ได้เป็นอนุรุทธะ, ทูกล-
บัณฑิตผู้เป็นบิดา ได้เป็นมหากัสสปะ,
ปาริกาดาบสินีผู้เป็นมารดา ได้เป็น
ภททกาปิลานีภิกษุณี, ส่วนสุวรรณสาม-
บัณฑิต ได้เป็นเราผู้สัมมาสัมพุทธเจ้า”
ด้วยประการฉะนี้.

สุวณฺณสามชาตกวณฺณา ตติยา.

พรรณนาสุวรรณสามชาดก ที่ ๓ จบ.

๕
๒
๓
๔
๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐

๔. เนมิราชชาตก^๑ (๕๕๑)

๔๒๑. อจฺเจวี วัต โลกสมฺมี
อุปปชฺชนฺติ วิจฺจนฺนา
ยทา อุหฺ เนมิราชา
ปณฺทิตฺโต กุสลตฺติโก.

๔๒๒. ราชา สพุพฺพิเทหานํ
อทา ทานํ อรินฺทโม
ตสฺส ตํ ททโต ทานํ
สงฺกปฺโป อุปปชฺชถ
ทานํ วา พุรฺหมจฺริยํ วา
กตมํ สฺ มหฺปผลํ.

๔๒๓. ตสฺส สงฺกปฺปมณฺญา
มชฺวา เทวกฺุณฺชโร
สทฺสฺสเนตฺโต ปาตุรฺหุ
วณฺเณน นหนํ^๒ ตมํ

๔๒๔. สโลมฺหาจฺโ จ มนุชฺชินฺโท
วาสวํ อวจา นิมิ

๔. เนมิราชชาตก (๕๕๑)

(ว่าด้วยพระเจ้าเนมิ

ทรงบำเพ็ญอุทฺถฐานบารมีย์)

๔๒๑. นำอัศจรรยฺจริงหนอ พระเจ้าเนมิ
ผู้เป็นบัณฑิต มีพระประสงค์
ด้วยกุศล เสด็จอุบัติขึ้นในสมัย
ที่บุคคลผู้มีปัญญาทั้งหลาย เกิดขึ้น
ในโลก.

๔๒๒. พระเจ้าเนมิ ผู้ทรงปราบอริราช-
ศัตรู ได้บริจาคทานแก่ชาววิเทหรัฐ
ทุก ๆ คน เมื่อพระองค์กำลัง
ทรงบริจาคทานนั้น พระองค์
ได้ทรงมีพระดำริขึ้นว่า ทาน ๑
พรหมจรรย์ ๑ อย่างไหนเล่าหนอ
จะให้ผลมาก.

๔๒๓. ท้าวมีชฺวานเทพกฺุณฺชรสทฺสเนตร
ทรงทราบพระดำริ ของพระเจ้า
เนมิแล้ว ทรงกำจัดความมืด
ด้วยพระรัศมีปรากฏขึ้น.

๔๒๔. พระเจ้าเนมิจอมมนุษย์ มีพระ-
โลมชาติชูชัน ได้ตรัสถามท้าว

^๑ น. นิมิชาตก.

^๒ น. วิหนํ.

เทวดา นุสิ คนุพโพ
อาหุ^๑ สกุโก ปุรินุทโท.

वासवा तान्पुनःतेवदा भूतान्
कनकवर्णं वा अथवा सुक-
वर्णवत्.

๔๒๕. น จ เมตาทิสเณ วณฺโณ
ทิวฺจิว วา ยทิวา สุตโต
อาจิกฺข เม ตวํ ภาทฺทเนเต
กถํ ชาเนมฺม ตํ มยํ.

๔๒๕. รัชมีของท่านเช่นนั้น ข้าพเจ้า
ไม่ได้เห็นหรือไม่ได้ยินมาเลย ขอ
ท่านจงบอกแก่ข้าพเจ้า ขอความ
เจริญจงมีแก่ท่าน ข้าพเจ้าจะรู้จัก
ท่านได้อย่างไร.

๔๒๖. สโลมหญฺจํ ฅตฺวาน
वासवो अवजा निमी
सकुगोहमसुमि तेविनुते
आकटोसुमि तवनुदिगे
ओलमणुजो मनुชินुते
पुञ्ज पणुหนं यमिञ्जलि.

๔๒๖. ทำววาสวะทรงทราบว่ พระเจ้า
เนมิ มีพระโลมชาติชูชัน ได้
ตรัสตอบว่ หม่อมฉันเป็นท้าว
สักกเทวราช มาในสำนักของ
พระองค์ ดูกรพระองค์ผู้เป็น
จอมมนุษย์ พระองค์อย่าทรงมี
พระโลมชาติชูชัน เชิญตรัสถาม
ปัญหาตามที่ทรงพระประสงค์เถิด.

๔๒๗. โส จ เตน กโตกาโส
वासवो अवजा निमी
पुञ्जामि तं महाराज^๒
सपुण्ड्रानमिसुस्र
तानं वा पुरहुमजरियं वा
कतमं सु महपुผลं.

๔๒๗. พระเจ้าเนมินั้น ทรงได้โอกาสนั้น
แล้ว จึงตรัสถามทำววาสวะว่
“ข้าแต่มหาราชเจ้า ผู้เป็นใหญ่แห่ง
ภูตทั้งปวง หม่อมฉันขอทูลถาม
พระองค์ว่ ทานหรือพรหมจรรย์
อย่างไหนมีผลมาก.

^๑ น. อพ.

^๒ ส. อ. มหาพานู.

๔๒๘. โส ปุฏฺโฐ นรเทเวณ
 วาสโว อวจา นิมี
 วิปากํ พุรหมจริยสฺส
 ชานํ อุกฺขาสิขานโต.

๔๒๙. หีนเนน พุรหมจริเยน
 ขตฺติเย อุปฺปชฺชติ
 มชฺฐมิเมณ จ เทเวตฺตํ
 อุตฺตเมณ วิสฺสุชฺฐมฺติ.

๔๓๐. น เหเต สุลภา กายา
 ยาจโยเคน เกนจิ
 เย กายเ อุปฺปชฺชนฺติ
 อนาคารา ตปฺสฺสึโน.

๔๓๑. ทูทีโป สาคโร เสโล
 มุจฺลินฺโท^๑ ภาคฺิริโส
 อฺุสินฺนโร^๒ อตฺถโก^๓ จ
 อสฺสโก^๔ จ ปุฏฺทฺธโน^๕.

๔๒๘. ทำววาสวะนั้น อันพระเจ้าเนมิ
 ผู้ประเสริฐกว่านรชน ตรัสถามแล้ว
 ทรงทราบวิปากแห่งพระหมจรรย์
 จึงตรัสบอก แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่า.

๔๒๙. บุคคล ย่อมเกิดในชาติตียสกุล
 เพราะพระหมจรรย์อย่างเลว บุคคล
 ย่อมเข้าถึงความเป็นเทวดา เพราะ
 พระหมจรรย์อย่างกลาง บุคคล
 ย่อมบริสุทธิ เพราะพระหมจรรย์
 อย่างสูงสุด.

๔๓๐. หมูพรหมเหล่านี้ อันใคร ๆ จะพึง
 ได้ง่าย ๆ ด้วยการประกอบการ
 วจีวอนก็หาไม่ บุคคลต้องเป็นผู้
 ไม่มีเรื่อนบำเพ็ญตบธรรม จึงจะ
 เกิดในหมู่มพรหมได้.

๔๓๑. พระราชาเหล่านี้ คือพระเจ้าทุทีปะ
 พระเจ้าสาคระ พระเจ้าเสละ
 พระเจ้ามุจลินทะ พระเจ้าภาคิริสะ
 พระเจ้าอุสินนระ พระเจ้าอัสสกะ
 พระเจ้าอัสสกะ พระเจ้าปุฏฺทฺธนะ.

^๑ ฉ. มุชกิโนโท.

^๒ ฉ. อฺุสินฺนโร.

^๓ ฉ. กสฺสโป.

^๔ ฉ. อสโก.

^๕ ฉ. ปุฏฺทฺธโน.

๔๓๒. เอเต จญญเว จ ราชาโน
 ขตุติยาย พุราหุมนนา พหุ
 ปุญญญณํ ยชิตวาน
 เปตตตํ นาทิวตฺตีสู^๑

^๒(เย อหุตฺติยา น รมนฺติ เอกิภา
 วิเวกํ เย น ลภนฺติ ปีตี
 กิณฺจาปี เต อินฺทสมานโกคา
 เต เว ปราชันสุชา วรากา.)^๒

๔๓๓. อหุทายิเม^๓ อติวตฺตีสู
 อนาคตฺตา ตปสฺสึโน
 สตฺตีสโย ยามหนุ
 โสมยาโค มโนชโว.

๔๓๔. สมุทฺโท มาโหม ภรโต^๔
 อีสึ กาลปฺรฤชิตโต

๔๓๒. และกษัตริย์เหล่าอื่น ทั้งพราหมณ์
 เป็นอันมาก บุษายัญญมากมาย
 แล้ว ไม่ล่วงพ้น ความเป็นผู้ละ
 โลกนี้ไป.

(ชนเหล่าใด ไม่มีเพื่อนสอง อยู่
 คนเดียว ย่อมไม่รื่นรมย์ ย่อมไม่ได้
 ปิติอันเกิดแต่วิเวก ชนเหล่านั้น
 ถึงจะมีโภคสมบัติ เสมอด้วย
 ทิพยสมบัติ ของพระอินทร์
 ถึงกระนั้น ก็ชื่อว่า เป็นคนเข็ญใจ
 เพราะได้ความสุข ที่ต้องอาศัย
 ผู้อื่น.)

๔๓๓. ฤาษีเหล่านี้ ผู้ไม่มีเรือน บำเพ็ญ
 ตบธรรม ก้าวล่วงกามาวจรภพ
 ได้แล้วโดยแท้ ฤาษี ๗ ตน
 คือ ยามหนุฤาษี โสมยาคฤาษี
 มโนชวฤาษี.

๔๓๔. สมุทฤาษี มาฆฤาษี ภรตฤาษี
 และกาลปฺรฤชิตฤาษี และฤาษี

^๑ ฉ. นาทิวตฺตีสู.

^{๒-๒} ฉ. อย์ คภา น ทิสฺสตี.

^๓ ฉ. อถ ยิเม.

^๔ ฉ. ภรโต จ.

- อังกีโรโส กัสสปไป ๑
ก็สรวุโธ อกนุตติ^๑ ๑.
๔๓๕. อุตตเรน นที สีทา
คมภีรา ทุรติกกมา
นพคฺควินฺณา โชตนฺติ
สทา กญฺจนปพฺพตา.
๔๓๖. ปรุพฺพหคฺจฺฉา ตคฺครา
ปรุพฺพหคฺจฺฉา วนา นคา
ตตฺรารุํ ทสฺสทสฺสา
ไปราณา อิสโย ปุเร.
๔๓๗. อนํ เสฏฺโฐสฺสุมิ ทาเนน
สญฺญเมเน ทเมเน ๑
อนนฺตฺตริ วตํ กตฺวา
ปกัรฺจาริ สฺมาหิตะ.
๔๓๘. ชาติมนฺตํ อชฺจฺจบุจ
อหฺมชฺชคฺคํ นริ^๒
อติเวลํ นมสฺสสิสฺสํ
กมฺมพฺพนฺธุ หิ มาณวา.^๓
- อีก ๔ คน คือ อังกีรสฤาษี
กัสสปฤาษี กีสวัจจฤาษี และ
อกันติฤาษี.
๔๓๕. แม่น้ำสีทา มีอยู่ทางด้านทิศ
อุดร เป็นแม่น้ำลึก ข้ามได้ยาก
กาญจนบรรพต มีสีดุงไฟไหม้
ไม้้อ ชาติช่วงอยู่ในกาลทุกเมื่อ.
๔๓๖. ที่ฝั่งแม่น้ำนั้น มีต้นกฤษณา
งอกงาม ภูเขาอื่นอีก ก็มีป่าไม้
งอกงาม มีฤาษีเก่าแก่ประมาณ
หมื่นตน อาศัยอยู่ที่ภูเขาส่วนนั้น.
๔๓๗. หม่อมฉันเป็นผู้ประเสริฐสุด ด้วย
ทาน ด้วยความสํารวม และด้วย
การฝึก หม่อมฉันอุปัฏฐากดาบส
เหล่านั้น ผู้นำเพณฺวัตร ไม่มีวัตร
อื่นยิ่งกว่า ละหมุ่คนไปอยู่ผู้เดียว
มีจิตมั่นคง.
๔๓๘. หม่อมฉัน จักนอบน้อมนรชน ผู้
ปฏิบัติตรง จะมีชาติก็ตาม ไม่มี
ชาติก็ตาม ตลอดกาลเป็นนิตย์
เพราะว่า สัตว์ทั้งหลาย มีกรรม
เป็นเผ่าพันธุ์.

^๑ อ. อกตฺติ. ^๒ อ. อนํ อชฺชคฺคํ นริ.

^๓ ส. อ. มาติยา.

๔๓๙. สพเพ วณณา อธมมฏฐา
ปตฺนุติ นิรยํ อโธ
สพเพ วณณา วิสุชฺฌณฺติ
จริตฺวา ธมฺมมุตฺตมํ.
๔๔๐. อิทํ วตฺวาน มชฺวา
เทวราชา สุชฺมุปฺติ
เวเทหมนุสาสิตฺวา
สคฺคกายํ อปฺกมฺมิ.
๔๔๑. อิมํ โภณฺโต นิสาเมถ
ยาวนฺเตตฺถ สมากตา
ธมฺมิกานํ มนุสฺसानํ
วณฺณํ อฺจุจาวจํ พหุํ.
๔๔๒. ยถา อยํ เนมิราชา
ปณฺชฺติโต กุสฺลตฺถิกิ
ราชา สพฺพิเทหานํ
อทา ทานํ อรินฺทโม.
๔๔๓. ตสฺส ตํ ททโต ทานํ
สงฺกปฺโป อฺปฺชฺชถ^๑
ทานํ วา พุรฺหมจฺริยํ วา
กตมํ สุ มหฺปฺผลํ.
๔๓๙. วรฺรณะทังปวง ผู้ตั้งอยู่ในอธรรม
ย่อมตกนรกเบื้องต่ำ วรฺรณะ
ทังปวง ย่อมหมดจด เพราะ
ประพฤติธรรมอันสูงสุด.
๔๔๐. ทำวามชฺวานสุขัมบดีเทวราชา ครั้น
ตรัสดังนี้ ทรงพร้าสอนพระเจ้า
เนมิผู้ครองวิเทหรัฐแล้ว ได้เสด็จ
กลับไปสู่อหฺมฺเทพในสวรรคต.
๔๔๑. ดูกรผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
ผู้มาประชุมในที่นี้ มีประมาณ
เท่าใด จงตั้งใจฟังคุณทั้งสูงทั้งต่ำ
เป็นอันมากนี้ ของมนุษย์ทั้งหลาย
ผู้ตั้งอยู่ในธรรม.
๔๔๒. เหมือนอย่างพระเจ้าเนมินี้ ผู้เป็น
บัณฑิต มีพระประสงค์ด้วย
กุศล เป็นพระราชาทรงทรมาน
ปัจจามิตร ทรงบริจาคทาน
แก่ชนชาววิเทหรัฐทั้งปวง.
๔๔๓. เมื่อพระองค์ ทรงบริจาคทานนั้น
เกิดพระดำริขึ้นว่า ทานหรือ
พรหมจรรย์ อย่างไหนมีผลมาก
หนอ.

^๑ ฉ. อฺปฺชฺชถ.

๔๔๔. อพภูโต วต โลกสมิ
 อุปฺปชฺชติ โลมหฺสโน
 ทิพฺโพ รโถ ปาตุรฺห
 เวเทหฺสฺส ยสฺสลิโน.
๔๔๕. เทวปฺตุโต มหิตฺธิโก
 มาตฺลิ เทวสฺวารถิ
 นิมนฺตยิตฺถ ราชา นํ
 เวเทหํ มิถิลคฺคหํ.
๔๔๖. เอหิมิ รตฺมารุญฺห
 ราช เสฏฺฐ ทิสฺมปฺติ
 เทวา ทสฺสนกามา เต
 ดาวตีสฺสา สอินฺทกา
 สรฺมานา หิ เต เทวา
 สุธฺมมา ยํ สมฺจฺจเร.
๔๔๗. ตโต ราชฺชา ตรฺมาโน
 เวเทโห มิถิลคฺคโห
 อาสนา วุญฺจหิตฺวาน
 ปมุโข รตฺมารุหิ.
๔๔๘. อภิรุพฺหิ รตฺมิ ทิพฺพํ
 มาตฺลิ เอตฺทพฺุริ
 เกน ตํ เนมิ มคฺเคน
 ราช เสฏฺฐ ทิสฺมปฺติ
๔๔๔. ขนพองสยองเกล้า ซึ่งไม่เคยมีมา
 เกิดขึ้นในโลกแล้วหนอ รตทิพย์
 ปราบกฏแก่พระเจ้าวิเทหรัฐ ผู้เรื่อง
 พระยศ.
๔๔๕. เทพบุตรมาตลีผู้เทพสารถิผู้มีฤทธิ์
 มาก เชิญเสด็จพระเจ้าวิเทหรัฐ
 ผู้ทรงสงเคราะห์ชาวเมืองมิถิลาวา
๔๔๖. ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้เป็น
 ใหญ่ในทิศ ขอเชิญเสด็จมาขึ้นรถ
 นี้ เทพเจ้าชาวดาวดึงส์ พร้อมด้วย
 พระอินทร์ ใครจะเห็นพระองค์
 ก็เทพเจ้าเหล่านั้น ระลึกถึงพระองค์
 ประชุมกันอยู่ ณ สุธรรมาสภา.
๔๔๗. ลำดับนั้น พระเจ้าวิเทหรัฐ ผู้ทรง
 สงเคราะห์ชาวเมืองมิถิลา เป็น
 ประมุข รีบเสด็จลุกขึ้นจาก
 พระราชอาสน์ขึ้นสู่เวชยันตราขรถ
๔๔๘. มาตลีเทพสารถิได้ทูลถามพระองค์
 ผู้เสด็จขึ้นรถทิพย์แล้วว่า ข้าแต่
 พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้เป็นใหญ่
 ในทิศ ข้าพระองค์จะนำเสด็จ
 พระองค์โดยทางไหน คือทางไป
 สถานที่อยู่ของเหล่าชน ผู้มีกรรม

๔๕๒. ทสฺเสสิ มาตลฺลิตฺตํ ญญโ
 ทุคฺคํ เวตฺตณฺี นทฺี
 กุญฺจิตฺตํ ฆารสํยุตฺตํ
 ตตฺตํ อคฺคิลิขุปมํ.

๔๕๓. เนมิ เหว มาตลิมชฺฌมภาสึ^๑
 ทิสฺวา ชนํ ปตฺมานํ วิทฺตุเค
 ภยํ หิ มํ วิทฺตติ สฺสูทฺ ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺตํ เทวสวาทิ
 อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปี
 เยเม ชนา เวตฺตณฺี ปตฺนฺติ.

๔๕๔. ตสฺส ปุญฺโจ วิยาภาสึ
 มาตลฺลิตฺตํ เทวสวาทิ
 วิปากํ ปาปกมฺมานํ
 ชานํ อกฺขาสฺซานโต.

๔๕๕. เย ทุพฺพเล พลวณฺโต ชีวโลเก
 หีเสนฺติ โรเสนฺติ^๒ สฺสุปาปกมฺมา
 เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี

๔๕๒. มาตลฺลิตฺตํ เทวสวาทิ แสดงแม่น้ำ
 เวตฺตณฺี ซึ่งข้ามได้ยาก ประกอบ
 ด้วยน้ำแสบ เผ็ดร้อน เดือดพล่าน
 เปรียบดังเปลวเพลิงแก่พระราชา.

๔๕๓. พระเจ้าเนมิ ทอดพระเนตรเห็น
 สัตว์ ผู้ตกอยู่ในแม่น้ำเวตฺตณฺี
 ที่ข้ามได้ยาก จึงตรัสถามมาตลฺลิตฺตํ
 เทวสวาทิว่า ดูกรมมาตลฺลิตฺตํ เทวสวาทิ
 ก็ความกลัว ย่อมปรากฏแก่เรา
 เพราะได้เห็นสัตว์นรก ผู้ตกอยู่ใน
 ในแม่น้ำเวตฺตณฺี เราขอถามท่าน
 สัตว์เหล่านี้ ทำบาปกรรมอะไรไว้
 หนอ จึงตกลงอยู่ในแม่น้ำเวตฺตณฺี.

๔๕๔. มาตลฺลิตฺตํ เทวสวาทิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึงทูล
 พยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ ผู้ไม่
 ทรงทราบว่า

๔๕๕. ชนเหล่าใด มีกำลังในมนุษยโลก
 มีกรรมอันเป็นบาป ย่อมเบียดเบียน
 ดำว่าผู้อื่นซึ่งหากำลังมิได้ ชน
 เหล่านั้น มีกรรมหยาบช้า กระทำ

^๑ ฉ. มาตลิมชฺฌมภาสธ.

^๒ ฉ. หีเสนฺติ โรเสนฺติ. อิตฺโต ปรี อีทิสฺเมว.

เตเม ชนา เวตรณี ปตฺนฺติ.

บาปกรรม จึงตกลงในแม่น้ำ
เวตรณี พระเจ้าข้า.

๔๕๖. สามา จ โสณมา สวลา จ คิฑุมา
กาไกลุสงฺฆา จ อเทฺนฺติ^๑ เภรวา
ภยํ หิ มํ วินฺหฺตติ สฺตฺติ ทิสฺวา
ปฺจุฉามิ ตํ มาตฺลิ เทวสารถิ
อิมเ นุ มจฺจฯ กิมกํสุ ปาปํ
เย'เม ชเน กาไกลุสงฺฆา อเทฺนฺติ.

๔๕๖. สุนัขแดง สุนัขดำ ผุ่งร้าย ผุ่งกา
อันน่ากลัว พวกมันรุมกัดจิกกิน
สัตว์นรก ดูกรรมชาติเทพสารถี
ก็ความกลัว ย่อมปรากฏแก่เรา
เพราะได้เห็นฝูงสัตว์ รุมทั้ง จิก
กัดกินสัตว์นรก เราขอถามท่าน
สัตว์เหล่านี้ ได้ทำบาปกรรมอะไร
ไว้หนอ จึงถูกฝูงการุญจิกกิน.

๔๕๗. ตสฺส ปฺกุจฺโจะ วิทยาภาสิ
มาตฺลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปาปกมฺมานํ
ชานํ อกฺขาลิชานโต

๔๕๗. มาตลีเทพสารถี อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๕๘. เยเกจิมเ มจฺจฺริโน กทฺริยา
ปริภาสกา สมณพฺรหฺมณานํ
หิเสนฺติ โรเสนฺติ สฺวาปณฺมา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺวา ปาปํ
เตเม ชเน กาไกลุสงฺฆา อเทฺนฺติ.

๔๕๘. ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นคนตระหนี่
เหนียวแน่น มีธรรมอันลามก
มักบริภาษ เบียดเบียนคำว่าสมณ-
พราหมณ์ ชนเหล่านั้น ผู้มีกรรม
อันหยาบช้ากระทำบาปกรรมแล้ว
จึงถูกฝูงการุญจิกกิน พระเจ้าข้า.

๔๕๙. สณฺุชิตฺติภูตา ปจฺวี กมนฺติ
ตตฺเตหิ ชนฺเณหิ จ โปถยฺนฺติ

๔๕๙. สัตว์นรกเหล่านี้มีร่างกายลุกโผลง
เดินเหยียบแผ่นดินเหล็ก และ

^๑ ฉ. กาไกลุสงฺฆา อเทฺนฺติ. อิตฺโต ปริ อธิสเมว.

ภยํ หิ มํ วินุทติ สุตํ ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺเวทสฺสารถิ
 อิมํ นุ มจฺจํ กิมกํสุ ปาปํ
 เยเม ชนา ขนฺธหตา สยฺนฺติ.

นายนิรยบาลโอบยด้วยท่อนเหล็ก
 อันร้อน ดูกรมาตลิตเวทสสารถิ ก็
 ความกลัว ย่อมปรากฏแก่เรา
 เพราะได้เห็นสัตว์นรกเหล่านี้ ถูก
 โอบยด้วยท่อนเหล็กเราขอถามท่าน
 สัตว์นรกเหล่านี้ ได้ทำบาปกรรม
 อะไรไว้หนอ จึงถูกเบียดเบียน
 ด้วยท่อนเหล็กนอเนนอยู่

๔๖๐. ตสฺส ปุณฺโณ วียากาสิ
 มาตลฺลิตฺเวทสฺสารถิ
 วิปากํ ปาปกมฺมานํ
 ชานํ อุกฺขาสิชานโต

๔๖๐. มาตลิตเวทสสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๖๑. เย ชีวโลกสฺมี สุปาปธมฺมิโน
 นรญฺจ นาริญฺจ อปาปธมฺมํ
 หีเสนฺติ โรเสนฺติ สุปาปธมฺมา
 เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
 เตเม ชนา ขนฺธหตา สยฺนฺติ.

๔๖๑. ชนเหล่าใด เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก
 มีกรรมอันเป็นบาป เบียดเบียน
 ดำว่าชายหญิง ผู้มีกรรมอันเป็นบุญ
 ชนเหล่านั้น มีกรรมอันหยาบเข้า
 กระทำกรรม อันเป็นบาปแล้ว
 จึงถูกเบียดเบียน ด้วยท่อนเหล็ก
 นอเนนอยู่ พระเจ้าข้า.

๔๖๒. องฺคารกาสุํ อปเร ญฺนนฺติ^๑
 นรา รุทฺทนฺตา ปรีทฺทตฺตตฺตา

๔๖๒. สัตว์นรกเหล่านี้ ถูกไฟไหม้ทั่ว
 ร่างกาย ร้องให้ครวญครางอยู่ใน

^๑ ฉ. ฌนนฺติ. อี. ฌนนฺติ. เวมฺปริปี.

ภยํ หิ มํ วินุทติ สุต ทิสฺวา
ปฺจุฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺเวทสฺวารถิ
อิมํ นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา องฺคารกาสุ ญฺนนฺติ.

หลุมถ่านเพลิง ดูกรมมาตลีเทพสารถิ
ก็ความกลัว ย่อมปรากฏแก่เรา
เพราะได้เห็นความเป็นไปของสัตว์
นรกเหล่านี้ เราขอถามท่าน
สัตว์นรกเหล่านี้ ทำบาปกรรมอะไร
ไว้หนอ จึงร้องครวญครางอยู่ใน
หลุมถ่านเพลิง.

๔๖๓. ตสฺส ปฺภุโจ วิทยาภาสิ
มาตลฺลิตฺเวทสฺวารถิ
วิปากํ ปาปกมฺมานํ
ชานํ อุกฺขาสิชานโต

๔๖๓. มาตลีเทพสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่า

๔๖๔. เย เกจิ ปุคฺกาย ธนฺตฺส^๑ เหตุ
สกุขี กริตฺวา อิดนํ ชาปยฺนฺติ
เต ชาปยิตฺวา ชนตํ ชนินฺท
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา องฺคารกาสุ ญฺนนฺติ.

๔๖๔. ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน
ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง แต่งพยาน
เท็จ ก่อให้เกิดหนี้ เพราะเหตุแห่ง
ทรัพย์ของประชาชน ชนเหล่านั้น
ครั้งก่อก่อให้เกิดหนี้แก่ประชาชนแล้ว
เป็นผู้มีกรรมหยาบช้า กระทำ
บาปกรรมแล้ว ต้องร้องครวญคราง
อยู่ในหลุมถ่านเพลิง พระเจ้าข้า.

๔๖๕. สณฺุชิตฺตฺมฺตา ชลิตฺตา ปทิตฺตฺตา
ปทิสฺสฺสติ มหตี โลหฺกมฺภิ
ภยํ หิ มํ วินุทติ สุต ทิสฺวา

๔๖๕. หม้อเหล็กใหญ่อันไฟติดทั่วทุกโพลง
โชติช่วง ย่อมปรากฏ ดูกรมมาตลี
เทพสารถิ ก็ความกลัวย่อมปรากฏ

ขจรแก้วเขเต | ขุททกมรรยา. ม-พ. ๒๖-๔

^๑ ส. อ. ปุคฺกายตฺนตฺส.

ปุจฉามิ ตํ มาตลิวเทวสารถิ
 อิมะ นุ มจจา กิมกัสมุ ปาปํ
 เยเม ชนา (อวิสิรา) โลกุมภี ปตฺนฺติ.

แก่เรา เพราะได้เห็นหม้อเหล็ก
 ใหญ่ อันไฟติดทั่วลูกโพลงโชติช่วง
 เราขอถามท่าน สัตว์นรกเหล่านี้
 ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หนอ จึง
 ตกลงในโลกุมภี.

๔๖๖. ตสฺส ปุญฺโຈ วิทยาภาสิ
 มาตลิวเทวสารถิ
 วิปากํ ปาปกุมฺมานํ
 ชานํ อุกฺขาสิชานโต

๔๖๖. มาตลิวเทวสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๖๗. เย สีลวฺนฺตํ^๑ สมนํ พฺราหฺมณานํ วา
 หีเสนฺตฺติ โรเสนฺตฺติ สฺปาปธมฺมา
 เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
 เตเม ชนา (อวิสิรา) โลกุมภี ปตฺนฺติ.

๔๖๗. ชนเหล่าใด มีธรรมอันลามก
 เบียดเบียน ต่ำว่าสมณพราหมณ์
 ผู้มีศีล ชนเหล่านั้น มีกรรมอัน
 หยาบช้า กระทำบาปกรรมแล้ว
 จึงตกลงในโลกุมภี พระเจ้าข้า.

๔๖๘. ลุณฺจฺนฺตฺติ คีวํ อถ เวจฺยิตฺวา
 อุกฺโณทฺทกฺสมิ ปกิลฺลิตฺวา^๒
 ภยํ หิ มํ วิญฺหติ สุตฺติ ทิสฺวา
 ปุจฉามิ ตํ มาตลิวเทวสารถิ

๔๖๘. นายนิรยบาล ผู้กอดสัตว์นรก
 ด้วยพรวนเหล็ก อันลูกโพลงแล้ว
 ลากคอออกมา โยนลงไปแช่ในน้ำ
 ร้อน ดูกรรมาตลิวเทวสารถิ ก็ความ
 กลัว ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะ
 ได้เห็นความเป็นไป ของสัตว์นรก
 เหล่านี้ เราขอถามท่าน สัตว์นรก

^๑ อ. สีลว.

^๒ ฉ. ปกิลิตยิตวา. ส. อ. ปกิลยิตวา.

อิเม นุ มจจา กิมกัสุ ปาปี
เยเม ชนา ลุตตสิรา สยนฺติ.

๔๖๙. ตสฺส ปุฏฺโง วิทยาภาสิ
มาตลิตฺเทวสารถิ
วิปากัง ปาปกมฺมานัง
ชานัง อุกฺขาสิขานโต

๔๗๐. เย ชีวโลกสุมี สุปาปธมฺมิโน
ปกฺขี คเหตุวาน วิหะยนฺติ
เต หะยิตฺวา สกฺนัง ชนินฺท
เต ลุฑฺฑกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
เตเม ชนา ลุตตสิรา สยนฺติ.

๔๗๑. พหุโตยา อนิชาตฺตุลา^๑
นที อัย สนฺทติ สุปฺปิตฺตฺตา
สมฺมาภิตตฺตา มนฺชา ปิวนฺติ
ปิวดญฺจ^๒ เตสฺ ฤส^๓ โหติ ปานิ.

เหล่านี้ ได้ทำบาปกรรมอะไรหนอ
จึงถูกตัดศีรษะนอนอยู่.

๔๖๙. มาตลิตฺเทวสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๗๐. ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นจอมประชา
ชนเหล่าใด เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก
มีกรรมอันลามก จับนกงมาฆ่า
เลี้ยงชีพ ชนเหล่านั้น มีกรรมอัน
หยาบช้า ครั้นฆ่าคนเลี้ยงชีพ
กระทำบาปกรรมแล้ว จึงถูกตัด
ศีรษะนอนอยู่ พระเจ้าข้า.

๔๗๑. แม่น้ำนี้ มีน้ำมาก มีตลิ่งไม่สูง
มีทำน้ำอันราบเรียบ ไหลอยู่เสมอ
สัตว์นรกผู้ร่ำร้อน เพราะความ
ร้อนแห่งไฟ จะดื่มน้ำ แต่เมื่อ
สัตว์นรกเหล่านั้น จะดื่มน้ำ, น้ำ
ก็กลายเป็นแกลบไป.

^๑ ฉ. อนิชาตฺตุลา.

^๒ ฉ. ปิตฺตฺจ. อิตฺ ปริ อีทิสเมว.

^๓ ฉ. ฤส. อิตฺ ปริ อีทิสเมว.

๔๗๒. ภยํ หิ มํ วินุทติ สุต ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺเวทสฺสวโร
 อิมํ นุ มจฺจํ กิมกํสุ ปาปํ
 ปิวตฺตญฺจ เตสํ ฤสฺส โหติ ปานิ.
๔๗๒. ดูกรมมาตลีเทพสวารถี ก็ความกลัว
 ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะได้เห็น
 ความเป็นไปของสัตว์นรกเหล่านี้
 เราขอถามท่าน สัตว์นรกเหล่านี้
 ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หนอ แต่
 เมื่อพวกเขาจะดื่ม น้ำ น้ำจึงกลายเป็น
 เป็นแกลบไป.
๔๗๓. ตสฺส ปุณฺโณ วียากาสึ
 มาตลฺลิตฺเวทสฺสวโร
 วิปากํ ปาปกมฺมานํ
 ชานํ อุกฺขาสึชานโต.
๔๗๓. มาตลีเทพสวารถี อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่าเป็น.
๔๗๔. เย สุกฺกธณฺณํ ปลาเสน มิสฺสํ
 อสุทฺถกมฺมา กยฺนินิ ททฺนฺติ
 มฺมุมาภิตตฺตํ ปิปาสิตํ
 ปิวตฺตญฺจ เตสํ ฤสฺส โหติ ปานิ.
๔๗๔. สัตว์นรกเหล่าใด มีกรรมไม่บริสุทธิ์
 เอาข้าวเปลือกแท้ปนใบไม้ ขยาย
 ให้แก่ผู้ซื้อ เมื่อสัตว์นรกเหล่านั้น
 มีความร่ำร้อน เพราะความร้อน
 แห่งไฟ กระจายน้ำ จะดื่ม น้ำ
 น้ำจึงกลายเป็นแกลบไป พระเจ้าข้า.
๔๗๕. อุกฺกุหิ สุตฺตีหิ จ โตมเรหิ
 อุกฺขยานิ ปสุตฺตานิ ตฺทฺนฺติ กนฺทํ
 ภยํ หิ มํ วินุทติ สุต ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺเวทสฺสวโร
๔๗๕. นายนิรยบาล เอาลูกศรหอกและ
 โตมรแทงสี่ข้างทั้งสองของสัตว์นรก
 ผู้คร่ำครวญอยู่ ดูกรมมาตลีเทพ-
 สวารถี ก็ความกลัวย่อมปรากฏ
 แก่เรา เพราะได้เห็นความเป็นไป
 ของสัตว์นรกเหล่านี้ เราขอถาม

อิเม นุ มจจา กิมกัสุ ปาปี
เย'เม ชนา สตุติหตา สยนฺติ.

ท่าน สัตว์นรกเหล่านี้ ได้ทำ
บาปกรรมอะไรไว้หนอ จึงถูกแทง
ด้วยหอก นอนอยู่.

๔๗๖. ตสุส ปุฏฺโฐ วิยากาลิ
มาตลึ ทเวสารถิ
วิปากั ปาปคมฺมานั
ชานั อุกฺขาสิชานโต

๔๗๖. มาตลีเทพสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๗๗. เย ชีวโลกสุมี อสารุกมฺมิโน
อทินฺนมาทาย กริณฺตุ ชีวิตุ
ธณฺณั ธนั รชตึ ชาตฺรูปิ
อเชพฺกณฺจาปี ปสุ มหีสั^๑
เต ลุฑฺฑกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
เตเม ชนา สตุติหตา สยนฺติ.

๔๗๗. ชนเหล่าใด เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก
เป็นผู้มีกรรมไม่ดี ถือเอาของที่
เจ้าของไม่ให้ คือ ข้าวเปลือก
ทรัพย์ เงิน ทอง แปะ แกะ
ปศุสัตว์ กระบือ มาเลี้ยงชีวิต
ชนเหล่านั้น ผู้มีกรรมหยาบช้า
กระทำบาปกรรมแล้ว ต้องถูก
นายนิรยบาล แทงด้วยหอก
นอนอยู่ พระเจ้าข้า.

๔๗๘. คีวาย พนฺธา กสฺสิเม ปุเนเก
อณฺเณ วิกฺนฺตา^๒ วิลกฺตา สยนฺติ^๓

๔๗๘. เพราะเหตุไร สัตว์นรกเหล่านี้
จึงถูกนายนิรยบาลผูกคอไว้ สัตว์-
นรกอีกพวกหนึ่ง ถูกนายนิรยบาล
ตัดเป็นท่อนๆ นอนอยู่ ดูกรรมมาตลี

^๑ ส. อ. มหีสั.

^๒ ส. อ. วิกตฺตา.

^๓ ส. อ. ปุเนเก.

ภยํ หิ มํ วินุทฺติ สุตฺติ ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิ เทวสวรฺถิ
 อิเม นุ มจฺจํ กิมกํสุ ปาปํ
 เยเม ชนา วิลกตฺตา สยฺนฺติ

๔๗๙. ตสฺส ปุณฺโณ วียากาลิ
 มาตลฺลิ เทวสวรฺถิ
 วิปาปํ ปาปกมฺมานํ
 ชานํ อุกฺขาสิชนาโต

๔๘๐. โอรพฺภิกา สุกฺริกา จ มจฺฉิกา
 ปสฺสํ มหีสฺสฺสฺจ อเชพฺภกฺก
 หนฺตฺวาน สฺสฺสฺสฺสฺ ปสวเรยฺส
 เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺวา ปาปํ
 เตเม ชนา วิลกตฺตา สยฺนฺติ.

๔๘๑. รหโ ทอ ยํ มุตฺตกริสรฺปุโร
 ทฺตฺคนฺธฺรูปํ อสฺสฺจ ปฺปติ วาติ
 ขุทฺทาปเรตฺตา มนุชา อเทนฺติ
 ภยํ หิ มํ วินุทฺติ สุตฺติ ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิ เทวสวรฺถิ

เทพสวรถิ ก็ความกลัวย่อมปรากฏ
 แก่เรา เพราะได้เห็นความเป็นไป
 ของสัตว์นรกเหล่านี้ เราขอลาม
 ท่าน สัตว์นรกเหล่านี้ ได้ทำบาป
 กรรมอะไรไว้หนอ จึงถูกตัด
 เป็นท่อน ๆ นอนอยู่

๔๗๙. มาตลลิเทพสวรถิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๘๐. สัตว์นรกเหล่านี้ เคยเป็นคนฆ่า
 แกะ ฆ่าสุกร ฆ่าปลา ครั้นฆ่า
 ปศุสัตว์ กระบือ แพะและแกะแล้ว
 เอาวางไว้บนเชียง ชายเลี้ยงชีพ
 เป็นผู้มีความหยาบช้า กระทำบาป
 กรรมแล้ว ต้องถูกตัดเป็นท่อน ๆ
 นอนอยู่ พระเจ้าข้า.

๔๘๑. ห่วงน้ำนี้ เต็มไปด้วยมูลและคูด
 ไม่สะอาด เป็นน้ำเน่า มีกลิ่นเหม็น
 ฟุ้งไป สัตว์นรกถูกความหิวครอบงำ
 แล้ว ย่อมกินมูลและคูดนั้น ดูกร
 มาตลลิเทพสวรถิ ก็ความกลัว
 ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะได้เห็น
 ความเป็นไปของสัตว์นรกเหล่านี้

๔๘๕. ตสุส ปุฏโฐ วิทยาการสิ
 มาตลี เทวสารถิ
 วิปากัง ปาปกมฺมานัน
 ชานัน อุกฺขาสีชานโต
๔๘๖. เย มาตรํ วา ปีตรํ วา ชีวโลกี
 ปาราศิกา อรหนุตฺต หนนฺติ
 เต ลุทฺทมมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
 เตเม ชนา โลกิตปฺพุพฺภกฺขา.
๔๘๗. ชิวฺทญฺจ ปสุส พฺลิสเนน วิหฺรํ
 วิหฺรํ ยถา สงฺกฺสเกน จมฺมํ
 มนฺทนฺติ มจฺฉาว ถลมฺหิ ชิตฺตา
 มุญฺจนฺติ เขฬิ รุทฺมานา กิเมเต.
๔๘๘. ภยํ หิ มํ วินฺทติ สุต ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลี เทวสารถิ
 อิเม นุ มจฺฉา กิมกํสุ ปาปี
๔๘๕. มาตลีเทพสารถิ อัมพะระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่
๔๘๖. ชนเหล่าใด เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก
 ฆ่ามารดา บิดา หรือพระอรหันต์
 ชื่อว่าเป็นปาราศิก (ในเพศคฤหัสถ์)
 ชนเหล่านั้น ผู้มีกรรมอันหยาบช้า
 กระทำบาปกรรมแล้ว จึงมีเลือด
 และหนองเป็นอาหาร พระเจ้าข้า.
๔๘๗. ท่านจงดูลินของสัตว์นรก อันนาย
 นิรยบาลเกี่ยวด้วยเบ็ด และจงดู
 หน้ของสัตว์นรกที่ถูกนายนิรยบาล
 ถลกด้วยขอเหล็ก สัตว์นรกเหล่านี้
 ย่อมดิ้นรน เหมือนปลาที่เขาโยน
 ขึ้นบก ร้องไห้จนน้ำลายไหล
 เพราะเหตุไร.
๔๘๘. ดูกรรมาตลีเทพสารถิ ก็ความกลัว
 ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะได้เห็น
 ความเป็นไปของสัตว์นรกเหล่านี้
 เราขอถามท่าน สัตว์นรกเหล่านี้

๑ ส. ปีตรํ ว ชีวโลก. อ. ปีตรํ ว โลก.

เยเม ชนา วงุขมสุตา สยนฺติ.

ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หนอ จึง
กลืนเบ็ด นอนอยู่.

๔๘๙. ตสฺส ปุญฺโজิ วิทยาภาสิ
มาตลิตฺ เทวสารถิ.
วิปากํ ปาปกมฺมานํ
ชานํ อุกฺขาสิชานโต

๔๘๙. มาตลิตฺเทวสารถิ. อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่า

๔๙๐. เย เกจิสฺส ญฺญานคตา^๑ มนุสฺสสา
อคฺฺเขน อคฺฺขมํ กยํ หยาปยฺนฺติ
ญฺญูน ญฺญูํ ธนโลกฺเขตฺตุ
ฉนฺนํ ยถา วาริจฺจํ วธาย.

๔๙๐. เหล่าสัตว์นรก ผู้เคยเป็นมนุษย์
อยู่ในตำแหน่ง ดีราคาสิ่งของ
ยังราคาซื้อให้ถูกลง ด้วยราคาขาย
ที่แพงขึ้น ทำการโกง ด้วยการ
โกง เหตุเพราะความโลภในทรัพย์
ปกปิดความโกงไว้ ด้วยวาจา
อ่อนหวาน เปรียบดังคนเข้าใกล้
ปลาเพื่อจะฆ่า เอาเหยื่อเกี่ยว
ปิดเบ็ดไว้ ฉะนั้น.

๔๙๑. น หิ ญฺญูการิสฺส ภวณฺติ ตาณฺนา
สเกหิ กมฺเมหิ ปุรฺกฺขิตสฺส^๒
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
เตเม ชนา วงุขมสุตา สยนฺติ.

๔๙๑. บุคคลจะช่วยป้องกัน คนทำการ
โกง ผู้อันกรรมของตนห่อหุ้มไว้
ไม่มีเลย สัตว์นรกเหล่านั้น ผู้มี
กรรมหยาบช้า กระทำบาปกรรม
แล้ว จึงต้องกลืนเบ็ดนอนอยู่
พระเจ้าข้า.

^๑ ฉ. สนฺธานคตา. ส. อ. สนฺถานคตา.

^๒ ฉ. ปุรฺกฺขิตสฺส. อ. โธ ปรี อธิสเมว.

๖
๕
๔
๓
๒
๑

๔๙๒. นารีโย อีมา สมุปริภินฺนคตฺตา
 ปคฺคยฺห กนฺทนต์ติ ภูเช ทุชฺชจฺจา
 สมฺมกฺขิตฺตา โลहितปฺพุพลิตฺตา
 คาโว ยถา อาฆาตเน วิกฺนฺตา
 ตา ภูมิกาคสมฺมึ สทา นิฆาตา
 ขนฺธาทิวตฺตนต์ติ สฺไซติฏฺฐตา.

๔๙๓. ภยฺมิ หิ มํ วิญฺหติ สฺสูต ทิสฺสุวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิตฺเต ทเวสฺสารถิ
 อีมา นุ นารีโย กิมกํสุ ปาปํ
 ยา ภูมิกาคสมฺมึ สทา นิฆาตา
 ขนฺธาทิวตฺตนต์ติ สฺไซติฏฺฐตา.

๔๙๔. ตสฺสุ ปุญฺโজิ วิยาภาสิ
 มาตลฺลิตฺเต ทเวสฺสารถิ
 วิปากํ ปาปกฺมฺมานํ
 ขานํ อภฺขาสฺสขานโต

๔๙๒. หญิงนรกเหล่านี้ มีร่างกายอัน
 แตกท้วม น่าเกลียด แมลงวันตอม
 เป็นกลุ่ม เปรอะเปื้อนด้วยเลือด
 และหนอง มีหัวขาดเหมือนผึ้งโค
 ศีรษะขาด บนที่เมา ประคองแขน
 ทั้งสองร้องไห้ หญิงนรกเหล่านั้น
 จมอยู่ในภูมิภาค เพียงแหวทุกเมื่อ
 ภูเขาไฟลุกโผลง(ตั้งขึ้นแต่ ๔ ทิศ)
 กิ่งมาบด หญิงนรกเหล่านั้น
 ให้แหลกละเอียด.

๔๙๓. ดูกรรมชาติเทพสารถิ ก็ความกลัว
 ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะได้เห็น
 ความเป็นไป ของหญิงนรกเหล่านี้
 เราขอถามท่าน หญิงนรกเหล่านี้
 ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หนอ จึง
 จมอยู่ในภูมิภาค เพียงแหวทุกเมื่อ
 ภูเขาไฟลุกโผลง (ตั้งขึ้นแต่ ๔ ทิศ)
 กิ่งมาบด หญิงนรกเหล่านั้น
 ให้แหลกละเอียด.

๕๙๔. มาตลิตฺเตเทพสารถิ อัมพะระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบวา

๔๙๕. โกลิตุถิยาโย^๑ อธิ ชีวโลกะ
 อสุทฺถกมฺมา อสตี อจารุ
 ตา ทิตฺตรูปา^๒ ปติ วิปฺปหาย
 อญฺญํ อจารุ รัตติชฺชเหตฺ
 ตา ชีวโลกสมฺมึ รมาปฺยิตฺวา
 ขนฺธาทิวตฺตุนฺติ สฺสชิตฺตฺตฺตา.
๔๙๕. หญิงนรกเหล่านั้น เป็นกุลธิดา
 เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลกนี้ มีการ
 งานไม่บริสุทธิ์ ได้ประพศติไม่
 น่ายินดี เป็นหญิงเสเพล ละสามี
 เสียแล้ว คบหาชายอื่น เพราะเหตุ
 แห่งความยินดีและการเล่น หญิง
 เหล่านั้น เมื่อยังอยู่ในโลกนี้ ยังจิต
 ของตน ให้อภิรมย์อยู่กับชายอื่น
 จึงถูกภูเขไฟลุกโผลง (ตั้งขึ้น
 แต่ ๔ ทิศ) กลิ้งมาบดให้แหลก
 ละเอียด พระเจ้าข้า.
๔๙๖. ปาเท คเหตุวา กสฺสิเม ปุเนเก
 อวิสิรา นรเก ปาตยฺนฺติ
 ภยํ หิ มํ วิตฺติ สฺสูท ทิสฺวา
 ปุจฺฉามิ ตํ มาตฺลิ เทวสฺวารถิ
 อิเม นุ มจฺจา กิมกัสมฺ ปาป
 เยเม ชนา (อวิสิรา) นรเก ปาตยฺนฺติ.
๔๙๖. เพราะเหตุอะไร นายนิรยบาล
 จึงจับสัตว์นรกอีกพวกหนึ่งเหล่านี้
 ที่เท่า เอาหัวลง โยนลงไปไนนรก
 ดูกรมตลีเทพสวารถิ ก็ความกลัว
 ย่อมปรากฏแก่เรา เพราะได้เห็น
 ความเป็นไปของสัตว์นรกเหล่านี้
 เราขอถามท่าน สัตว์นรกเหล่านี้
 ได้ทำบาปกรรมอะไรไว้หนอ (จึงมี
 หัวที่มลง) ตกลงไปไนนรก.
๔๙๗. ตสฺส ปุญฺโຈ วิทยาภาสิ
 มาตฺลิ เทวสฺวารถิ
๔๙๗. มาตลีเทพสวารถิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง

^๑ ส. อ. โกลินิยาโย.

^๒ ก. ฤตฺตฺรูปา.

วิปากัม ปาปกมฺมานัน
ชานัน อุกฺขาสีชานโต

๔๙๘. เย ชีวโลกสมฺมึ อสากฺกมฺมิโน
ปรสฺส ทารานี อติกฺกมฺนฺติ
เต ตาทิสฺสา อุตฺตมภณฺฑทณฺเณนา
เตเม ชนา (อวิสิรา) นรเก ปาตยฺนฺติ.

๔๙๙. เต วสฺสปุคฺคานี พหุณี ตตฺถ
นिरเยสุ ทุกฺขั เวทนี เวทยฺนฺติ
น หิ ปาปการิสฺส ภวฺนฺติ ตาณฺนา
สเกหิ กมฺเมหิ ปุรฺกฺขิตฺสฺส
เต ลุฑฺทมมฺมา ปสฺเวตฺว ปาป
เตเม ชนา (อวิสิรา) นรเก ปาตยฺนฺติ.

๕๐๐. อุกฺจาวจาเม วิวิธา อุกฺกมา
นिरเยสุ ทิสฺสนฺติ สุไมรรูปา
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สฺวท ทิสฺสฺวา
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลฺลิ เทวสารถฺตี

กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่

๔๙๘. สัตว์นรกเหล่าใด เมื่อยังอยู่ใน
มนุษย์โลก เป็นผู้ที่มีกรรมไม่ดี ล่วง
เกินภรรยาของชายอื่น สัตว์นรก
ผู้เช่นนั้นเหล่านั้น ชื่อว่าเป็นผู้ลัก
ภักตอะอันสูงสุด (จึงมีหัวที่มลง)
ตกลงไปในนรก.

๔๙๙. สัตว์นรกเหล่านั้น ต้องเสวยทุกข-
เวทนาในนรกนั้นสิ้นปีเป็นอันมาก
บุคคลผู้ที่จะช่วยป้องกันบุคคล
ผู้มักกระทำบาปกรรม ผู้อันกรรม
ของตนหุ้มห่อไว้ ไม่มีเลย สัตว์นรก
เหล่านั้น มีกรรมอันหยาบช้า
ทำบาปกรรมแล้ว (จึงมีหัวที่มลง)
ตกลงไปในนรก พระเจ้าข้า.

๕๐๐. สัตว์นรกต่าง ๆ ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่
เหล่านี้ ประกอบเหตุการณฺ์ มี
รูปร่างพิลึก ปราภฏอยู่ในนรก
ทั้งหลาย ดูกรรมาตลฺลิเทพสารถฺตี
ก็ความมกลัว ย่อมปราภฏแก่เรา
เพราะได้เห็น ความเป็นไปของ

^๑ ฉ. ตีพฺพา. อิตโต ปรี อีทิสเมว.

อิเม นุ มจจา กิมกัฏฺฐ ปาป
 เยเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติปฺปิกิ
 ขรา กฏฺฐกา เวทนา เวทยนฺติ.

สัตว์นรกเหล่านี้ เราขอถามท่าน
 สัตว์นรกเหล่านี้ ได้ทำบาปกรรม
 อะไรไว้หนอ จึงได้เสวยทุกข์เวทนา
 อันกล้าแสบเผ็ดร้อนเหลือเกิน.

๕๐๑. ตสฺส ปุญฺโজ วิทยาภาสิ
 มาตลฺลิตฺเต ทเวสารถิ
 วิปากํ ปาปกมฺมานํ
 ชานํ อุกฺขาลิชาเนโต

๕๐๑. มาตลิตฺเตทเวสารถิ อันพระเจ้าเนมิ
 ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง
 กรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย จึง
 ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
 ผู้ไม่ทรงทราบว่า

๕๐๒. เย ชีวโลกสฺสมี สุปาปทิกฺขจฺฉิโน
 วิสฺสาสกมฺมานิ กโรนฺติ โมหา
 ปฺรณฺจ ทิกฺขจฺฉิสฺส สมากเปณฺติ
 เต ปาปทิกฺขจฺฉิ^๑ ปสเวตฺว ปาป
 เตเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติปฺปิกิ
 ขรา กฏฺฐกา เวทนา เวทยนฺติ.

๕๐๒. สัตว์นรกเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ใน
 มนุษยโลก เป็นผู้มียกฐิอันลามก
 หลงทำกรรมด้วยความคั่นเคยและ
 ชักชวนผู้อื่นในยกฐิเช่นนั้น สัตว์
 เหล่านั้น ผู้มียกฐิชั่ว ได้ทำบาป-
 กรรมแล้ว จึงต้องเสวยทุกข์เวทนา
 อันกล้าแสบเผ็ดร้อนเหลือเกิน
 พระเจ้าข้า.

๕๐๓. วิทิตานิ เต มหาราช
 อาวาสํ ปาปกมฺมินํ
 จานานิ ลุทฺทกมฺมานํ
 ทุสฺสึลลानนฺจ ยา คติ

๕๐๓. ข้าแต่มหาราชเจ้า พระองค์ทรง
 ทราบสถานที่อยู่ของเหล่าสัตว์ผู้มี
 บาปกรรมแล้ว ทรงทราบถึงฐานะ
 ของเหล่าสัตว์ผู้มีกรรมอันหยาบช้า
 และคติของเหล่าสัตว์ผู้ทุศีลแล้ว
 ข้าแต่พระราชผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง

^๑ อ. ปาปทิกฺขจฺฉิสฺส.

- อุยฺยาหิทานิ ราชิสิ
เทวราชสุส สนฺติเก.
๕๐๔. ปณฺจณฺปิ ทิสฺสติทํ วิมานํ
มาลาปิลนฺธา สยนฺสุส มชฺฌเณ
ตตฺถจฺจํตี นาริ มหानุภาวา
อุจฺจาวจํ อิทฺธิ วิกุพฺพมานา.
๕๐๕. วิตุตี หิ มํ วินฺหติ สฺมุท ทิสฺวา
ปฺจฺจามิ ตํ มาตฺลิ เทวสารถิ
อຍํ นุ นาริ กิມกาสิ สากฺกํ
ยา โมทฺตี สคฺคปฺปตฺตา วิมานเ.
๕๐๖. ตสฺส ปฺภุโจ วิทยาภาสิ
มาตฺลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปุณฺณกมฺมานํ
ชานํ อกฺขาสิชานโต
๕๐๗. ยทิ เต สฺมุตา พีรณิ ชีวโลก
อามายทาสี อหุ พฺราหฺมณฺสุส
สา ปตฺตกาฬ^๑ อติถิ วิทิตฺวา
- บัดนี้ ขอเชิญพระองค์เสด็จขึ้นไป
ในสำนักของท้าวสักกเทวราชเถิด
พระเจ้าข้า.
๕๐๔. วิมาน ๕ ยอดนี้ ปราบกฏอยู่
นางเทพธิดา ผู้มีอานุภาพมาก
ประดับด้วยดอกไม้ นั่งอยู่ท่าม
กลางที่ไสยาสน์ แสดงฤทธิ์ได้
ต่าง ๆ สถิตอยู่ในวิมานนั้น.
๕๐๕. ดูกรมาตลีเทพสารถี ก็ความ
ปลื้มใจย่อมเกิดแก่เรา เพราะได้เห็น
ความเป็นไปของเทพธิดา ผู้อยู่
ในวิมานนี้ เราขอถามท่าน นาง
เทพธิดาผู้นี้ ได้ทำกรรมดีอะไรไว้
หนอ จึงได้ถึงสวรรค์ บันเทิง
อยู่ในวิมาน.
๕๐๖. มาตลีเทพสารถี อันพระเจ้าเนมิ
ตรัสถามแล้ว ทราบวิบากแห่ง
กรรมอันเป็นบุญทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่
๕๐๗. ถ้านางเทพธิดาที่พระองค์สดับมา
ชื่อพีรณิ เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก
เกิดในครรภ์ของนางทาสี ในเรือน

^๑ ฉ. ปตฺตกาเล.

- วิปากิ ปุณฺณกมฺมานิ
ชานํ อุกฺขาสีชานโต.
๕๑๑. โสณทินฺโน คหบดี
เอส ทานปตี อหุ
เอส ปพฺพชิตฺตฺทิสฺส
วิหารเร สตุต การยิ.
๕๑๒. สกฺกจฺจนฺเต อฏฺฐาสี
ภิกฺขโว ตตฺถ วาสีเก
อจฺฉาทนฺนฺจ ฆตฺตณฺจ
เสนาสนํ ปตีปยํ
อทาสี อชฺชฏเตสฺ
วิปฺปสนฺเนน เจตสา.
๕๑๓. จาตุทฺทสี ปญฺจทสี
ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฎิหารียปฺกฺขณฺจ
อฏฺฐจฺจคฺคฺสฺสมาหิตํ.
๕๑๔. อุโปสถํ อุปวสี
สทา สีเลสฺส สํวโต
สณฺณโม สํวิภาโค จ
โส วิมานสฺมิ โมทติ.
๕๑๕. ปภาสตีมิทํ พุยมุทํ
ผลิกาสฺสุ สุนิมฺมิตํ
- กรรมอันเป็นบุญทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่
๕๑๑. เทพบุตรผู้นี้ เป็นคฤหบดี ชื่อ
โสณทินนะ เป็นทานบดี ให้สร้าง
วิหาร ๗ หลัง อุทิศต่อบรพชิต.
๕๑๒. ได้อุปฐากภิกษุทั้งหลาย ผู้อยู่
ในวิหาร ๗ หลัง นั้น โดยเคารพ
ได้บริจาค ผ้าถุงผ้าห่ม อาหาร
เสนาสนะและเครื่องประทีป ใน
ท่านผู้ปฏิบัติชื่อตรง ด้วยจิต
อันเลื่อมใส.
๕๑๓. เทพบุตรนั้น รักษาอุโบสถศีลอัน
ประกอบด้วยองค์ ๘ ตลอดดีถี
ที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักข์
และตลอดวันปาฎิหารียปักข์.
๕๑๔. เป็นผู้สังวรในศีล เป็นผู้สำรวม
และบริจาคทานเป็นนิตยฺ จึงมา
บังเียงอยู่ในวิมาน พระเจ้าข้า.
๕๑๕. วิมานนี้ อันบุญญาอนุภาพตกแต่ง
ดีแล้ว สว่างไสวออกจากฝาแก้ว

ดา วิมานสุมิ โมทเร.

แจกทาน จึงมาบ้นเทิงในวิมาน
พระเจ้าข้า.

๕๑๙. ปภาสติมิทํ พุยมุหํ
เวฬุริยาสุ นิมมิตํ
อุเปตํ ภูมิภาเคหิ
วิภตตํ ภาคโส มิตํ.

๕๑๙. วิมานอันบุญญาภาพตกแต่งแล้ว
นี้ สว่างไสวออกจากฝาแก้วไพฑูรย์
ประกอบไปด้วยภูมิภาค อันนำ
รึนรมย์ จัดสรร คัดเลือกไว้เป็น
ส่วน ๆ.

๕๒๐. อาลมุพรา มุทิงคา จ
นัจจคิตา สุวาทิตา
ทิพพา สททา นิจฺจรฺนฺติ
สวนียา มโนรมา.

๕๒๐. เสียงทิพย์ คือเสียงเปิงมาง
เสียงตะโพน การฟ้อนรำขับร้อง
และเสียงประโคมดนตรี ย่อม
เปล่งออกน่าฟัง น่ารึนรมย์ใจ.

๕๒๑. นาหํ เอวํ คตํ ชาตุ
เอวํ สุรฺจิริ ปุเร
สททํ สมภิกขานามิ
ทิจฺจํ วา ยทียา^๑ สุตํ.

๕๒๑. เราไม่รู้ลึกว่า ได้เห็น หรือได้ฟัง
เสียง อันเป็นไปแล้วอย่างนี้ อัน
ไพเราะอย่างนี้ ในกาลก่อนเลย.

๕๒๒. วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สุต ทิสฺวา
ปุจฺฉามิ ตํ มาตฺลิ เทวสารถิ
อิมे นุ มจฺจา กิมกัสมฺ สากุ
ยา โมทเร สคฺคปฺปตฺตา วิมานเ.

๕๒๒. ดูกรมাতลีเทพสารดี ก็ความ
ปลื้มใจ ย่อมเกิดแก่เรา เพราะ
ได้เห็นความเป็นไปในวิมานนี้
เราขอถามท่าน เทพบุตรเหล่านี้
ได้ทำกรรมดีอะไรไว้หนอ จึงมา
ถึงสวรรค์ บ้นเทิงอยู่ในวิมาน.

๕๒๓. ตสฺส ปุญฺโใจ วิทยาภาสิ
มาตฺลิ เทวสารถิ

๕๒๓. มาตลีเทพสารดี อันพระเจ้าเนมิราช
ตรัสถามแล้ว ทราบวิปากแห่ง

^๑ ฉ. ยทิ วา.

วิปากัง ปุณฺณกมุมานัน
ชานัน อุกขาสิชานโต.

กรรมอันเป็นบุญทั้งหลาย จึง
ทูลพยากรณ์ แก่พระเจ้าเนมิ
ผู้ไม่ทรงทราบว่.

๕๒๔. เยเกจิ มจฺจา อธิ ชีวโลก
สีลวฑฺฒา^๑ อฺปาสก
อาราเม อฺทปาเน จ
ปฺปา สงฺกมณานิ จ
อรหุเต สีตฺถิภูเต
สกุภฺจํ ปฏิปาทยํ.

๕๒๔. เทพบุตรเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อยัง
อยู่ในมนุษยโลกนี้ เป็นอุบาสก
ผู้มีศีล ได้ก่อสร้างอาราม บ่อน้ำ
สระน้ำ และสะพาน ได้ปฏิบัติ
พระอรหันต์ผู้เยือกเย็นโดยเคารพ.

๕๒๕. จีวรํ ปิณฺฑทฺปาตญฺจ
ปจฺจยํ สยนาสนัน
อทิสฺส อฺชฺชภูเตสฺสุ
วิปฺปสฺสนุเนน เจตฺสา.

๕๒๕. ได้ถวายจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ
และคิลานปัจจัย ในท่านผู้ปฏิบัติ
ซึ่งตรง ด้วยจิตอันเลื่อมใส.

๕๒๖. จาตุทฺทสิ ปณฺณวรี-
ยา จ ปกฺขสฺสุ อญฺจมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ
อญฺจงฺคสฺสุสมาหิตํ.

๕๒๖. เทพบุตรเหล่านั้น ได้รักษา
อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘
ตลอดดีดี่ที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘
แห่งปัจฉิมและตลอดวันปาฏิหาริย-
ปัจฉิม.

๕๒๗. อฺโปสถิ อฺปวสฺสุ
สทา สีเลสฺสุ สํวฺตา
สญฺญมา สํวิภาคา จ
เต วิมานสฺสุมิ โมทเว.

๕๒๗. เป็นผู้สังวรในศีล เป็นผู้สำรวม
และบริจาคทานเป็นนิตย์ จึงมา
บันเทิงอยู่ในวิมาน พระเจ้าข้า.

^๑ ส. อ. สีลวฑฺฒโต.